

Kafka, 37

DEPRESSION

PROZAC DAYS, HALCION NIGHTS ✓

VryeWeekblad

22 - 28 JANUARIE 1993 R3,00 (BTW INGESLUIT)

'N NUWE CHICKEN RUN IS AAN DIE UITBROEI
**Waar is al die
Yuppies heen?**

**Die vroue hét toe
ook 'n Broederbond!**

**SLICK WILLIE CLINTON:
Alles wat jy wil weet
oor Hillary en haar man**

DIE NUWE (GEGRADUEERDE) WERKLOSES

**LOVE IN THE TIME OF AIDS
GAAN FW NOU UITHAAL EN WYS?**

PIET IS TE SEXY VIR SY VOLK

INHOUD N° 206

7 - 10 Is ons beroepslui al weer besig om die land op groot skaal te verlaat? ESMA ANDERSON bekyk die brain drain-kwessie - en INA VAN DER LINDE kyk na die toenemende werkloosheid onder hoogs opgeleide mense

11 - 14 Ontmoet William Jefferson Clinton: Die jong, charismatiese nuwe Amerikaanse president wat beloof om die messias te wees wat Amerika se verrottende siel gaan red.

17 - 19 William Styron, Amerikaanse skrywer en eerstehandse kenner van depressie, skryf oor die gevare van twee middels, Halcion en Prozac, wat algemeen vir die behandeling van dié siekte gebruik word. In Suid-Afrika is daar geen kommer oor dié middels nie

15 - 16 Die Broederbond: Die waghond knor agter die skerms. HENNIE SERFONTEIN onthul verdere AB-dokumente wat daarop dui dat dié geheime organisasie nie heeltemal se gelukkig is met die regering so toekomsplanne nie. En hy vertel dat daar toe wel al die tyd 'n Broederbond vir Susters is: die Dameskring

VAN DIE REDAKTEUR SE LESSENAAR

Een setlaar, een onrustigheid.

Al net ná Sharpeville in 1961 en weer net ná Soweto '76 was daar 'n geskarrel van wit Suid-Afrikaners met goeie kwalifikasies en heelwat geld wat die land verlaat het.

Die proses het deur die jare voortgeduur. Verlede week het 'n koerant 'n foto van die DP-LP vir Houghton, Tony Leon, saam met die destydse studenteraad van Wits geplaas - en amper die helfte van die mense op die foto is al land uit!

Ons fokus dié week op 'n neiging wat die laaste paar maande al meer kop uitsteek: al hoe meer oorweeg nou om pad te gee soos ons nader beweeg aan 'n demokrasie.

'n Mens se eerste reaksie is amper om te sê: good riddance, as julle nie bereid is om in 'n nie-rassige demokrasie te lewe nie, is dit beter dat julle vertrek.

Maar dit is 'n emosionele reaksie. Dit is uiterst nadelig vir ons land om soveel kundigheid te verloor in 'n tyd dat ons die ekonomiese weer moet oppou.

Daar is ongelukkig ook 'n ander kant, en daarop fokus ons ook: die ekonomiese is in só 'n toestand dat mense met 'n grade en goeie praktiese ervaring nêrens werk kan kry nie.

AKTUEEL

5 FW de Klerk sal moet uithaal en wys
6 Bop Air flies into turbulence over privatisation

MENSE

23 & 24 Jesse Duarte, Mandela se regterhand, vertel van die lewe in dié warm stoel
28 & 29 Marianne Faithfull is more than just the naked girl at the Stones party
30 & 31 Bill T Jones: Love in the time of Aids
32 Joos Tonteldoos speel met vuur
20 & 21 Ralf Gründer se foto-beeld van Mosambiekse vlugtelinge

RUBRIEKE & MENINGS

3 Vrydagoggend saam met Max du Preez
4 Briefe van ons lesers
22 Regspraatjies: Jurie de Wet is naar op sy maag
24 Nettie Pikeur
25 Brolloks
33 Klipoog oor dié week se TV

BOEKЕ & FIKSIE

26 Kortverhaal deur Elsabe van Wyk
27 Libertyn oor Koos Prinsloo se Slagplaas

KUNS EN VERMAAK

34 & 35 Huisvroue, homoseksuele en dwelmverslaafdes in die teater
36 Charlie is meer as net mnr Lady Di, sê Henning Viljoen
37 Kafka, Steven Soderbergh se nuwe rolprent

GIDSE

38 & 39 Watter movie wys waar
40 Vrye keuse

Vrye Weekblad is 'n onafhanklike nuusydskrif wat uitgegee word deur Wending Publikasies Beperk (Reg. No. 88/40168/06).

WENDING PUBLIKASIES BEPERK EN VRYE WEEKBLAD SE ADRES IS:
Breestraat 153, Newtown, Johannesburg.
POSADRES: Posbus 177, Newtown 2113.
TELEFOON: (011) 836-2151
FAKS: 838-5901.

PRETORIA-KANTOOR (012) 83-4879.

REDAKTEUR: Max du Preez
ASSISTENT-REDAKTEURS: Andrea Vinassa (kuns), Ina van der Linde, Ivor Powell
POLITIEKE KORRESPONDENT: Hennie Serfontein
SUB-REDAKTEUR: Ryk Hattingh
KOPIEREDAKTEUR: Johannes Bruwer
ONTWERP: Anton Sassenberg
VERSLAGGEWERS: Christelle Terreblanche, Pearlie Joubert, Esma Anderson, Wally Mbhele, Charl Blignaut, Christ van der Westhuizen
OMGEWINGSKONSULTANT: Tienis du Plessis
REDAKSIE ASSISTENT: Nicolette Viljoen
FOTOREDAKTEUR: Sally Shorkend

FINANSIELE BESTUURDER: Mark Beare
BESTUURDER (BEMARKING EN ADVERTENSIES): Lille van der Watt
ASSISTENT FINANSIELE BESTUURDER: Louwrens Polgier
KANTOOR-ASSISTENTE: Joseph Moetaesi, Vernon Zulu

so sê hulle

"Women prefer tabloids because their arms are shorter." Publisher MORTIMER ZUCKERMAN, explaining why he thinks his new acquisition, New York's money-losing Daily News, can be a success.

"Om die waarheid te sê, ek het vir hulle padkos vir die reis gemaak. My man het vir my gesê Marcelle help hom om 'n boek te skryf."

LULU KOORNHOF, nadat sy gehoor het haar man, dr Piet Koornhof, het 'n slaapkamer in hul strandhuis, Oudepos, met sy sekretaresse, Marcelle Adams, gedeel.

"This wasn't even the second cousin of all battles."

Pentagon spokesman PETE WILLIAMS, downplaying the Allied raid on Iraq with a reference to Saddam Hussein's famous "mother of all battles".

"Geld is geld, my ou, en as ek geld uit die moffies kan maak, dan máák ek dit. Punt. Dis hoe besigheid werk....."

BEAU BRUMMEL in Rapport oor sy omstrede besluit om sy oord vir kaallopers, Beau Valley, aan gay mans te bemerk.

"My cats fly all the time. You kick them out the door for a little exercise and, poof, they're gone. It's quite funny to see." A SHETLAND ISLANDER on how routine local gales, which contributed to the recent oil spill, affect his pets.

"Dit is moeilik om te glo dit is dieselfde man wat met vergeet-my-nietjies praat."

Die Franse koerant, LE FIGARO, oor prins Charles se sexy telefoongesprek met Camilla Parker-Bowles, sy vertroueling en 'n getrouwe ma van twee.

"I should be called the Girlfriend of the Nation". Singer BRENDY FASSIE'S answer to Winnie Mandela being referred to as "The Mother of the Nation".

"n Bejaarde man het wel probleme met sy kunsgesbit ondervind toe hy die model vir die eerste keer sien."

'N KUNSLIEFHEBBER oor die naakte model wat dié week die wenkbroue laat lig het op 'n ope aand van skeppende kuns in die Tygerbergse biblioteek.

het jy geweet?

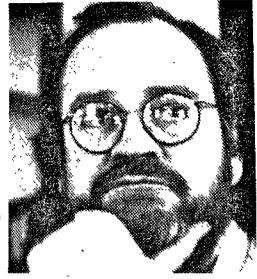
Jerico, waarvan Josua in sy beroemde beleg die mure laat tuimel het, is die oudste ommuurde stad ter wêreld. Sowat 3 000 mense het reeds teen die jaar 7800 vC daar gewoon. Die oudste hoofstad ter wêreld is Damaskus, die hoofstad van Sirië, wat al sedert 2500 vC onafgebroken bewoon word.

Die langste tydeenheid wat deur mense gebruik word, is die kalpa, wat in die Hindoe-chronologie gelykstaan aan 4320 miljoen jaar.

Hoeveel water is daar op aarde? Die oseane, word geskat, bevat sowat 1 285 600 000 kubieke kilometer seewater. Die hoeveelheid varswater op die planeet word op 35 000 000 kubieke kilometer geskat.

vrydagoggend

met max du preez

Die manne en hulle falliese simbole

DAAR kan nie veel lande ter wêreld oor wees wat so 'n oorweldigende obsessie met militarisme het soos Suid-Afrika nie.

Gaan na 'n ANC-vergadering of opmars toe, en die kamoeleerdrag of militêre pette en houtgewere is oral. Dieselfde geld die Kommunisteparty en Cosatu.

Of gaan loer in by 'n Inkatha-stryddag, en die militêre kultuur met tradisionele wapens en al is oorweldigend.

Stap oor na die ander kant van die dorp - deesdae omtrent elke plattelandse dorp en die meeste wit werkersklaswoonbuure - en dit wemel van die kakie-uniforms en hoede of barette en pistole in die gordel. Elke faksie of persoonlikheidskultus het boonop sy eie "leer" met al die absurde parafernalia.

Dit is voorspelbaar, sê jy? Goed, kom ons gaan kyk na ons skole.

Afrikaanse skole het Voortrekkers - kinders met kwasi-militêre uniforms en range wat leer om te marsjeer en te skiet.

En skole het nog kadette ook. Ek is dié week daaraan herinner deur die absurde voorval toe 'n "fop-aaval" op 'n klomp skoolkadette gedoen is - en die een instrukteur gedink het dit is werkelik en toe twee kinders ernstig verwond. Skoolkadette is bedoel om kinders reg te maak om soldate te wees. Soldate vir wát of teen wát?

(Wat dink jy gaan die deursnee-witmens - of die Nasionale Party-leiers - sê as die ANC byvoorbeeld sou begin om swart skoolkinders militêr op te lei? Hulle sal die piep kry! En wat is die verskil?)

SKAKEL JOU TV-STEL aan en kort-kort gaan jy 'n dosis kry van 'n gloeiende program oor die een of ander arm van Suid-Afrika se gewapende magte - of, soos laasweek, 'n verslag in diepte en met groot deernis en sentimentaliteit oor "ons seuns" wat gaan diensplig doen.

As ons die parlement open of enige ander staatsfunksie het, dan paradeer die soldate en speel die militêre orkeste en klink die kanonsalute.

Ons helde is so dikwels militêre figure - Shaka, Jopie Fourie, Solomon Mahlangu.

Die grootste sosiale netwerk op die platteland is die kommandostelsel - al is dit meestal 'n verskoning om te braai en te suip.

Kyk maar nou weer met die gemors in Hoopstad en die kastige dodelys van 31 boere. Al wat boer is, dra nou weer sy sanna op sy sy en sit mekaar kort-kort en warm broei in "veiligheidsvergaderings", of speel, soos soveel wit boere landwyd, cowboys en kroeks met walkie talkies. 'n Siek kultuur wat van wit Rhodesië oorgewaai het.

Die Hoopstad-boere, soos boere oraloor, moet begin besef militarisme kweek militarisme. Dit help nie om soos soldate aan te trek en militêre vergaderings te hou nie - maak vrede met julle swart landgenote en werkers en julle sal nie 'n probleem hê nie. Dit is nie toevallig dat al 31 "bedreigde" Hoopstad-boere AWB-lede is nie.

DIT BRING 'N MENS natuurlik by 'n ander probleem, en dit is dat daar hopeloos te veel wapens in die land is. Tienduisende onwettige en wettige AK47's en honderdduisende wettige rewolwers, pistole, haelgewere en automatiese gewere.

'n Faktor wat heelwat doen om militarisme aan te wakker, is die feit dat drie van ons nasionale "leiers" militêre diktators is: genl Bantu Holomisa, brig Oupa Gqozo en brig Gabriel Ramushwana.

Met uitsondering van heethoofde op die ver-linkse en ver-regse pole, sê alle Suid-Afrikaners elke keer wanneer hulle in 'n meningspeiling gevra word, dat hulle 'n vreesame skikking soek en geweld verafsku. En net in die volgende asem verval hulle weer in militêre praatjies en beeldspraak.

Ek lees dié week weer die beroemde joernalis Edward Behr se uitstekende boek, *Anyone here been raped and speaks English?* waarin hy vertel van 'n ontmoeting wat hy jare gelede met Mao Zedong gehad het. Hy vra vir Mao wat hy van die Chinese jeug dink, en Mao sê nee wat, hulle is nikswerd en pap want hulle het nog nooit 'n behoorlike oorlog gehad om te veg nie.

Dieselde mentaliteit is by ons ook los.

Vir só baie Suid-Afrikaners - en daaraan het PW Botha heelwat meegehelp - is militarisme gelyk aan patriotisme. Die ANC se armed struggle en die weermag se jarelange oorloë in Namibia, Angola en elders het dié sindroom gevestig.

Mans wat geweier het om diensplig te doen, is gesien as "moffies" en hul manlikheid is bevraagteken. Manne wat nie om 'n brandewyn-en-coke army-praatjies kan maak nie, is nie regtig manne nie.

Miskien is dit wat aan die wortel van die hele verskynsel van militarisme lê, en dit geld alle bevolkingsgroep: manlike insekuriteit. Ons gemeenskap is geweldig fallosentries en patriaagal.

En kyk maar as Eugene TerreBlanche en sy cowboys - of Chris Hani, Ronnie Kasrils en hulle MK-cowboys - rondswagger met hulle pistole en gewere: wat is dit anders as falliese simbole?

BRIEWE

GEEN MI-VERBINTENIS BY TNP

QB GREEN, UITVOERENDE HOOF:
TELEVISIE, TNP, JOHANNESBURG,
SKRYF:

In sy artikel "Reasonable Doubts" (VWB 15-21 Januarie) sit Ivor Powell in 'n andersins interessante artikel oor die SAUK die pot 'n bietjie mis met sekere aantyggings:

* Christo Kitzinger, Uitvoerende Redakteur van TNP, is nie lid van 'n Miliêre Inligting-gekoppelde eenheid nie. Sy verbintenis met die Weermag het byna 18 jaar gelede tot 'n einde gekom toe hy soos so baie ander blanke mans militêre diensplig verrig het. As 'n lid van SALTIE was hy destyds betrokke by die samestelling van 'n koerantjie - *Uniform* - wat onder beheer van die Leër se Openbare Betrekkinge-afdeling uitgegee is.

* Mandla Msibi en Mike Nxasana is nie lede van Inkatha nie. Zoeloesprekend is hulle wel en oor hul aanstellings is daar tussen die SAUK en MWASA geen geskil hoegenaamd nie.

* Leslie Mashokwe het nie noue verbintenisse met die Bophuthatswana-regering nie. Trouens, hy is 'n tyd lank in die land verbied.

* Nico van Burick, Uitvoerende Regisseur by *Agenda*, is inderdaad betrokke by die Burgermägeenheid, SALTIE. Die eenheid is 'n Burgermägeenheid waarin talle joernaliste hul dienspligverpligtige voltooi.

Nico is deur die Weermag in hierdie eenheid geplaas, soos wat ook die geval was met 'n vorige redaktsielid van *Vrye Weekblad*, Jacques Pauw.

Daar is ander foute in die berig, maar tot later volstaan ons met hierdie foute wat innuendo's bevat wat die SAUK en TNP onregverdig bykom en wat ernstige gevolge inhoud vir die individue in hul beroeps- en private lewe.

Tog jammer dat Ivor verkieks het om nie die bewerings by die betrokkenes te toets nie.

Met die premie wat *Vrye Weekblad* op billikheid plaas, is 'n regstelling dalk gepas.

(Ons aanvaar die verduideliking. Ons is jammer as die individue te na gekom is - Red.)

NO ATTEMPT TO SILENCE JANINE RAUCH OF JOHANNESBURG - POLICING RESEARCH PROJECT OF WITS UNIVERSITY AND A CIVILIAN MEMBER OF THE POLICE BOARD - WRITES:

Ivor Powell's article "Police Board: Central exchange or Toy Telephone?" (VWB 8-14 January 1993) highlighted the limitations and frustrations of the Board. However, it also contained a number of factual inaccuracies.

The ruling that only the Chair of the Board can comment to the media was agreed to at the Police Board's first meeting in June last year - it was not a belated

attempt to "silence" the civilian members of the Board.

I was not "censured for making public what was going on behind the scenes". What actually happened was that some members of the Board were concerned that I had been introduced as a representative of the Police Board in a television interview which was screened on CNN News.

But then, we all know that you can't rely on reporters for accuracy. Perhaps, next time, he could check his facts with me first?

IVOR POWELL replies: *I think Ms Rauch is splitting hairs here. The difficulty which arose was clearly not located in the mere fact of her being described as a Police Board member, but in what she said while wearing this hat.*

But I am also splitting hairs here. More to the point, let me note that I did in fact make every effort to contact her in preparing the story, but she was unfortunately still away on holiday and therefore uncontrollable. I was forced to make do with second hand accounts of what transpired. I do apologise though for any embarrassment which I may have unwittingly been the cause of.

'N SUID-AFRIKA VIR DIE MENSE

Sol het sy Lost City, Brasilië het Brasilia ... wat van Suid-Afrika?

KENNETH WESTMORELAND VAN YORK, ENGELAND SKRYF:

Suid-Afrika gaan in die jaar 1993 beslis baie verander. Maar daar is 'n werklike gevare dat die regering en die ANC sal probeer om hulle eie selfgemaakte grondwetlike skikking aan die Suid-Afrikaanse volk op te dwing.

In treurige kontras met baie ander lande kan Suid-Afrikaners nie hul toekoms kies nie. Kodesa was slegs vir die politici - en toe dit misluk, was daar geen forum waarin gewone mense kon vergader, soos die burgerlike forums in Oos-Europa nie. Massa-aksie in Suid-Afrika is die politiek van skape en beeste, gelei deur Herder Hani en Skaapwagter Slovo.

Die volk moet 'n grondwetlike vergadering eis oor watter stelsel van regering Suid-Afrika moet hê, met 'n referendum soos dié in Brasilië in April. As die volk van Brasilië kon kiestussen 'n monargie en 'n republikeinse stelsel en 'n stem kon uitbring oor die terugkeer van 'n staatshoofskap wat in 1889 afgeskaf is, waarom kan Suid-Afrika nie selfs stem oor die terugkeer van koningin Elizabeth nie? Sy is nog springlewendig en ook hoof van daardie ander samelewing van Afrikaanse republieke, die Gemenebes van Nasies?

Suid-Afrika het 'n staatshoof nodig wat die mense van alle rasne kan verenig, 'n simbool van neutraliteit en skikking. 'n Nuwe staat moet ook 'n nuwe hoofstad hê, soos Washington en Canberra, 'n federale stad, miskien selfs soos Brasilia, 'n simbool van nasionale uitvoering en ook ontwikkeling. Nigerië het Abuja, die Ivoorkus het Yamoussoukro, met daardie reusagtige katedraal, Sol Kerzner het nou die Lost City teen 'n koste van R600 miljoen - wil iemand my vertel Suid-Afrika kan nie so iets bou nie?

NEVER ON A SUNDAY?

JENNY WILLIAMS OF YEOVILLE,
JOHANNESBURG, WRITES:

A thought has just occurred to me: Why don't you publish on a Sunday? The reason for this "epiphany" is that I always read you on Sunday.

On Friday I buy *The Star*, *Weekly Mail* and *Vrye Weekblad*. I read *The Star*, in case the world has come to an end and I need to know quickly. Then I start the *Weekly Mail* in case - well just in case - and save VWB to savour later.

On Saturday I read *The Saturday Star* in order to follow the property market and to see what garden shows are on during the weekend. (I'm quite old!)

On Sunday there is no choice (maybe the Sunday 'Sun' or the Sunday 'Sun'?) so I take VWB to the laundromat or to the park and read it from front to back.

Yet, there is something missing, want ek geniet dit om op 'n Sondag na die "local kafee" te stap, saam met my hond, en 'n koerant te koop en in die park te sit en lees.

Miskien is ek snaaks. Ek weet nie of daar ander lesers is wat só voel nie, maar ek wonder of daar nie ander potensiële lesers bestaan wat nie drie of selfs twee koerante op 'n Vrydag sal koop nie, maar wat wel 'n "decent" koerant op 'n Sondag soek?

PS. Thanks for a great rag. I introduced it recently to Australian friends (South African by birth) who were greatly impressed and asked me to send it on regularly.

GLAD NIE JAMMER NIE ADOLFIE HITLER VAN PRETORIA SKRYF:

Ek is 'n Afrikaner (let wel nie Suid-Afrikaner nie), anders as onse Max en ander "progressiewe, subversieve elemente" wat dit nodig ag om 'n koerant daar te stel om absoluus (is ons dan terug in die Middeleeue?) vir hul volk se "euwels van gister" moet vra. Praat van 'n Jannie Jammergat "guilt trip" - sekerlik maak hul

begroting nie voorsiening vir 'n weeklikse besoek aan die "shrink" nie.

En praat van 'n fanatiese obsesie oo die BSB! Laat my dink aan ene Barend Strydom wat nou glo 'n boek wil skryf me 'n held in die obskure organisasie. Klink o julle net sooshy 'n diep onbewuste begeerte het om een van die "Tawwe Brekers" te wees.

Ten slotte: Terug na BSB en "damned spot won't go away". - Lady Macbeth: "Wash your hands; put on your night gown; look not so pale. I tell you yet again Banquo's buried he cannot come out on' grave."

LYFSTRAF ONDRAAGLIKE VERGRYP

JH DU TOIT VAN PAARL SKRYF:

Met die KOHD se voorstelle einde verlede jaar vir 'n nuwe onderwysbestel sal dit oor nou raadsaam wees om aandag te gee aan die ondraaglike werklikheid van lyfstraf in Suid-Afrikaanse skole.

Dié gewelddadige aanranding skep angst by die kind wat beslis geen opbouende vorm van discipline is nie. Dié angst is nie alleen uit vrees vir fisiese pyn nie, maar dit is ook 'n vermedering deurdat die kind s fisiese privaatheid verkrug word. Net soos by seksuele molestering sal die kind waarskynlik ervaar dat nie eens sy mee basiese besitting, sy liggaam, respekte verdien nie. Hy ervaar dus meeswaarskynlik absolute magteloosheid, met uiterlig implikasies vir sy selfbeeld. Dié vorm van straf bots dus lynreg met die etiek van pedagogiek.

As sosialiseringsagent sou lyfstraf 'n autoritaire kultuur bevorder. Sowel die individu as die kollektiwiteit word bewus van geweld as 'n legitieme hantering van probleme ondanks die bestaan van vredesame oplossings. Die praktyk van absolute onderwerping en absolute onderdrukking, wat op vrees gebaseer is, volg dus.

Eienskappe soos kritiese denke en ondersoekendheid met die gevoldlike verbetering van die samelewing se omstandighede bly in die slag. Met so 'n kultuur wat dit ondersteun, is dit taamlik maklik vir 'n autoritaire regime om die mag te behou, soos ons die laaste vier en veertig jaar gesien het.

Met die instel van 'n Westerse demokratiese bestel in Suid-Afrika sal menseregte by wyse van so 'n handves beskerm word. Ook kinderrechte sal daaroor vervat word waarvolgens lyfstraf hopelik volkomme tot ons Victoriaanse en fascistiese verlede sal behoort.

Briewe korter as 300

woorde geniet voorkeur.

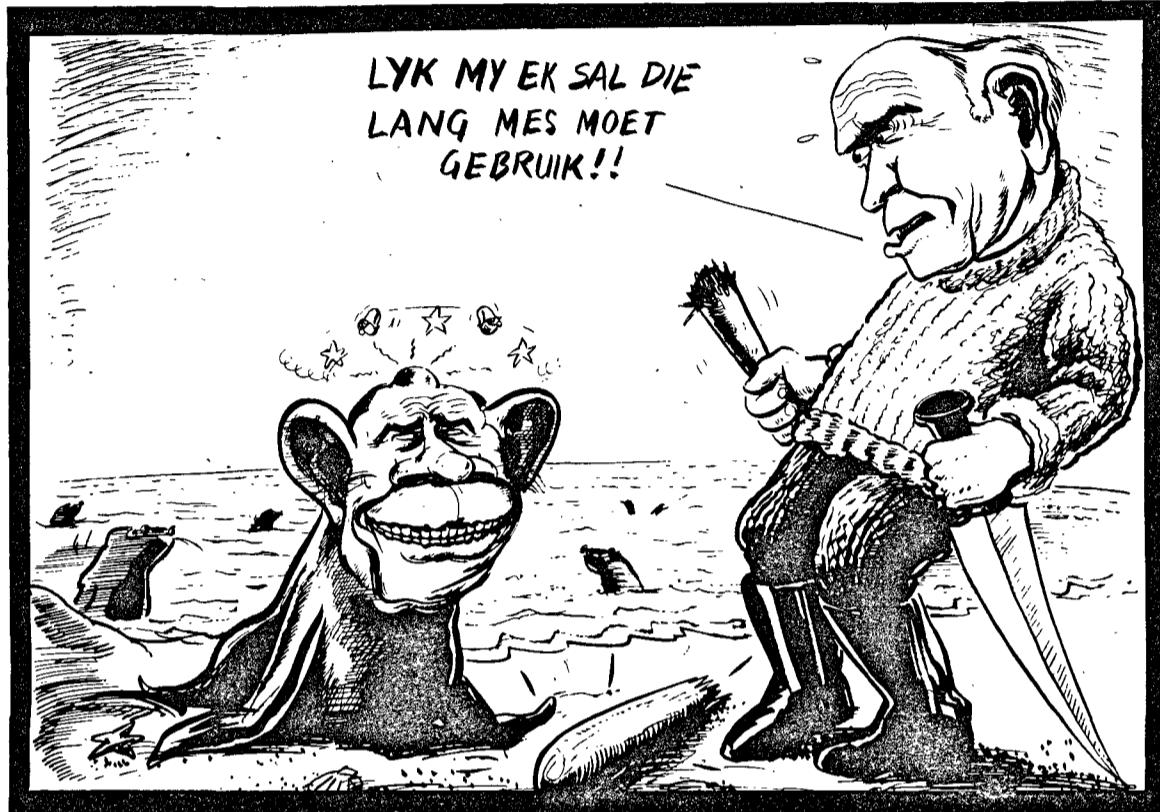
Rig briewe aan:

Die Brieweredakteur VWB

Posbus 177 Newtown 2113

Uiteindelik: die laaste wit parlement **FW sal moet uithaal en wys**

Komende Vrydag is waarskynlik die heel laaste opening van 'n Suid-Afrikaanse parlement waarin witmense die oorhand het, want die eerste fase van 'n oorgangsregering begin binne enkele maande. Politieke kringe glo Staatspresident FW de Klerk besef die simboliek van dié geleentheid en gaan sterk rigtingwysers in sy openingstoespraak gee. HENNIE SERFONTEIN wonder of hy dalk ook in die volgende weke uiteindelik vir Magnus Malan gaan sê: Nag, Generaal

Alastair Findlay se spotprent van 6 Julie 1990 - gaan FW nou uiteindelik vir Magnus Malan sê: Nag, Generaal?

VOLGELING en teenstander glo daar is 'n aantal belangrike sake wat FW de Klerk sal moet aanspreek in sy openingstoespraak of die wantrouedebat daarna: die hervatting van die onderhandelingsproses, wetgewing om die eerste fase van 'n oorgangsregering konkreet gestalte te gee en die herorganisasie van die Nasionale Party om dit slaggereed te maak vir die eerste demokratiese verkiesing.

Die storie het die laaste weke dik in NP-binnekringe geloop dat De Klerk binnekort sy kabinet mag herskommel. Die laaste kabinetskommeling was maar driemaande gelede.

Daar word voorspel - vir die soveelste keer - dat die koppe van Magnus Malan, die minister van Omgewingsake, en moontlik ook Adriaan Vlok van Korektiewe Dienste in so'n beperkte skommeling kan rol.

VWB verstaan dat De Klerk goed weet dat hy op die een of ander wyse sal moet optree om die skade ongedaan te maak wat hy en die regering gely het deur die jongste weermagskandale, onthullings en geheime projekte. Ondanks sy retoriek in dié verband, was sy styl egter nog nooit regstreekse ingryping en konfrontasie nie. So het VWB twee weke gelede voorspel dat hoewel De Klerk miskien nie onmiddellik teen die top-generals in die weermag mag optree nie, daar vorentoe skielike vervroegte aftredes weens onverwagte gesondheidsredes kan wees.

Om die kop van Malan - wat steeds as

simbool van die weermag en binnelandse destabilisasië gesien word - te laat rol, sal as 'n belangrike simboliese stap beskou word wat die publiek en veral die swart gemeenskap sal oortuig dat die regering geen verdere ondermynende projekte sal duld nie.

NP-lede sê De Klerk het blykbaar in die Kersvaksie diep nagedink oor die posisie van die regering, die NP en homself in die ontplooiende onderhandelingsproses.

Politici betrokke by die onlangse vergaderings van die Federale Raad in Pretoria sê De Klerk wek die indruk van 'n man bewus van 'n sending wat hy so spoedig en so doeltreffend moontlik moet voltooi.

"Hy lyk haastig, oorgehaal en lus om vinnig en sterk op te tree. Dit lyk asof hy homself vrygemaak het van 'n wolk wat oor hom gehang het en van sy eie politieke verlede," sê 'n regeringsbron aan VWB.

DE KLERK aanvaar klaarblyklik dat sy politieke rol oor enkele jare uitgespeel sal wees. Omdat hy persoonlik geen langtermyn politieke ambisies meer het nie, voel De Klerk nou vry om te doen wat hy dink gedoen behoort te word - al is dit polities ongewild binne sekere NP-kringe.

De Klerk se klaarblyklike bereidwilligheid om nou ontslae te raak van Malan en Vlok - simbole van die lelike gesig van die NP en die regering - wys dat hy nie langer polities bedreig voel uit daardie oorde nie, is aan VWB gesê.

Wat onderhandelinge betref, word gesê dit is uiteraard noodsaaklik dat De Klerk 'n duidelik positiewe boodskap moet uitspel dat die proses nou onomkeerbaar is: Kom wat wil, die eerste strukture van die oorgangsregering (die sogenaamde Transitional Executive Council) sal reeds middel vanjaar ingestel word met 'n verkiesing binne twaalf maande. So iets is veral noodsaaklik in die lig van die oënskynlike dwarstrekkykry van partye soos Inkatha en die Konserwatiewe Party, wat die indruk wek dat hulle van voornemens is om die proses te vertraag en uit te rek.

Dit is bekend dat die regering en die ANC vasbeslote is om, indien nodig, voort te gaan met die onderhandelingsproses al sou partye soos die KP en Inkatha dit boikot en probeer vertraag. Die twee hoof-vennote is vasbeslote dat die kleiner partye nie die onderhandelingstafel moet ontwrig nie - die vraag is net: hoe duidelik gaan De Klerk dit uitspel. Sy eie ondersteuningsbasis is baie sensitief vir té harde optrede teen Inkatha.

DAAR WORDVERWAG DAT De Klerk, op watter wyse ookal, dit duidelik sal maak dat die regering saamstem dat teen die hoogste spoed beweeg moet word en dat wetgewing om die instelling van die eerste fase van die oorgangsregering, die sogenaamde TEC, teen nie later as Junie vanjaar nie deur die parlement aangeneem moet word.

Dan het die tyd aangebreek dat De

Klerk sterk leiding aan die NP self sal moet gee. Uit gesprekke met verskeie ingeligte Nasionaliste die afgelope weke kry mens die prentjie dat daar binne NP-geledere groeiende onsekerheid en verwarring bestaan. Dit geld veral die NP se parlementêre koukus, wat nou versterk is deur sowat 40 bruin verteenwoordigers.

Regeringslui besef ook dat die NP binne die volgende jaar of wat hul oorheersende politieke mag gaan verloor. Talle vroeë word gevra oor hulle eie materiële posisie: wat word van salaris, pensioene, huis- en motortoeaes? Die besef by 'n groot deel van die NP-koukus dat hulle eintlik geen rol meer te speel het nie - die leierskap het dit al in soveel woorde uitgespel - dra by tot die onsekerheid en verswakte moreel.

DAARBY SIT DIE NP met die probleem dat dit 'n federale party is wat uit vier onafhanklike provinsies bestaan, elk met hul eie provinsiale leiers en organisasies. Elkeen waak jaloers oor sy provinsiale magsbelange.

Dit word gesê dat provinsiale leiers soos George Bartlett (Natal), Dawie de Villiers (Kaapland) en Kobie Coetzee (OVS) sake deur 'n provinsiale bril betrags. Dit verklaar onder meer waarom daar oor strategiese sake selfs tussen De Klerk en De Villiers - sy grootste vertroueling in die kabinet - verskille is. Laasgenoemde is bang sy magsbasis word verswak. Die NP in Kaapland is die grootste enkele groep in die parlement.

Die een uitsondering is Pik Botha, die Transvaalse leier, wat tans die minister is op wie De Klerk die meeste leun.

Die probleem van provinsialisme kompliseer die pogings om die NP in 'n verenigde masjien om te skep en om 'n nie-rassige verkiesing aan te durf. Dit bemoeilik ook die aanstelling van 'n sekretaris-generaal in die plek van Stoffel van der Merwe.

Die vier provinsiale partye is blykbaar nie te geneë dat die persoon te veel mag bekom nie. Dit is blykbaar die rede waarom Pik Botha en Dawie de Villiers De Klerk se versoek om die pos te vul, geweier het.

Indien die NP enigsins hoop om steun onder swartmense te wen, is dit duidelik dat dié party die hele party-organisasie drasties sal moet hersien en moderniseer. Die vraag is: hoe sterk is De Klerk bereid om in dié verband op te tree deur radikaal met die NP-tradisies van die verlede te breek?

BOPAIR

privatisation hits turbulence

It looks on the surface like just another storm in a teacup, but labour problems arising out of the privatisation of Bop Air's engineering and maintenance division point to other agendas, writes IVOR POWELL

A VERY public row is brewing over the privatisation of Bophuthatswana government airline Bop Air's engineering and maintenance division.

Restructured officially at the beginning of this year as a South African registered Proprietary Limited under the name of Amtec, the company is already in trouble with its workers. Early last week, twelve of the company's fifteen employees embarked on a go-slow to protest the way in which the handover was effected. Though two - both of them whites - have reportedly come to an accommodation with management, the labour action, according to union sources, is ongoing.

With management failing to respond to the initial protest, the matter is likely to be raised in the central structures of the Cosatu federation, and unionists say, could result in labour action being taken against Bop Air as a whole.

Among the workers' grievances are the recognition of the South African Railways and Harbours Union as a legitimate representative, extended working hours, the suspension of one of their colleagues and the terms under which they have been employed.

Put this way the Amtec situation might sound like your standard, small-scale labour dispute - or non-dispute: Management, approached by VWB, denied there was any dispute in progress at all. This is patently untrue. A VWB reporter was present at the plant on Tuesday, when heated meetings between the workers and managing director Rodney James were taking place. Chairman Johan Borstlap claimed that on that day work had proceeded as usual.

THE SITUATION at Amtec would appear to be peculiar in a number of different ways.

In the first place there is the question of the privatisation, first made public in a memorandum emanating from the office of Bop Air managing director Johan Borstlap.

In the memorandum Borstlap announced a thoroughgoing restructuring of the entire Bop Air operation, effective from 1 October. Most of this restructuring was to be effected on basically business management grounds, but one division, namely the privatisation of the Bop Air

maintenance division, as Aircraft Maintenance and Technical Services (Amtec). The memo went on to assure employees that the changeover would "not have any negative effect on your existing conditions of employment or benefits".

However, when appointments were actually offered within the new company, they were made subject to a probationary period, as though workers were being employed for the first time.

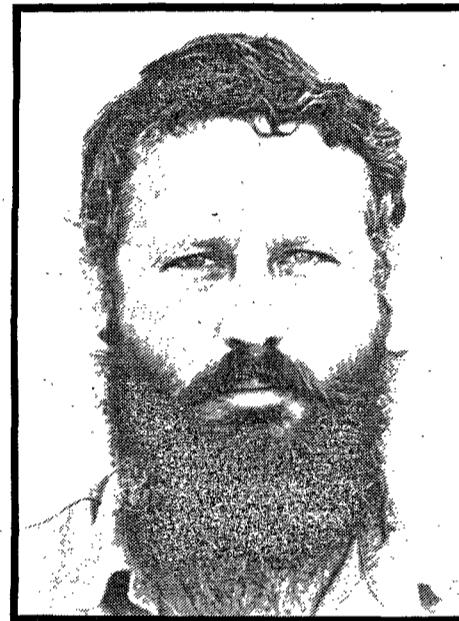
"Your appointment," the letter said on an Amtec letterhead, "would be subject to a probationary period of three months, during which time 24 hours notice of termination of service may be given by either party."

Though VWB is in possession of a copy of the letter in question, Amtec board chairman Johan Borstlap denied that any such letters had yet been sent out. Dismissing the crisis as a non-problem, he said that no probationary period would be introduced and that complainants were "under the wrong impression". The clause in question he insisted, had been taken out of the letter of appointment. Plainly it hasn't.

In the case of flight engineer Graham Burrill, the letter of appointment clearly states that after seven years of service to Bop Air, he was being treated as though he was joining the company for the first time. Burrill is General Secretary and a founder member of the Amtec branch of Sarhlu. The union is not recognised by management, which claims (despite the fact that most of its own employees are members and Sarhlu has a branch within the company) that it is not representative of the airline sector.

Joining Bop Air at the beginning of 1986, Burrill had been promoted to the position of First Alternate Chief Inspector before the Amtec takeover. This is the second most senior position on the shopfloor.

However on 3 December 1992, before the letters of appointment were actually distributed, Burrill had already been handed his first demotion. Though there had never been complaints concerning the performance of his inspectorial duties, he was summarily removed from this position, and one of his juniors, one Gary Rae would take over his job. No reasons were given for the move - which resulted in three of the other engineers lodging a complaint

Graham Burrill, demoted, put on probation, suspended
(Pic: SALLY SHORKEND)

with the plant manager.

To no avail. Rae remained in the senior position and Burrill was soon enough to be treated to a whole series of demotions culminating on Tuesday this week in his suspension from duty - on grounds of "questionable behaviour" - pending an investigation. What this questionable behaviour is, has not been specified. Burrill has since been denied access to the firm's Jan Smuts airport premises, and he believes there is a plan for one reason or another to get rid of him.

ACCORDING TO Bop Civil Aviation Minister Rowan Cronje the privatisation of the maintenance division was effected at the request of "certain engineers" within the organisation. Bop Air then agreed, in the Cronje version as a kind of incentive-through-ownership scheme, "because motivation would be increased if people had a stake in the company", and the company could take on outside clients. Bop Air however remains the sole user of Amtec facilities.

Opponents of the Bop government believe that the privatisation of Amtec is part of a systematic strategy of moving Bophuthatswana government holdings into private hands in advance of political restructurings. Similar moves have already been made in respect of agricultural holdings linked to parastatal Agricor.

Amtec has relatively few assets - an

estimated R500 000 excluding supplies of spares, which the authorities insist will not be included in the privatisation deal. Such a strategy would make sense only if the Amtec changeover proved simply a kind of trial run in a broader process of privatisation.

Though Cronje denies there are such plans, sources inside Bop insist that there are such plans in the air. They note particularly that, for instance, control over aircraft is not centralised within one division, but spread out among the various divisions. This could facilitate, they argue, a carving up of the airline among various private interests.

There are currently three directors of Amtec - which remains wholly Bop Air owned - and all three are Bop Air employees. They are Borstlap himself, Bop Air accountant Glenn Orsmund and managing director Rodney James.

But, Borstlap insists, this is only a temporary measure. Shares will in due course be made available to selected members of staff and Bop Air's holding will be reduced to between 25 and 35 percent.

Borstlap also insists that the shares will be sold to members of staff who are chosen as potential stakeholders. But, according to sources in the company, Gary Rae has said that he among others will simply be given shares in the new company.

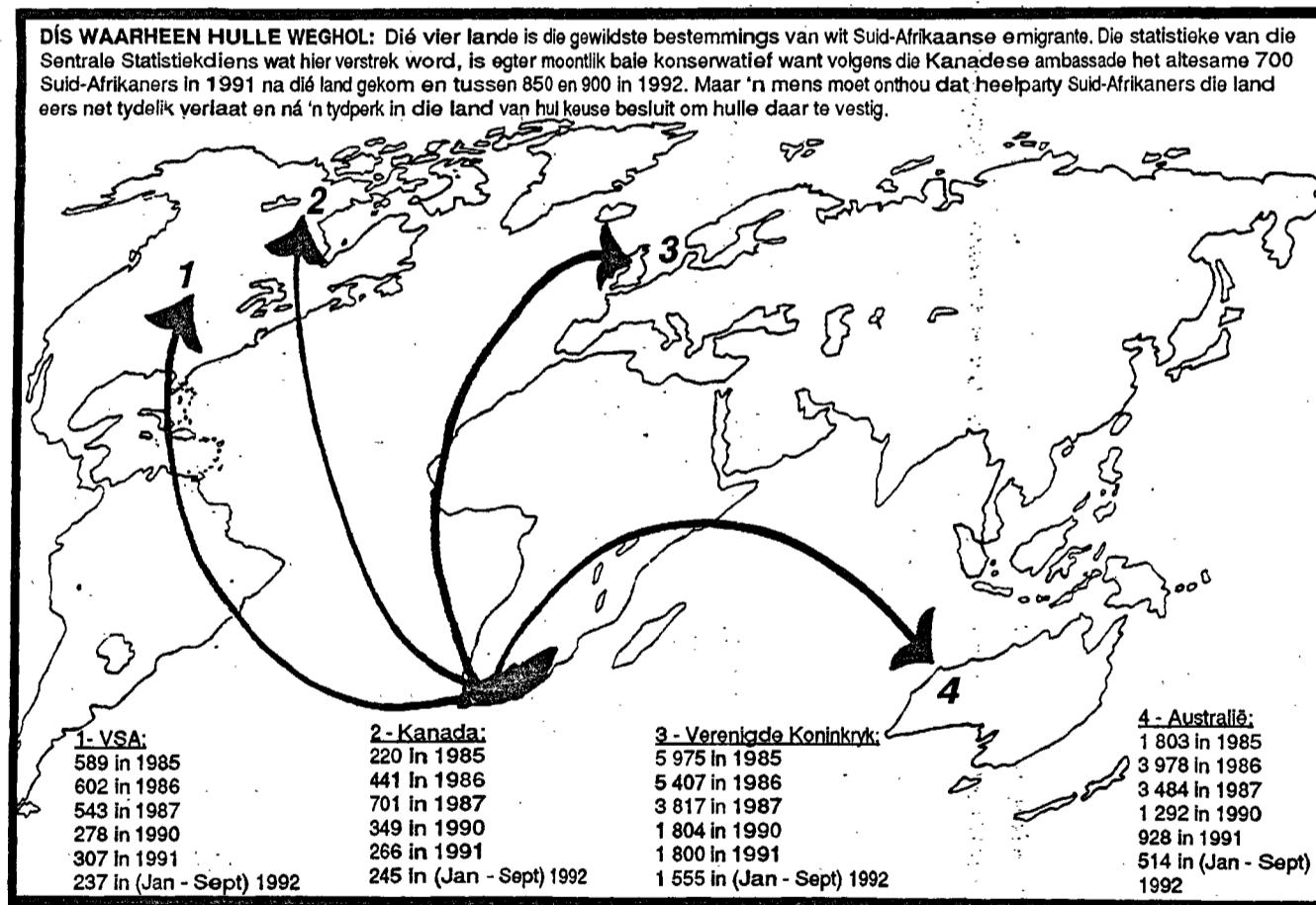
Others of course will not.

DIE CHICKEN RUN

Op die voorraand

van 'n nuwe eksodus

In die tagtigerjare, veral gedurende die noodtoestand, is kerslig-aandetes gereël sodat intieme wit vriende hul emigrasie-planne na groener weivelde kon bespreek. Nou word dié soortaandetes weer gereël. Statistieke wys egter dat Suid-Afrika nog nie 'n tweede brain-drain beleef nie, dat ons meer professioneel-opgeleide mense wen as verloor en dat dit veral die Engelssprekende dokters is wat dié lekkende skip verlaat, berig ESMA ANDERSON

SOOS in André Letoit se liedjie, soek wit Suid-Afrikaners vandag weer 'n toekoms "ver van die riots en hel" iewers op 'n plek waar 'n mens kan "lag oor die dalende rand". Talle wil wegkom van die swak ekonomiese toestande, geweld en politieke onsekerheid.

Veral in die kringe van wit, professionele Engelssprekende stedelinge loop die trekkoers hoog. Soos in die Noodtoestand-jare, wys 'n onlangse meningspeiling van die Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing (RGN), is dit die mense wat emigrasie die sterkste oorweeg - en

waarskynlik sal deurvoer.

Maar dit is nie sommer enigiemand wat wel kan "pak vir Perth" nie: jou kans is baie beter as jy goeie tersiêre opleiding en baie ervaring het - óf baie geld. Die meeste mense wat nou die land wil verlaat, voldoen aan dié vereistes.

En of 'n mens nou dié tendensie 'n eksodus, "white flight", brein-erosie of die meer gewilde "brain drain" noem, moet jy dalk met Letoit saamstem: "ons weet mos die chicken run is foul (fowl) play".

Kyk 'n mens na die gegewens in die opspraakwekkende meningspeiling deur

dr Nic Rhoodie (verbondne aan die RGN se afdeling vir Sosio-politieke Monitering en Analise), verstaan jy dadelik waarom die land nou skielik weer gons met gerugte van 'n massa-uit tog:

'n Kwart van die respondentie in die ouderdomsgroep 18-24 jaar het al daaraan gedink om te emigreer; 24 persent van dié tussen 25 en 34 het dit ook al oorweeg, 27 persent van alle Engelssprekendes het emigrasie al oorweeg, terwyl die persentasie van Afrikaanssprekendes 13 persent is; en van die mense met een of ander vorm van tersiêre opleiding, het 21 persent gesê dat

hulle dit al oorweeg het om groener weivelde te gaan soek.

Daar is egter 'n verskil tussen diegene wat nog net daaran gedink het om te emigreer en diegene wat dit werklik ernstig oorweeg.

Net 8 persent van Engelssprekendes en 4 persent van Afrikaanssprekendes het emigrasie al ernstig oorweeg, net 7 persent in die ouderdomsgroep 18-24 jaar en 9 persent van dié in die ouderdomsgroep 25-34. Van diemense met 'n hoër opleiding as matriek, het 8 persent aangedui dat hulle wil emigreer.

'n Woordvoerder van Connections Limited, 'n maatskappy wat veral beroepslei help om probleme met emigrasie uit testryk, sê hulle is bedrywiger as ooit tevore.

"Naas Hongkong is Suid-Afrika deesdae die grootste mark in die emigrasie-bedryf. Ons gaan nou ophou om ons dienste te adverteer, want ons kan net nie meer voorbly met die aanvraag nie," sê die woordvoerder.

Die meeste ambassades wat genader is, sê hulle bespeur ook 'n toename in die aantal navrae van mense wat wil emigreer. Nieu-Seeland het geen ambassade in Suid-Afrika nie, maar 'n werknemer by dié land se visum-diens in Johannesburg sê die aantal Suid-Afrikaners wat dié kantoor nader met navrae oor emigrasie - al is dit nie die regte plek om aan te klop nie - het die laaste tyd verdubbel.

MAAR HOEWEL dié tendensie deur heelwat emigrasie-amprentare bevestig word, het die statistieke van die Sentrale Statistiekdiens nog geen groot uit tog soos in '85, '86 en '87 aangeteken nie.

Die aantal emigrante van Januarie tot September 1992 (die jongste beskikbare

statistiek) het inderwaarheid effens gedaal vergeleke met die vorige jaar. In dié tydperk in 1991 het altesame 3 370 mense geëmigreer en in dieselfde tydperk in 1992, 3 270 mense.

Die aantal beroepsliu wat geëmigreer het, vertel 'n effens ander storie: In dié tydperk in 1991 het 633 professionele mense die skip verlaat - effens laer as die 689 vir dieselfde tydperk in 1992.

Die aantal mense wat in 1991 geëmigreer het - 4 256 - is snaaks genoeg die laagste sedert 1945 en ver van die 11 401 in 1985, 13 711 in 1986 en 11 174 in 1987.

Kyk 'n mens na die statistiek oor emigrasie en immigrasie, blyk dit dat Suid-Afrika steeds meer mense wen as wat verloor word deur emigrasie. Volgens die jongste statistieke het 689 professionele Suid-Afrikaners tussen Januarie en September 1992 geëmigreer - terwyl 1 058 geëmigreer het.

Die statistiek vir die laaste 10 jaar bevestig ook dié tendensie.

Jaag diégene wat praat oor 'n tweede "chicken run" dan nie onnodig spoke op nie? Die woordvoerder van Connections hou vol: daar is 'n groot uittoog op pad soos wat mense die land - wat hulle as 'n "sinkende skip" beskou - verlaat. Connections se woordvoerder sê ook baie mense, veral dokters, gee nie te kenne dat hulle emigreer nie, maar gaan doen eers verkenningswerk voor hulle 'n finale besluit neem.

"Die mense is bekommerd oor hulle kinders se toekoms, die voortslepende geweld, wat van die onderwysstelsel gaan word en het geen vertroue in die toekoms van Suid-Afrika nie."

Ook Rhoodie beskou sy meningspeiling as 'n aanduiding van die vlak van vertroue wat witmense in Suid-Afrika het, 'n barometer van hul gevoelens oor die vlak van sosio-politieke stabilitet en dat dit ook 'n vroeë waarskuwingsteken is vir die regering oor hoe hoog gevoelens loop oor die verwagte sosio-politieke konflik.

Maar dr Jonathan Jansen, 'n teruggekeerde uitgewekene nou verbonde aan Abel (Adult Basic Education and Literacy, 'n organisasie wat veral opleiding, tegniese advies en raad oor wetenskaplike onderwysbeleid aan omstreng 70 nie-regeringsorganisasies verskaf), sê dié bohaai oor 'n moontlike brain drain moet nie onnodig oordryf word nie.

Hy meen daar is in dié stadium nie rede tot paniek nie en sê daar's mense wat dié soort meningspeiling wil gebruik met 'n eie agenda om politici af te dreig en die politieke proses gevange te hou.

MAAR IS DAAR 'n brain drain? 'n Brain drain, sê Jansen, vind plaas as 'n merkbare aantal hoogs opgeleide mense 'n land op 'n bepaalde tydstip verlaat.

Maar, waarsku Jansen, dié koppe-tel-metode is nie die enigste oorweging nie. 'n Mens moet ook die stand van 'n bepaalde beroepsveld en die aantal emigrante uit daardie veld in ag neem.

Maar nog belangriker: 'n mens moet ook in ag neem hoe groot die belegging

was wat die land gemaak het in die opleiding van dié emigrante. "As 'n mens dus omstreng 300 dokters 'n jaar oplei teen 'n koste van R500 miljoen, en 30 tot 40 persent van hulle emigreer soostans die gevalis, is dit baie ernstiger."

Jansen sê die brain drain is veral opmerklik op gebiede soos die wetenskap en tegnologie, geneeskunde en sekere sektore van die ekonomiese wetenskappe. Maar, waarsku hy, as 'n mens die probleem wil begryp, moet jy ook die volgende faktore in ag neem:

- 'n Hele aantal opgeleide mense wat werkloos geraak het, kan her-opgelei word in gebiede waarop daar wél werkgeleenthede is. Dié her-opleiding kan 'n deurslaggewende rol speel in die toekoms.

- Heelparty opgeleide mense beweeg self oor na ander terreine in die ekonomie.

- Heelparty opgeleide mense kom tans die land binne. Eerstens is daar 'n groot aantal opgeleide mense wat as vrywilligers hier kom werk, veral mense wat saam met die stroom vredesmonitors inkom. Daar is ook 'n groot aantal dokters uit ander dele van die wêreld wat graag in 'n hospitaal soos Baragwanath wil kom werk omdat hulle nêrens anders sulke goeie traumaonderneming sal kry nie. Hoewel dié tipe van opgeleide mense nie op die lang termyn 'n goeie oplossing is nie, kan hulle die land oor die struikelblok help.

Tweedens bring 'n groot aantal maatskappye wat hier belê self opgeleide mense die land binne wat moontlik vir 'n lang tyd hier sal bly.

Derdens, en volgens Jansen een van die belangrikste aspekte, is heelparty Suid-Afrikaners nou aan 't terugkeer uit die buiteland. Tussen 5 en 7 persent van die uitgewekenes is hoogs-opgeleide mense wat baie goeie ervaring opgedoen het. Hoewel dit onbenullig mag klink, sê Jansen dat 5 tot 7 persent van omstreng 10 000 wel 'n sigbare verskil kan maak.

MAAR BAIE VAN dié uitgewekenes het nog nie hul pad oopgesien om huis toe te kom nie. Jansen sê hulle voel onseker of hulle werk gaan kry, terwyl ander wag tot 'n interim-regering aan bewind kom voor hulle dit wil waag om terug te keer.

"Ek ken baie mense wat vaardighede het wat hoofsaaklik in staatsdepartemente sal kan werk. Maar hulle wil nie nou terugkom en vir die huidige regering werk nie. Buitendien sal die huidige regering hulle waarskynlik ook nie wil hê nie."

"Alles in ag genome, is daar nie nou rede tot paniek nie. Die feit dat 'n brain drain plaasvind, behoort ons eintlik aan te spoor om 'n goeie plan te ontwikkel om ons menslike hulpronne meer strategies te ontwikkel," sê Jansen. Suid-Afrika moet 'n les leer uit dié uittoog van opgeleides.

Waarom waai so baie dokters?

PRAAT 'n mens van 'n "brain drain" (breinerosie?), is dit nêrens so opsigtelik soos in die mediese veld nie.

Om 'n enkele dokter op te lei, kos die belastingbetaler meer as R1 miljoen. En dan is dit veral dié mense - geneesheren, tandartse en mediese spesialiste - wat ná hul opleiding Suid-Afrika verlaat om meer geld oorsee te gaan verdien en skoon en "wit" medisyne in Australië, Engeland en Kanada te praktiseer waar mense nie aan tuberkulose doodgaan nie.

Volgens skattings emigreer tot die helfte van die universiteite van die Witwatersrand en Kaapstad se mediese gegradsueerde uiteindelik na veral Kanada, die Verenigde Koninkryk, Australië en die VSA.

Koerante en mediese tydskrifte in Suid-Afrika is deurspek met advertensies vir Suid-Afrikaanse dokters om veral in Kanada en Nieu-Seeland te gaan werk vir bepaalde tydperke.

Hoewel dié dokters nie almal emigreer nie, gebruik baie van hulle die kans om die geleenthede te gaan beproef - en besluit hulle uiteindelik om in die lande te praktiseer en hulle daar te vestig.

'n Dokter van Durban wat om etiese redes nie sy naam kan noem nie, sê hy en 'n paar van sy vriende gaan binnekort almal vir tydperke in Kanada werk. "Die meeste van ons beoog om die kat uit die boom te bekijk. As daar 'n kans is dat 'n mens daar kan bly, sal baie van ons dié geleenthed met albei hande aangryp."

John Davis, voorsitter van Wits se Mediese Studenteraad, sê minstens 20 persent van sy mede-studente wil emigreer sodra hulle klaar gestudeer het. "Dit is nogal ontstellend om te sien hoeveel studente nou al planne

beraam om te emigreer. Uiteindelik sal meer van hulle seker die land verlaat. Hulle sien net nie hul weg oop om hier te bly nie."

Nico Prinsloo, registrateur van die Suid-Afrikaanse Mediese en Tandheelkundige Raad, sê sy organisasie reik jaarliks honderde sertifikate van status uit aan Suid-Afrikaanse dokters. Hulle benodig die sertifikate om in die buiteland te kan praktiseer. Prinsloo sê dit beteken nie noodwendig dat die dokters wil emigreer nie, maar dat baie van hulle net vir tydperke in oorsese hospitale of praktyke gaan werk.

MAAR WAAROM VERLAAT so baie medici die land? Die redes wat die meeste dokters gee, wissel van die verval van akademiese hospitale (kortings op beskikbare fondse vir toerusting en dienste, bevriesing van poste, 'n al hoe groter werklading en lae salaris), geweld en die las wat dit op gesondheidsdienste plaas, politieke onsekerheid en bekommernis oor wat van die geneeskunde gaan word in 'n nuwe Suid-Afrika.

Davis sê geneeskunde in Suid-Afrika is nie meer wat dit was nie. Boonop, sê hy, het die meeste mediese studente ná hul studie omstreng R60 000 se lenings om af te betaal. Dié studieskuld maak dit vir baie mense moeilik om hier te bly, vertel hy, veral as hulle in hul hospitaaljaar maar slegs R1 300 ná aftrekings verdien. Davis sê baie dokters gaan eers net vir kort tydperke oorse om hul studieskuld te help delg, maar bly uiteindelik daar omdat die omstandighede baie beter is.

Jansen meen egter die genoemde redes is nie naastenby goed genoeg nie. "Dokters is baie jare lank soos klein koninkies behandel. Hulle vergeet dat ons eintlik in 'n derde wêreldland sit en nie kan bekostig om eerste-wêreldse medisyne te beoefen nie."

"Hoe maak jy sin uit die feit dat ons baie jare lank die beste kardiovaskuläre sorg (hartsorg) in die wêreld kon bied, maar steeds nie die verspreiding van tuberkulose kan keer nie?"

OP DIE OU END gaan die stryd dus oor verskillende sienings van Suid-Afrika se gesondheidsbehoefte. Moet die klem op voorkomende medisyne lê - of is gesofistikeerde genesende medisyne belangriker?

Jansen sê dokters moet in die eerste plek onthou dat hulle opgelei word om 'n diens aan die publiek te lewer, nie om baie geld te maak nie.

Heelparty dokters waarsku weer dat indien die situasie veel langer so voortduur, en akademiese hospitale verder verval, daar binnekort niemand oor sal wees om mediese studente op te lei nie. Hulle wys daarop dat waar Suid-Afrika eens van die beste mediese opleiding ter wêreld gehad het, dié situasie nou besig is om vinnig te verander omdat daar nie genoeg geld vir navorsing en toerusting is nie. - ESMA ANDERSON

'Nee dankie, ons soek iemand anders'

Geleerdheid en selfs ervaring en kundigheid help deesdae nie meer veel om te keer dat jy sonder werk sit nie. Talle mense wat hoë poste beklee het, loop vergeefs met die hoed in die hand van die een werkgever na die ander - om maar weer moedeloos huiswaarts te keer (as hulle nog 'n huis het). INA VAN DER LINDE skets dié mense se somber prentjie

CARL STEYN is in sy laat veertigerjare, 'n skraal man met 'n fynbesnede gesig en goedversorgde hande. Met sy netjiese pak en das lyk dit of hy so pas uit 'n lugversorgde kantoor gestap het.

Hy het uit 'n lugversorgde kantoor gestap - maar dit was maande gelede. Om die waarheidte sê, tien maande gelede toe hy sy kantoor as bestuurskonsultant moes toemaak omdat die werk opgedroog het.

Sedertdien het hy al baie CV's ingediend - te veel om te onthou - en onderhoude

aansoeke iemand aanstel wat spesifiek bestuurservaring by 'n saagmeul het.

Steyn drink stringe kopjes swart koffie en rook een sigaret na die ander.

"Hier sit ek, 'n man met vyf grade, en ek kan nie werk kry nie. Dit voel of die hele wêreld van my vergeet het."

Sy CV is indrukwekkend: 'n BSc-graad met honneurs in wiskunde, 'n graad in meganiese ingenieurswese, 'n MSc in ingenieurswese, en 'n M in bedryfsleiding. Die laaste jare het hy opgetree as

... 'Ek sal wrat tag nog 'n bom êrens gaan plant om die aandag op ons nood te vestig'

gevoer tot dit by sy ore uitpeul. Sonder sukses. Te hoog gekwalificeer, sê die een. Ontoevaslike ervaring, sê die ander. Ons soek 'n jonger man, ons soek eintlik meer ervaring op 'n ander gebied, ons soek 'n minder ervare man, eintlik soek ons...

Vir die eerste keer in die geskiedenis van die land is daar 'n skerp toename in die aantal werkloses in die sogenaamde hoëvlak-mannekrag. Dit is werkers met minstens twee jaar onderwys ná standerd 10 en sluit professionele, semi-professionele, bestuur- en administratiewe werkers, en tegnici in.

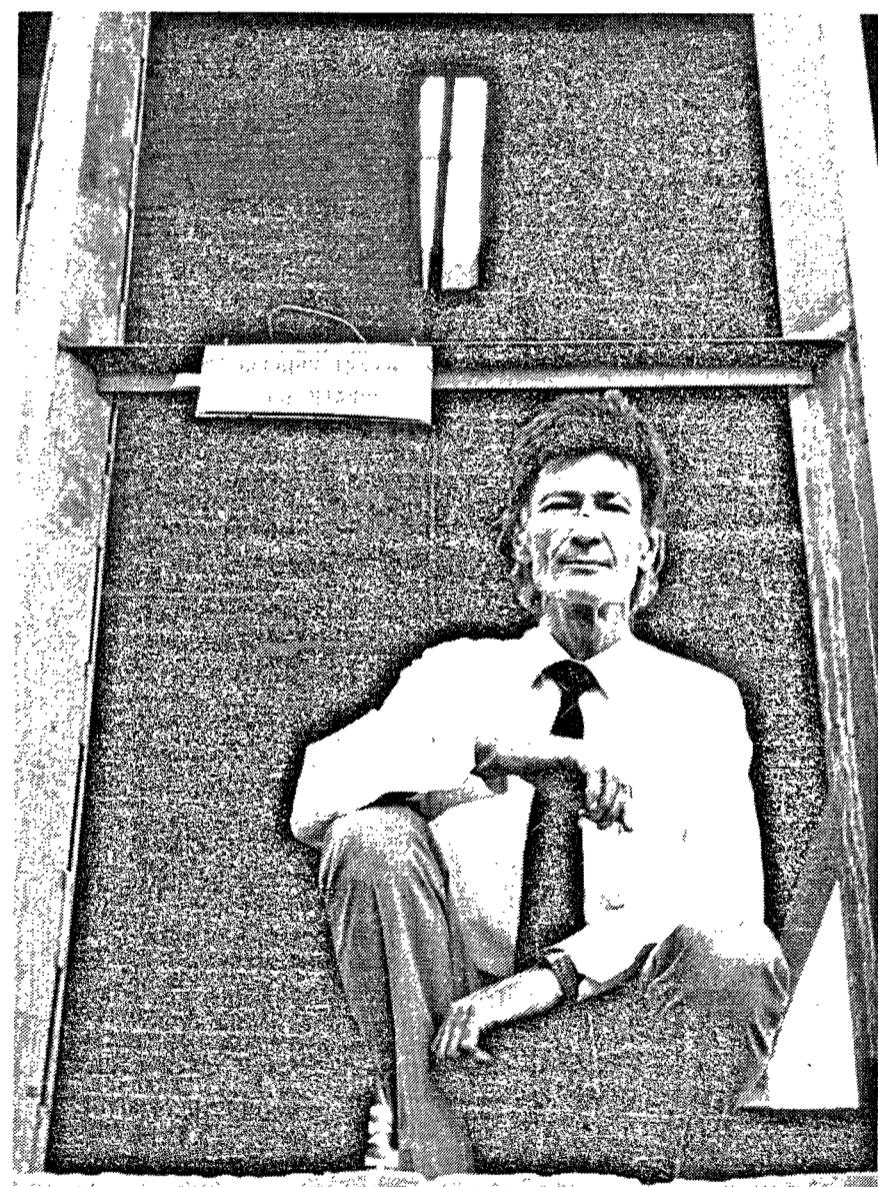
Deesdae, sê Steyn, kan maatskappye bekostig om erg kieskeurig te wees, want hulle kry tot 300 aansoeke vir een pos wat geadverteer is. Waar hulle vroeër byvoorbeeld by 'n saagmeule 'n bestuurd sou aanstel met algemene ervaring in 'n bestuurspos, kan hulle nou uit die horde

bestuurskonsultant van sy eie maatskappy. Voor dit algemene bestuurder van inligtingdienste en strategiese en finansiële beplanning van Santambank, 'n lid van die uitvoerende komitee en direkteur van Bankorpdata en van SASwitch, 'n lid van die rasionaliseringskomitee van Bankorp.

STEYN IS MAAR EEN van talle hoogs gekwalificeerde mense wat sonder werk sit.

Soos Lulu van Heerden, met 'n M Com agter haar naam, wat as kelnerin in 'n restaurant werk. En Werner Ernst, wat sy graad in chemiese ingenieurswese met lof geslaag het. Sasol, by wie hy 'n beurs gehad het, het hom pas laat weet dat hy vrygestel word van sy beursverpligtinge omdat hulle nie vir hom werk het nie. Hy wil nou Duitsland toe.

Dan is daar die tragiese verhaal van 'n

Carl Steyn (Foto: SALLY SHORKEND)

B Com-student wat by die stasie op Krugersdorp worsbroodjies verkoop. Die feit dat hy nie werk kan kry nie het hom heeltemal geknak. Hy het dringend sielkundige hulp nodig, sê sy vriende.

Om werkloos te wees, bevestig Carl Steyn, kan jou heeltemal knak. Sedert hy ledig sit, is hy van sy vrou geskei en moes

hy sy huis verkoop.

Hy sit met drie afhanglike kinders. Die oudste is nou 18 en in matriek, en die ander twee seuns is 4 en 6 jaar oud. Hulle leef nou van die paar rand wat hy kry deur drie aande 'n week wiskunde te doseer by 'n technikon.

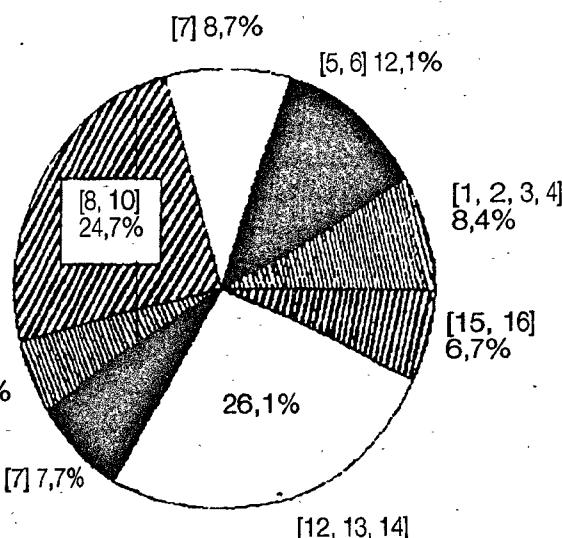
"Mens ondergaan 'n hele

Die afdeling Statistiek van die Departement van Mannekrag hou noukeurig boek van werkloses wat hulself daar regstreer. Die beskikbare statistiek moet net as 'n aanduiding van die algemene neiging gebruik word, omdat die meestewerkloses hulle nie laat regstreer nie.

WERKLOOSHEID VOLGENS BEROEPE, AUGUSTUS 1992

BEROEPSGROEPE

1. Professioneel en semi-professioneel
2. Tegnies
3. Bestuur en uitvoerend
4. Administrasie
5. Klerklik
6. Verkoops- en verwante werk
7. Ambagslui, vakleerlinge
8. Mynbedryf
9. Vervoer, aflewering en kommunikasie
10. Operateurs en 'halfgeskoole werkers
11. Dienste
12. Plaasmasjinerie-operateur
13. Plaaswerker
14. Ongeskoolde werkers
15. Beskutte arbeid
16. Ongeklassifiseer

persoonlikheidsverandering. Jy raak verbitterd, jy verloor al jou selfvertroue. Waar ek vroeër die telefoon sou optel en daarop aandring om met 'n minister te praat, het ek nie die selfvertroue om dit nou te doen nie.

"Soggens staan ek op met goeie voornemens om weer 'n poging aan te wend om werk te kry. Ek begin my dag beplan, kyk die koerante deur. Hier teen die vyfde oproep is ek heeltemal misnoedig en depressief. Die volgende oggend begin die proses om jouself uit die gat te sleep weer van voor af.

"Dis maklik om negatief en hiperkrities te raak. Ek wonder wat ek verkeerd gedoen het, of ek dalk in die verkeerde rigting studeer het."

"My seun van 18 sê vir my hier sit pa met 12 jaar se opleiding en dit beteken niks nie. Hy sien geen nut daarin om verder te gaan studeer nie."

"Ander tyewel ek 'n optog van werkloses na die Uniegebou reël, beeld van Tsafendas draai in my kop rond. Ek sal wratgag nog 'n bom érens gaan plant om die aandag op ons nood te vestig."

"Ek wil die regering dwing om met 'n parallelle aksie te begin teen werkloosheid - nou reeds terwyl die grondwetlike onderhandeling nog aan die gang is."

Daar is groepe mense wat welsynsdienslewer. "Maar ek wil nie my hand uithou vir kos en sigarette nie," sê Steyn. "Ek wil nuttig wees en voel dat ek iets beteken vir my omgewing, vir die samelewing."

Hy het allerlei voorstelle wat hy aan die regering wil voorlê oor hoe om werkskeppingsprojekte aan die gang te sit. Dit bespreek hy volgende week met iemand by Mannekrag.

Werkskepping beteken nie om 'n klomp werklose van die straat af op te tel om tydelik strate te vee nie, sê hy.

"Ek wil graag 'n soort kibboets op die been bring waar 'n groep mense 'n klein bedryf kan begin om die leemtes in die mark te benut. Daarvoor is egter geld nodig."

Liggeme soos die Kleinsake Ontwikkelingskorporasie wil steeds sekuriteit hê voordat hulle vir jou geld leen, sê Steyn. Maar sekuriteit is reeds die probleem, want mense wat werkloos is, het lankal hul eie bronne uitgeput.

"Wat ek wil sien, is dat die regering lenings toestaan aan lewensvatbare projekte. So 'n onderneming moet die geld terugbetaal, wat dan weer gebruik kan word om verdere projekte op die been te bring."

En vorentoe lyk dit net so erg

HOE GROOT IS die werkloosheidsyfer onder hoëvlak-mannekrag? "Ons kan dit nie presies bepaal nie", sê Abé Bardin, direkteur van die Nasionale Mannekragkommissie (NMK).

Die enigste instansie wat noukeurig rekord kan hou van werkloses is die Departement Mannekrag. Die probleem is dat hulle net diegene wat hulself kom regstreer as werkloos kan aanteken.

Die jongste beskikbare syfer is vir Augustus 1992 - 'n totale getal geregistreerde werkloses van 299 262, ofwel 4,9 persent van die geregistreerde werkerstal van 6,15 miljoen. Die syfers kan moontlik gebruik word om die algemene neiging aan te dui - naamlik 'n werkloosheidsyfer van 8,4 persent in die hoëvlak-mannekragsektor. (Sien grafiek)

Bardin meen die werkloosheidsyfer is beslis 'n onderskatting.

Volgens die 1991 bevolkingsensus van die Departement Statistiek, word die werkloosheidsyfer beraam op 2,1 miljoen. Dit sluit die TBVC-lande uit. Die NMK glo egter dat syfer is hoër.

Volgens die NMK se eie beramings is daar sowat 12,7 miljoen "ekonomies bedrywiges" (die TBVC-lande inklus) in die land - dit wil sê mense wat in staat is om te werk. Hiervan werk 7,8 miljoen in die formele sektor, soos die staatsdiens, die mynbedryf, en ander beroepe. Hulle maak 61 persent van die ekonomies bedrywiges uit.

In die informele sektor, soos straatsmouse en die huisbedryf, is daar sowat 2,5 miljoen mense bedrywig (20 persent), terwyl daar na beraming sowat 2,4 tot 3 miljoen mense is (19 persent) wat as heeltemal werkloos beskou kan word.

WELINZIMA ZAZI, organisering sekretaris van Cosatu, meen selfs dié syfer is heeltemal te laag. "Elke dag maak daar nog sakeondernemings toe of word mense afgedank. Ons meen die werkloosheidsyfer (informele sektor ingesluit) raak nou al hieraan die 45 persent, as dit nie meer is nie."

"Dis veral die ongeskoolde arbeiders wat aan die kortste ent trek. Geskoole werkers en mense wat matriek verlaat, kry nou die werk van ongeskoolde arbeiders. Dinge is eenvoudig verskriklik."

Die neiging gaan eenvoudig voortduur, meen hy. Dit is noodsaklik dat die Nasionale Ekonomiese Forum so gou as moontlik byeenkom om die saak te bespreek.

Soos Steyn meen hy ook dat daar nie gewag kan word totdat die onderhandelinge afgehandel is voordat begin word met werkskepping nie. "Dan is dit te laat. Daar moet nou dringend werk geskep word en gekyk word na die kwessie van werkbesnoeiing."

"Ons moet nou koppe bymekareit en teen Maart wil ons sien dat die Ekonomiese Forum sekere resultate toon."

BEHALWE DIE BEKENDE oorsake van werkloosheid soos die wêreldwye resessie, politieke onstabilitéit, en die bevolkingsontploffing, is daar nog 'n bykomende faktor, sê 'n personeelkonsultant van Johannesburg, Johan Redelinghuys.

"Oordie hele wêreld is daar 'n hele strukturele verandering in werkwyse aan die gang. Dit het gedeeltelik gekom weens die rekenaar en gedeeltelik weens verbeterde kommunikasiestelsels. Deedae het 'n mens nie nodig om 'n hele leerstuk van mense om jou te versamel wat inligting insamel nie. Die besturende direkteur sit nou met 'n PC voor hom, hy druk 'n knoppie, en siedaar, die inligting verskyn op die skerm."

Van al die mense wat afgedank is, sal breedweg die helfte nooit weer in dieselfde soort werk geplaas word nie. Die kerneienskap wat mens nou nodig het is aanpasbaarheid en 'n los kop, sê hy.

Die oumense het altyd gesê geleerdheid is die een ding wat nooit van jou weggenem kan word nie. Dis net nie langer waar nie.

"En as ons spesifiek van die Afrikaner praat: ons was nog altyd taamlik passief as dit kom by werk soek. Dis vir die Afrikaner nog altyd 'n ongeskikte ding om jouself te bevorder. Ons verwysingsraamwerk - veral in die staatsdiens en groot semi-openbare organisasies - was dat iemand jou vir 'n pos sien en jy word daarin geplaas."

"Die meeste wat ons sal doen, is om te skiet vir 'n pos. Ons moet 'n groot paradigmaverskuiwing maak sodat jy nie jou werklikelewe sien as 'n pos nie, maar 'n situasie waarin jy 'n spesifieke probleem moet oplos of jou dienste vir mense aanbied."

"Die Afrikaner moet sy vindingrykheid, wat hy lyk my verloor het, terugvind. 'n Verskriklike belangrike ding wêrelwyd is dat mens nie meer 'n werk het en dis al wat jy doen nie. Jy moet jou werklikelewe ontbondel of diversifieer. Met ander woorde jy kan soggens 'n dosent wees in statistiek, in die middag vir 'n uitgewer werk en naweke Kentucky Fried Chicken se boeke doen."

"Verskriklik baie mense wat afgedank is kry nie werk nie, want hulle soek na die ou tradisionele soort werk, 'n pos. Die regte benadering is dat jy die leemte in 'n maatskappy raaksien, en vir hulle sê: 'Meneer jy's 'n probleem en ek kan jou die volgende oplossings bied'."

Sê Redelinghuys: "Ons moet nog daardie sprong maak. Al hierdie groot maatskappye wat nou mense afdank, sal toenemend dienste van buite moet inkoop."

"Daar's elke dag mense wat sê daar's nie poste nie. Dis onsin. Dalk is jy net die ou wat daardie diens kan aanbied. Bied dit aan vir drie of vier organisasies - en skep so jou eie werk."

THE TORCH HAS BEEN PASSED

Illustrasie: Tinus Horn

Ontmoet Bill Clinton, die belangrikste man op die aardbol

Die Amerikaanse kieserspubliek het 'n soort geloofsprong gemaak toe hulle teen alle vroeë voorspellings in teen hul gewilde president, die Held van Desert Storm, gestem en William Clinton as die magtigste man in die wêreld aangewys het. Hy is jonk (46), aantreklik en charismaties - eienskappe wat daartoe bygedra het dat baie van sy ondersteuners hom as 'n soort nuwe John F Kennedy sien. Hoe gou gaan hulle agterkom hy het voete van klei? Of kan Clinton die verrottende siel van Amerika nuwe lewe gee? MITCHELL KAUFFMAN ontleed Bill Clinton die Mens en die Politikus

MINDER as 'n jaar gelede het Bill Clinton die Amerikaanse kiesers so half uit die bloute getref as kandidaat vir president: die betreklik onbekende goewemeur van die beskeie staat Arkansas het die verbeelding nie juis aangegrep as nasionale figuur nie. Maar al het dit toe twyfelaftig gelyk dat Clinton sy weg na die Wit Huis sou vind as die VSA se 42ste president, het hy dié week een ding gewys: hy weet hoe om te arriveer.

Die vier dae lange fanfare - openbare optogte, vuurwerke, 'n landwye klokkespel, swierige bankette, ens - wat met Clinton se inhuldiging Woensdag 'n klimaks bereik het, kos glo meer as R70 miljoen.

Sommige Amerikaners - veral dié skeptici wat hul nuwe president "Slick Willie" noem en hom wantrou as 'n beroeps politikus met 'n gladde mond - was nie te ingenome met die skouspel nie. Al is parades die grondslag van die

Amerikaanse kultuur, het dié verrigtinge hulle té veel herinner aan 'n keiser se triomftog in antieke Rome (kompleet met voorste gestoeltes gereserveer vir die maghebbende aristokrasie).

Clinton het byvoorbeeld weggespring by die huis van Thomas Jefferson, opsteller van die Verklaring van Onafhanklikheid wat aan die VSA geboorte gegee het, en daar mee as 't ware die volksvader se mantel om sy eie skouers gehang.

Wenkbroue is ook gelig oor die onbeskeie skaal van ander plegtighede, soos die landwye klokkespel waarvoor Clinton die teken gegee het deur die replika vandie Liberty Bell in die Arlington-begraafplaas te lui. Kortom, die Clinton-extravaganza - geregisseer deur 'n TV-produusent uit Hollywood - het die gevare geloop om die grootsheid van die oomblik te oordryf tot grandiosheid en die indruk te wek van 'n man wat homself effens ►

► prematuur as messias van ekonomiese herlewing en maatskaplike versoening verheerlik, nog voordat hy enige wondere verrig het.

DIS DIE SINICI se siening. Dis egter onwaarskynlik dat die uitgeslape Clinton hom bloop aan 'n opwelling van eiewaan oorgegee het toe hy die "hergeboorte" van Amerika dié week met so 'n luide basuingeskal aangekondig het. Hy weet immers uit eie ervaring al goed watter kritieke rol 'n politikus se uiterlike gebare speel in die openbare teater van die Amerikaanse politiek.

Dat die verkeerde gebaretaal in dié teater jou gehoor gou kan laat uitloop, het Clinton al geleer kort ná hy in 1978 op 32 jaar Amerika se jongste goewerneurgeword het. Hy het verwoed begin hervorm en 'n voortvarende ambisie geprojekteer wat

om kindersorg vir trekarbeiders te organiseer en kiesers te regstreer - nie alle vroulik nie en haar klere nie elegant genoeg nie.

Toe Clinton ná sy eerste termyn van twee jaar die volgende verkiesing verloor en as goewerneur opgevolg word deur die Republikein Frank White, het hy en Hillary onmiddellik hul openbare beeld begin verander. Sy het Mevrou Clinton geword en deftig begin aantrek, maar nie deftig begin praat nie. Hy het gemoedelik aarde toe gekom, mense vriendelik op die skouer begin klop, en laat blyk dat hy almal graag oor alles wil raadpleeg. Hy het mense ook nie na sy kantoor ontbied om hul raad te vra nie, maar hulle in die wandelgange gaan opsoek.

Dié beeld van 'n innemende dagsê-oumaat-wat-dink-jy het later aanleiding gegee tot die bynaam "Slick Willie", veral omdat

Sy houding jeens die Viëtnam-oorlog was begrypplik vir Clinton se tydgenote uit daardie tyd en het hom versterk as die simbool van 'n nuwe geslag leiers - gebore in die bloeityd ná die Tweede Wêreldoorlog, getoë in die mensliewende ideale van die hippie-era en nou in hul verantwoordelike middeljare gereed om die patriargale rykmens-aristokrasie van Bush en sy tydgenote met 'n vriendeliker orde te vervang

Arkansas se mense omgekrap het. Hy het hulle ook omgekrap deur kundiges van buite die staat (indringers met aanstaotlike baaerde, sê een waarnemer) in te roep om sy onderwysplanne te propageer. Clinton se beeld was onvlieend bombasties.

Ewe erg vir Arkansas was die gebaretaal van sy vrou, Hillary, wat Clinton ontmoet het toe hulle saam aan Yale in die regte studeer het. As regspraktisy wat voor haar troue naam gemaak het, het sy haar nooiensvan behou. Boonop was haar aktivistiese drif - sy het op skool al begin

Clinton op die ou end tog maar sy eie besluite neem, maar dit het Clinton ook gehelp om in 1982 weer goewerneur te word en dit die volgende tien jaar te bly.

Die Clinton-egaar se vermoë om hul openbare beeld telkens weer in ere te herstel nadat dit met aftakeling bedreig is, is verskeie kere gedemonstreer in verlede jaar sê verkiesingsveldtog. Die onthullings uit Clinton se verlede wat as terugslae kon dien - sy ontduiking van diensplig in die Viëtnam-oorlog en 'n buite-egtelike verhouding - is gehanteer op 'n manier

Alles wat jy wou weet oor Bill Clinton

BILL CLINTON is in 1946 as die kind van middelklas-ouers in die dorpie Hope in die armoedige "swart gordel" in die suide van Arkansas gebore.

Clinton beskryf sy kinderjare as "stukkies hel nou en dan, met goeie tye tussenin". Sy pa verdrink voor sy geboorte in 'n fratsongeluk. Sy ma, Virginia, laat hom by haar ouers en gaan studeer in New Orleans vir verpleegster.

Clinton help sy oupa en oma, in hul winkel in 'n swart woonbuurt buite Hope. Sy oupa leer hom om mense ongeag hul velkleur te respekteer.

Sy surrogaatpa is sy oom Buddy, wat hom heeltyd stories vertel. Buddy se leuse is: "Yes, life's tough - but I signed up for the whole trip".

Clinton se ma kom haal hom toe sy weer trou, met Roger Clinton (wie se van Clinton aanneem). Hulle trek na Hot Springs. Sy stiefpa is 'n opvlieënde alkoholis en slaan hom, sy ma en sy stiefbroer, Roger (gebore uit dié huwelik), dikwels. As tiener konfronteer Clinton uiteindelik sy stiefpa: "Slaan wéér aan ons en ek moker jou pap." Die slanery hou op. Die stiefbroer word later 'n kokaïenslaaf en gevonnis vir dwelmhandel.

Hot Springs - met 'n warmbron-oord en heelparty onwettige dobbelplekke - is 'n baie groter dorp as Hope, waar almal alles van mekaar weet. Clinton kan sy huislike probleme verswyg. Vandaag sê hy dis waar hy sy ewig gemoedelike uiterlike kry - wat hom as politikus die bynaam "Slick Willy" sou besorg. "Ek is geleer om nie my ware gevoelens te wys nie, om nie ander met jou persoonlike probleme kwel nie."

Clinton se ma en stiefpa skei later - maar trou ná drie maande weer, teen Clinton se sin. Hy soek standvastigheid in die skool en die Baptiste-kerklike. "Ek was die mees godsdienstige lid van my gesin," sê hy.

As kind wil hy musikant word en oefen gedurig op sy saxofon. Die eerste swartmense wat hy werklik gerespekteer het, sê hy vandag, was jazz-musikante.

NET VOOR DIE presidentsverkiesing van 1956 koop die Clintons 'n TV-stel en Clinton word geboei deur die politieke veldtogte. In 1958 word hy as klasleier tot Boys Nation verkies, reis na Washington en skud hand met President John F Kennedy in die Wit Huis. Clinton besluit om politikus te word.

Hy studeer in Washington in die regte, aan Georgetown en aan Yale. Ná die sluipmoord op dr Martin Luther King ry hy as student kos aan na onlustegebiede.

Clinton word regsdoeen aan die Universiteit van Arkansas. Hy is gekant teen die Viëtnamoorlog en om te vermy dat hy moet gaan veg, doen hy aansoek om lid te word van die Universiteit van Arkansas se Reserve Officer's Training Corps. Toe hy aanvaar word, bedank hy die werwingsoffiser daarvoor in 'n brief wat verlede jaar voor die verkiesing openbaar gemaak is. Talle Amerikaners het egter simpatie met sy standpunt oor Viëtnam.

In 1972 spring Clinton in die politiek in deur as veldwerker te werk in die Demokraat George McGovern se verkiesingsveldtog.

In 1974 staan hy as kandidaat vir die Kongres teen die Republikein John Paul Hammerschmidt. Sy studentejare-vriendin Hillary Rodham (vandag sy vrou) is in die span regsgelerdes wat Nixon se impeachment hanteer en lig hom in Nixon gaan val. Clinton meen Hammerschmidt, 'n vriend van Nixon, sal saam ondergaan.

Later die jaar, toe die impeachment-regspan ontbind is, trek Hillary Arkansas toe, trou met Clinton en bestuur die regsfakulteit se regskliniek.

Hammerschmidt wen toe tog, maar die jong Clinton vaar verbasend goed. Die steun wat hy werf, help hom om in 1976 Prokureur-generaal van Arkansas te word en in 1978 goewerneur. In sy eerste tweejaar-termyn is hy 'n vurige hervormer, veral van onderwys, maar sy beeld is te ambisieus en sy hare te lank vir die besadigde mense van Arkansas. Hulle is ook omgekrap oor sy aktiwis-vrou, wat haar nooiensvan behou. In 1980 verloor hy die goewerneursverkiesing.

Die Clintons hervorm hul beeld - Clinton raak meer gemoedelik ontspanne en diplomatis, sy vrou word Mevrou Clinton en trek deftiger aan. In 1982 word hy weer goewerneur en bly dit tot sy verkiesing as president.

CLINTON word deur baie as 'n beroeps-politikus beskou. Sy openbare gemoedelikheid stoot sommige af. Hy kan glo vreeslik vloek wanneer hy kwaad word - stringe vierletterwoorde.

Onder druk eet hy te veel gemorskos. Met die verkiesingsveldtog verlede jaar het hy 10 kg opgetel. Hy hou van braaiyleis, sjokolade-stafies en slaai van McDonalds. Hy drink swart gedekaffeineerde koffie en Coca-Cola met ys.

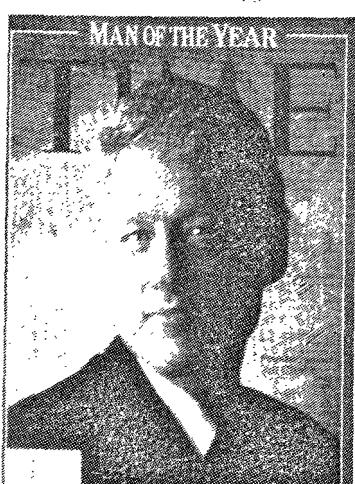
Hy speel steeds saxofon en 'n "cool" sessie op die Arsenio Hall Show het sy gewildheid in die verkiesingsveldtog verhoog. Sy jazz-gunstelinge is Kenny G en Wynton Marsalis. Hy luister graag na Fleetwood Mac, Michael Bolton, Judy Collins, die folk-singers Peter Paul and Mary en country-musiek.

Hy lees graag William Faulkner, James Agee (veral Let Us Now Praise Famous Men) en die speurverhaalskrywer Walter Mosley. Hy is dol op Gone With the Wind - en, effens onverwags, Marcus Aurelius se sober Meditations.

Hy speel gholf en gooi graag 'n basketbal rond in sy agterplaas. Hy en Hillary hou van gesinspeletjies soos Pictionary en kaartspeletjies.

Sy helde is Abraham Lincoln, JF Kennedy, die Roosevelts, sy oupa Eldridge Cassidy, sy ma, Virginia Kelley en die Baptiste-prediker WO Vaught.

Die Clintons het 'n 12-jarige dogtertjie, Virginia, genoem na Bill se ma.

For years, Americans have been in a kind of vague mourning for something that they sensed they had lost somewhere - what was best in the country, a distinctive American endowment of youth and energy and ideals and luck: the sacred American stuff. They had squandered it, Americans thought, had thrown it away in the messy interval between the assassination of John Kennedy and the wan custodial regime of George Bush. A wisp of song from years ago suggested the loss: "Where have you gone, Joe DiMaggio?" Or perhaps the qualities were only hidden, sequestered in some internal exile,

regenerating. Now Bill Clinton of Arkansas will ride into Washington brandishing them in a kind of boyish triumph. But are they the real thing? The authentic American treasures, recovered and restored to the seat of government? - **TIME MAGAZINE** in the edition in which they declared him *Man of the Year*.

wat uiteindelik hul beeld selfs meer simpatiek gemaak het.

Die Viëtnam-storie was begryplik vir Clinton se tydgenote uit daardie tyd en het hom versterk as die simbool van 'n nuwe geslag leiers, gebore in die bloeityd ná die Tweede Wêreldoorlog, getoë in die menslewende ideale van die hippie-era en nou in hul verantwoordelike middelbare gereed om die patriargale rykmens-aristokrasie van Bush en sy tydgenote met 'n vriendeliker orde te vervang.

En die egpaar se besluit om kalm te erken dat Clinton se "verhouding" met Gennifer Flowers pyn in hul huwelik veroorsaak het, maar volstrek te weier om verder daaroor uit te wei, was uiteindelik ook presies die regte skuif - al het dit aanvanklik na ontwykende geheimhouding gelyk. Mettertyd is dit aanvaaras 'n waardige vermyding van onnodige sensasie. Dat die Clintons se huwelik sterk genoeg was om 'n bietjie menslike swakheid te deurstaan, het in hul guns getel - en die Bush-kamp se "family values"-aanslag teen hulle laat misluk.

Heel waarskynlik was dit Clinton se begrip van openbare lyftaal en beeld, eerder as enige van sy beleidsverklarings, wat hom die verkiesing uiteindelik laat wen het - al was dit met net 43 persent van die kiesers se stemme nie juis 'n dawerende oorwinning nie. Sy TV-optrede as jazz-speler met dayglo-das en donkerbril het nie net oor sy werklike musiektaal gegaan nie - hy het in sy jeug begin saxofon speel en dit selfs oorweeg om die openbare lewe as beroepsmusikant te betree - maar ook 'n "cool" informaliteit onderstreep wat Bush na 'n stokstywe pruim laat lyk het: nie net 22 jaar ouer nie, maar boonop 'n donkerpak-snob uit voeling met populêre Amerikaanse kultuur.

Die "dinksrum" waarin Clinton ná sy verkiesing as president verlede maand voorste Amerikaanse sakeleiers byeengeroep het om die deur skuld en werkloosheid geteisterde land se ekonomiese probleme - onder meer 'n begrotingstekort op pad na R400 000 miljoen-te bespreek, was nog 'n toonbeeld van sy talent vir simboliese gebaretaal. Dit het sy beeld versterk as 'n verantwoordelik betrokke leier, wat vrugbare spanwerk bō ongesonde egoïsme stel.

CLINTON SE TEATER in Washington dié week was beslis ook nie 'n lukrake vertoon van eiebelang nie. Soos sy verkiesingsveldtog was dit bereken om die hartsnare aan te roer van 'n volk wat in die huidige laagtepunt van die Amerikaanse droom deurtrek is metismoedigheid. Sy boodskap spreek die wyd verspreide oortuiging aan dat die Republikeinse tagtigerjare 'n sieklike verval meegebring het van nie net die Amerikaanse ekonomie nie, maar ook van die maatskaplike waardes wat nodig is om die vryheid, welvaart en geestesgesondheid van die enkeling te bewerkstellig.

Clinton se plegtighede in Washington dié week was 'n gedramatiseerde weergawe van sy verkiesingsbelofte: dat hy Amerika kan lei na 'n herontdekking van fundamentele menslike en demokratiese waardes - en dat 'n ekonomiese herlewing

nie daarsonder kan geskied nie. Dis die klem op individuele selfsug en die spandabelrigheid van die Republikeinse kapitalisme wat Amerika in sy slepende resessie gedompel het, sê hy. Amerika moet minder waarde heg aan onmiddellike winsbejag; die dryfveer van persoonlike verryking moet onderskik gestel word aan die dryfveer van maatskaplike opheffing. (Dié soort kritiek het Boris Yeltsin selfs laat vrees Clinton is 'n sosialis wat in hierdie stadium van die Oos-Europese wedloop na kapitalisme, sake net kan beduiwel as president van die VSA.)

Om die belofte van buitengewone en ingrypende verandering te simboliseer, moes Clinton se triomftog as nuwe president dié week ingrypende simbole gebruik - 'n landwe klokkespel om 'n nuwe era in te lui, 'n rituele besoek aan die tuiste van die vader van die Amerikaanse demokrasie, 'n messiaanse oproep tot eenheid en versoening tussen alle Amerikaanse subkulturen en faksies, 'n vuurwerkvertoning op 'n skaal wat laas gesien is met Amerika se viering van twee eeue van onafhanklikheid, ens.

Amerika se voorste maatskappye het vir die skouspel betaal. Dat hulle bereid was om so 'n duur gebaar van welwillendheid jeens die president te maak, was ook 'n simboliese gebaar - 'n voortsetting van die nuwe beeld van "patriotiese spanwerk" tussen die regering en die sakewêreld wat Clinton met sy onlangse ekonomiese beraad in Little Rock probeer vestig het.

Of Clinton sy belofte van Amerika se hergeboorte gestand kan doen, sal die tyd maar moet leer. Die Amerikaners begeer 'n hergeboorte op dié tydstip so sterk dat hulle maar 'n groot kans gewaag het op dié buitereiland is dit eerder uit frustrasie met Bush as uit geloof in Clinton.

EN HY KAN DALK net slaag in sy visioen. "Slick Willy" se bedrewne manipulasie van die simboliese gebaar getuig nie noodwendig van politieke skynheilige nie, maar van politieke vakmanskap. Clinton self verdedig sy gemoedelike uiterlike as 'n praktiese metode om sy sentristiese politieke doelwit te help bewerkstellig: 'n bestel waarin Republikeine en Demokrate hulle verskillende sal stel om gemeenskaplike doelwitte te bereik:

"I'm sick of the politics of 'them', blaming 'them' for the problems," sê hy. "It's 'them, the Democrats', or 'them, the president', or 'them, the conservatives'. In America there is no 'them'. There is only 'us', and when we've been together as a country, we've been unstoppable."

Clinton verklaar sy aanslag as allemansvriend ook aan die hand van sy jeugjare in Arkansas. Hy is gebore in Hope, in die armoedige swart gordel in die suide, en het ervaring van die ontberings van swart Amerikaners en ander lede van die nou sukkelende werkersklas. Dat hy werkelik begrip vir gewone mense se probleme het, spreek straks daaruit dat hy in die verkiesings vir goewerneur die laaste dekade telkens meer as 90 persent van die swart stemme getrek het.

G'n astroloë vir dié First Lady nie!

Hillary se man het gewen, was die opskrif in 'n Europese koerant verlede jaar toe Bill Clinton die presidentsverkiesing gewen het.

Lanklaas het Amerika só 'n agtermekaar First Lady gehad, skryf SUSAN KERN

"Ek ken slimmer mense op hul eie, maar ek ken geen ander getroude paar met hulle gekombineerde vermoëns nie," sê 'n professor aan die Universiteit van Fayetteville se regsdépartement, waar Hillary Rodham en Bill Clinton mekaar as studente leer ken het.

Daar is 'n soort sinergie tussen die jongste Amerikaanse presidentspaar wat hulle buitengewoon maak. (En daar is natuurlik heelwat mense wat glo Hillary sou 'n slimmer en beter president uitgemaak het as haar man.)

Wat mense nie weet nie, oftevel waaroor nog gewonder en selfs naels gekou word, is hoe groot dié krag agter die troon is. Want Hillary word beskou as 'n hele paar punte links van haar man op die politieke skaal.

Hulle wonder nou oor hoe ernstig Clinton werkelik kan wees om die links-van-die-middel faksie in sy party te tem. Boonop is feminisme glo nog letwat van 'n vloekwoord in die Amerikaanse nasionale politiek.

Een kommentator sien die probleem só: Die probleem is nie dat sy Clinton se belangrikste adviseur is nie - sy self is die probleem, en die openbare persepsies van haar as 'n polities korrekte aktivis-regsgelerde wat koekie-bakkende huisvroue minig.

Dat sy doelgerig en berekend gewerk het om vir hulle 'n politieke sfeer te laat bereik waarin hulle hul gesamentlike krag en talente ten beste kan uitleef, word deur niemand betwyfel nie. En daarom was 'n groot deel van die verkiesingspublisiteit op haar gerig - van haar "linkse" veldtogene onder die Carter-bewind as voorste van die Legal Services Corps en haar betrokkenheid by die progressiewe New World Foundation in die tagtigerjare tot by die feit dat sy 'n afweege ouer vir hul dogter is. En dan was daar haar man se verhouding met Gennifer Flowers. Selfs die Bush-veldtog se klem op gesinswaardes is gesien as 'n klap in haar rigting.

Met haar toewyding duidelik 'n groot krag agter die Demokrate se gekose kandidaat, het die houding jeens haar in die pers begin versag. En uiteindelik nadat hy gewen het, lees die storie van Hillary en Bill heeltemal anders - soos in: Sy was 'n onversorgde, maar uiters briljante vrou wat die hart gewen het van die skerp, maar ongeorganiseerde dog flambojante Bill.

Hillary Rodham het 'n briljante loopbaan ('n pos in die Huis van Verteenwoordigers se Juridiese Komitee) opgegee om met hom in Arkansas te gaan trou. En sy het 'n loopbaan uit eie reg gevëstig, terwyl sy hom gehelp het om die hoogste sport in die Amerikaanse politiek te bereik.

Dit lyk amper asof die beeld van nuwe "ideale Amerikaanse gesin" geskep is om die nuwe presidentspaar te akkommodeer, maar die agterdog teen haar moontlike invloed op Clinton se besluite duur voort en is selfs deur die nuwe beeld verhoog.

Maar, sê een wysneus teregt: As Amerika kon saamleef met 'n presidentsvrou wat astroloë geraadpleeg het in 'n poging om haar man van raad te bedien (Nancy Reagan), kan dit net beter gaan met een wat regboeke raadpleeg.

En daar kan min twyfel wees dat Hillary Clinton meer gaan doen om die pad oop te maak vir 'n vroue-president as selfs Geraldine Ferraro, wat vier jaar gelede die kandidate vir vice-president was.

Sy eie kinderjare was nie maklik nie. Sy pa het voor sy geboorte in 'n fratsongeluk verdrink. Hy het 'n ruk by familie rondgeblaai tot sy ma met sy eerste stiefpa, Roger Clinton, trou. (Sy ma het uiteindelik vier keer getrouw.) Dié man, wie se van Clinton aangeneem het, was 'n alkoholis en het Clinton se ma en stiefbroer - wat 'n kokaïenslaaf geword het en nou rehabiliteer - dikwels geslaan. Tot Clinton hom as jong tiener eendag gewaarsku het: "Slaan wéér aan hulle en ek moker jou."

Tog het hy 'n deernis vir sy stiefpa behou - toe dié met kanker in die hospitaal beland, het Clinton as regstudent in Georgetown elke naweek 266 myl gery om hom te besoek.

"Eers met dié besoek het ek geleer praat oor my gevoelens. My gemoedelike uiterlike is maar 'n tegniek wat ek as kind aangeleer het in 'n samelewing waarin 'n

mens jou eie probleme gedurig moes wegsteek omdat ander altyd erger daarvan toe is."

Nog 'n detail uit die Clinton-egpaar se lewe getuig daarvan dat hul ondanks hul politieke vemuif nie net uit ambisie bestaan nie. Toe Hillary as jong prokureur in Washington begin naam maak, het Clinton haar met sy eerste benoeming as geowemeur gevra om sy lewe in Arkansas te kom deel. As gesiene lid van die regspan wat Nixon se impeachment moes hanteer, is sy 'n keuse van hoë poste in Washington aangebied. Sy het dié sukses laat vaar om met Clinton te trou - die begin van 'n huwelik sterk genoeg om die Flowers-affäre te oorkom en ook van 'n tweemanskap wat danksy hul wedersydse begrip 'n gedugte politieke span uitmaak.

In die vier jaar wat kom, gaan haar raad groot invloed hê op Clinton, al neem hy

Die ABC van Clinton-beleid

EKONOMIE

Wou VSA se begrotingstekort (nou op pad na \$400 000 miljoen) eers binne sy termyn uitwiss, maar beoog nou om dit teen 1996 met die helfte te verminder.

Wil onmiddellik werkskepping stimuleer.

Wil belastingkoers vir werkers- en middelklas met 10 persent verlaag, en boonste koers vir egpare met jaarlikse inkomste hoër as \$150 000 van 31 tot 38,5 persent verhoog.

Stel 1 persent belasting op lone voor om heropleidingsprogram vir werkers te finansier.

Wil belastingtoegewings op beleggings veral gebruik vir klein en middelstag-ondernehemings.

Wil ontwikkelingsbanke stig om ondernemings op platteland en in arm stedelike gebied te ontwikkel.

Wil federale besteding aan padherbouingsprogram versnel en soek begroting van R20 000 miljoen daarvoor.

Wil administratiewe koste van regering teen 1997 met 3 persent besnoei (afgedwing deur beperkte begrottings).

Staan vrye mark voor, wil handelsvoorkurstatus vir China afhanklik maak van erkenning van menseregte en wette versterk wat strafoptrede teen onregverdig handelsvennote moontlik maak.

BUITELANDSE SAKE EN MILITÊR

Steun Bush se beleid van militêre strafoptrede teen Irak, maar sal in die volgende weke Amerikaanse beleid jeens Saddam Hoessein moet verfyn ná negatiewe reaksie uit "gematigde" Arabiese lande en elders teen die jongste aanvalle.

Wil Duitsland en Japan insluit in VVO Veiligheidsraad.

Wil troepe in Europa tot onder 150 000 verminder.

Wil \$100 000 miljoen aan militêre begroting besnoei oor vyf jaar.

Wil 48 jaar oue verbod teen homoseksuele in weermag ophef.

Staan hulp aan voormalige Sowjet-Unie voor mits kernwapens onder sentrale beheer geplaas word.

Waarsku dat oormatige druk op Israel verwagtings by Arabiese state kan wek dat Israel groot toegegewings gaan maak.

Suid-Afrika-beleid nog nie geformuleer nie, maar geen groot veranderinge in benadering word verwag nie.

ONDERWYS EN MAATSKAPLIK:

Wil universiteitslenings aan almal beskikbaar stel, terugbetaalbaar deur salaris-aftrekings of twee jaar diens in National Service Corps bestaande uit onderwysers, polisie en gesondheidswerkers.

Wil kinder- en mediese sorg beskikbaar stel aan behoeftiges sodat hulle kan gaan studeer of werk, op voorwaarde dat niemand mag leeglê nie.

Dwelmmisbruik: wil eerste oortreders pleks van tronkstraf 'n kans gee om hul reg te ruk in 'n rehabilitasiekamp van 90 dae.

Steun die reg op abortus - mits ouers, kerkleier of regter minderjarigers toestemming gee.

Staan wagtydperk voor met aankoop van handwapens.

Verkondig rassemharmonie en het as goewerneur talle swart amptenare aangestel.

Steun die doodstraf en het as goewerneur drie teregstellings bekragtig.

ENERGIE EN OMGEWING:

Staan wêrelverbond teen aardverwarming voor; belastingtoegewings om herbenutting en energiebewaring te bevorder; asook beskerming van sekere moerasgebiede. Gekant teen olieboordery in Alaska. Spreek kritiek uit teen petrolbelasting, maar het dit as goewerneur in Arkansas toegepas om onderwyshervormings te finansier. Wil gebruik van aardgas bevorder.

Clinton AND Gore

- two drivers, one steering wheel

WASHINGTON wisdom has it that the best vice-president is the one whose name you can't even remember. He - and it has to be he, ask Geraldine Ferraro - waits in the wings rather like the consort to the monarch or better still a queen mother. He says little, looks pretty good and smiles well - or at least better than Dan Quayle.

Until of course, he gets his big break, and makes his very own mess of things - ask George Bush.

Well, if the Washington wags are more than merely cynically right, they are in for a big disappointment. On this basis new US President Bill Clinton's deputy is likely to make the worst vice-president the country has ever seen - just as by these demure lights wife Hillary is likely to make the worst first lady the US has seen.

Of course, if you think a vice-president (or first lady) should have some opinions of his (or her) own, some independence of mind, enough gumption to not be cowed by the overwhelming office occupied by his boss, you might predict that Gore will make the best Vice-president the country could remember.

His biggest problem it would appear is not overshadowing Clinton. During the Clinton campaign the Tennessee senator played a key role in projecting the new presidency as young, dynamic, visionary and best of all, intelligent; this in opposition to the Bush/Quayle partnership which, not to put too fine a point on it looked increasingly like old fart and young idiot by comparison. Just how important Gore's partnership actually was can be read out of the fact that, according to a *Time Magazine* poll, 43 percent of respondents said the presence of Gore on the ticket made them more likely to vote Democrat - as opposed to a mere 7 percent who said the same about Dan Quayle.

PART OF THE REASON for this lies in the fact that Gore was seldom content to remain in the shadows. Witness the now notorious incident at a trial run for a press conference when, after Gore had responded at some length to a question on environmental issues - pushing the powerfully environment-conscious line contained in his book, *Earth in Balance* - Clinton stepped in to diffuse a little of the passionate energy flying around.

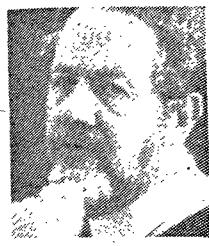
"That was a really good answer," said Clinton in measured tones. "But we need to come at it a little different. I don't think we want to come across as Greenpeace Warriors."

To which Gore responded: "What do you mean we, kemo sabe?"

Gore's is not the usual vice-presidential style. It is not the style of a man prepared to tailor his views to those of his boss. As *Newsweek* put the relationship, "his body language stops just short of condescending, a little like an indulgent older brother toward a rambunctious younger sibling".

Now, however, with Clinton moving into the White House, the energy and vigour and relative freshness of vision his running mate displayed could well turn into a liability. Now is the time to back out of campaign promises and to fudge the broad visionary strokes of the elections.

The question, now that the essentially conservative reality of running the country is upon Clinton, is how to keep Gore from continuing to speak his mind, how to stop him from exercising his broad and idealistic vision, how to stop him from looking too much like the new style politician that he is. - IVOR POWELL

HENNIE SERFONTEEN onthul nog drie geheime Broederbond-dokumente met die titels "Evaluasie van onlangse Staatkundige dokumente" (April 1992),

"Selbstbesitzung" (Junie 1992) en

"Die rol van die Afrikaner in 'n nuwe Suid-Afrika" (Augustus 1992). En die dokumente maak dit finaal duidelik dat die Broederbond geen onskadelike

kultuurorganisasie is soos die leierskap graag voorgee nie waaroor daar in die dae wat kom nog harde woorde kan val

'n Waghond knor agter die skerms

Die Afrikaner Broederbond (AB) sê hy steun die onderhandelingsbeleid van Staatspresident FW de Klerk, die NP-beleid vir die aanvaarding van 'n eenheidstaat en die verwerping van die KP se beleid van partisie. Maar daar is betekenisvolle verskille tussen die AB en die NP-regering oor die voorgestelde grondwet.

DIE AB VREES die NP is besig om sy standpunt oor sterk streekregerings af te water en dring daarop aan dat 'n nuwe grondwet ook groepsgespesifieke voorregte moet verskans - 'n standpunt waarvan die Nasionale Party besig is om weg te beweeg.

Die AB-dokument getitel "Evaluasie van onlangse Staatkundige Dokumente" tref 'n vergelyking tussen die Basiese Staatkundige Voorwaardes en die Riglyne vir die Staatkundige Gesprek - twee AB-beleidsdokumente van onderskeidelik 1986 en 1989 - en die Staatkundige Voorstelle van die NP en die Regskommissie se Menseregteverslag.

Die AB verklaar sy steun vir die NP-beleid van staatkundige eenheid vir Suid-Afrika, maar vra "of daar voldoende met die werklikheid van desentralisasierekening gehou word".

Die AB sê dat hy "uitdruklik die moontlikheid van die afskeiding van 'n streek deur onderlinge ooreenkoms oophou". Dis 'n betekenisvolle opmerking in die lig van Buthelezi se jongste uitsprake in dié verband, en ook in die lig van die bekende noue samewerking tussen Pieter de Lange, die AB-voorsitter, en die Inkatha

Vryheidsparty.

Oor die kwessie van verskeidenheid sê die AB: "Die mees problematiese aspek van sowel die Menseregteverslag as die NP is hul pogings om die verskeidenheid in ons samelewing bevredigend te akkommodeer. Samevattend kan reeds gesê word dat die Menseregteverslag in dié verband in verskeie opsigte ernstige leemtes toon, terwyl die NP meer bevredigend is, hoewel ook onduidelik in verband met bepaalde sleutelvrae."

Die AB se fundamentele beswaar teen die Menseregteverslag is dat alles oor die beskerming van die individu se regte gaan sonder dat die regte van godsdiens-, taal- en kultuurgroepes op die grondslag van groepsverband beskerm word.

Die AB meen 'n Handves van Regte moet die kulturele, taal- en opvoedkundige "waardes van ons onderskeie gemeenskappe" beskerm.

Volgens die Menseregteverslag, sê die AB, "is daar geen sprake van die erkenning van 'n positiewe staatsplig om die kulture, tale en historiese erfenis van die verskillende gemeenskappe op 'n gelyke basis te ondersteun nie. En hul onderskeie

godsdiense te eerbiedig en te ondersteun nie. So 'n voorskrif is onontbeerlik."

En, sê die AB, hoewel die Menseregteverslag die reg op moedertaalonderwys op alle skoolvlakke erken, swyg dit oor 'n soortgelyke reg op tersiêre vlak en is dit onduidelik oor godsdienssonderrig in staatskole.

WAT DIE NP BETREF, sê die AB daar is 'n groter bereidwilligheid om veral in die staatkundige strukture die verskeidenheid van die gemeenskap te erken. Maar die organisasie bevragekten die NP se standpunt oor die volgende sake:

* Desentralisasiere. Die AB is verbind tot "maksimale desentralisasiere", iets wat die NP nie gedoen het nie. Die AB sê die NP het tot dusver die sleutelvraag van die verdeling van magte tussen die sentrum en streke vermy.

* Groepsdeeleenhede. Die AB wys daarop dat die NP duidelik 'n bewuste besluit geneem het om nie etniese of taalkundige groepes te gebruik as staatkundige boustene vir byvoorbeeld 'n senaat nie. "Die vraag kan egter gevra word of die NP in dié opsig nie te ongedifferensieerd is nie, en of daar nie tog vir bepaalde doeleindes (byvoorbeeld die beskerming van taal- en kulturele regte) van nie-politiese groepsdeeleenhede gebruik gemaak moet word nie. (Vergelyk byvoorbeeld die sogenaamde KwaNatal voorstelle ten opsigte van klein kultuurrade.)"

* Gemeenskapsoutonomie. Die AB beklemtoon dat dit absoluut verbind bly tot "groepsoutonomie" sodat 'n "gemeenskap wat dit verkie, maksimale beskikking en beheer oor sy eie instellings moet kan hê. Dit gaan veral om instellings soos skole, kolleges, ouetehuise, kulturele instellings, ensvoorts. Die NP verwys wel aan sy einde in taamlik vae terme na gemeenskapsoutonomie, maar sonder enige verbintenis tot wetlike strukture om dit te help bevorder."

WAT MAGSDELING BETREF, sê die AB met verwysing na die NP-voorstelle: "Dit moet egter benadruk word dat enige wesenlike afwyking van hierdie institusionele waarborgs, veral in verband met die samestelling en gelyke magte van die Hoëhuis, die samestelling en

funksionering van die sentrale uitvoerende gesag asook minder as maksimale magte vir die streekregerings, uit die oogpunt van die BSV en die RSG (AB-beleidstandpunte) problematies sou wees."

Die AB-dokument kom tot die gevolgtrekking dat die klemverskuwing van die NP in die meeste gevalle "nie wesentlik" is nie. Die enigste uitsondering is dat die NP nie meer "eie skole" propageer nie. Die AB sê ook dat dit "baie meer geneig is as die NP of die Menseregteverslag om die klem te plaas op die nodigheid van 'nevolusionêre proses, waarin op bestaande instellings gebou word."

Die Regskommissie stel voor dat 'n nuwe konstitusionele afdeling - los van die bestaande Appèlhof - beheer moet hou oor die toepassing van die Handves van Fundamentele Regte. Die AB spreek sy vrees uit dat so 'n stap dit, afhangende van die aanstellingsprocedure van regters, "baie maklik sou maak om die konstitusionele afdeling te 'pak'." Die AB meen die Appèlhof moet die saak hanteer, soos in Zimbabwe die geval is, omdat "so 'n stap ook sou help om die vertroue van die ontwikkelde gemeenskappe te behou".

(Dis ironies dat die AB nou hieroor bekommerd is - want in die jare vyftig het die organisasie die NP-regering se vergroting (pakking) van die Senaat en die Appèlhof gesteun.)

Die AB kla dat die NP "geen duidelikheid" verskaf oor die "uiters belangrike kwessie" van die aanstelling van regters nie. Die AB sê dié prosedure moet grondwetlik verskans word "en sover moontlik gedepolitiseer word". Groot duidelikheid hieroor in die NP-denke is dringend noodsaaklik, sê die AB.

(Dis nog meer ironies, want in die AB se Uitvoerende Raad is daar - instryd met die praktyk van die verlede en alle juridiese etiek - 'n regter, naamlik regter WH Booyens van Natal.)

Die AB het ook probleme met voorstelle van die Menseregteverslag oor "regstellende aksie" en vrees die moontlikheid van omgekeerde diskriminasie. Die AB sê die saak moet nie in die Handves van Fundamentele Regte gehanteer word nie, maar eerder deel word van 'n "stel van staatsdoelwitte gemik op die ondersteuning van die ontwikkeling van alle segmente van ons samelewing".

'VAN DIÉ THERON DISTANSIEER EK MY'

VERLEDE week het VWB per abuis die foto van prof PF Theron van die kweekskool aan die Universiteit van Stellenbosch gepubliseer as een van die 18 lede van die Broederbond se Uitvoerende Raad.

Die foto wat moes verskyn het, is dié van prof PF (Flip)Theron, professor in opvoedkunde aan die Universiteit van die Oranje-Vrystaat in Bloemfontein.

In die berig self is dit korrek gestel dat dit die man van Bloemfontein is. Professor Theron van Stellenbosch sê aan VWB hy was onsteld oor die fout, omdat dit sy beeld benadeel en instryd is met alles waaroor hy staan - 'n aanduiding dat in belangrike sektore van die Afrikaner-samelewing die AB en sy werkwyse verwerp word.

VWB bied sy apologie aan vir die verleentheid wat veroorsaak is.

Broeders-én susters...

HENNIE SERFONTEIN verklap 'n geheim van die Afrikaner Broederbond waarvan die meeste Broeders nie eens weet nie

JA, daar is 'n vroulike weergawe van die geheime Afrikaner Broederbond.

Nee, dit heet nie die Susterbond, die Moederbond of die Koeksusters nie. Die naam is eenvoudig die Dameskring-in-die geheime omgang bekend as die DK.

Tot dusver is nog net bespiegel oor die moontlikheid dat die Broeders ook 'n vroulik arm het. Sommige het gemeen dis sommer bogpraatjies.

Maar nou kan VWB die sluier lig: die DK bestaan al die laaste 25 tot 30 jaar as 'n baie klein geheime vroue-AB. Só geheim dat selfs die meeste Broeders nie daarvan weet nie.

Tot sowat tien jaar gelede was die DK maar skaars duisend lede sterk. Dié klein lidmaatskap het gehelp om dit een van die bes bewaarde geheime in die Suid-Afrikaanse politiek te maak.

Soos met die AB, kan 'n vrou net op uitnodiging lid word. Boonop kan sy ook net lid word as sy met 'n AB-lid getroud is. Sterf haar man, mag sy 'n lid bly. Maar trou die weduwee met 'n man wat nie tot die AB behoort nie, moet sy haar lidmaatskap neerlê.

In die AB moet 'n lid bedank as hy en sy vrou van mekaar skei.

DIE DK SE HOOFKWARTIER is ook by Die Eike in Johannesburg, die gebou wat die AB huisves, sowel as al die AB- en die DK-se onderskeie front-organisasies.

Onder die AB se front-organisasies is die FAK, die senior en junior Rapportryers, die ATKV, die ATKB en so meer.

Onder die DK se front-organisasies is Dames Aktueel, Jong Dames Dinamiek en Vroue vir Suid Afrika.

Eersgenoemde twee word by Die Eike gehuisves. Maar Vroue vir Suid Afrika, 'n veelrassige organisasie, is in Rustenburg gevestig. Die voorstelster, Jenny Malan, vrou van die bekende predikant dr Jannie Malan, is 'n voorste lid van die DK.

Mona Roets - vrou van Koos Roets, oud-burgemeester van Johannesburg en senior amptenaar van die Randse Afrikaanse Universiteit - is die DK se heeltydse sekretaresse en werk in Die Eike.

Ander voorste DK-lede is Marice de Klerk, vrou van Staatspresident FW de Klerk; Marietta Marx, NP-stadsraadslid van Johannesburg; Yvonne Kotze, vrou van die UP-teoloog prof Pieter Kotze; mev Heroldt, vrou van ds AM Heroldt van die NG kerk in Pretoria; Irene van Wyk, vrou van dr Wouter van Wyk van die NHK; en die vrou van dr Daan van Wyk, voorstalter van die NHK.

Veral die vroue van predikantslede van die AB neem aktief deel aan die DK se

Dan was dit mos 'n FW-vergadering, of hoe?

DIE kantoor van Staatspresident FW de Klerk ontken nie dat hy op Saterdag 9 Januarie op 'n saamtrek van die Noord-Transvaalse gebied van die Broederbond naby Roedtan die hoofspreker was nie.

Toe VWB die Staatspresident se kantoor om 'n afskrif van die toespraak vra, reageer 'n woordvoerder: "Dit is nie die gebruik dat die Staatspresident se program bekend gemaak word nie, tensy toestemming verleen word. Die Staatspresident het sedert die begin van die jaar nog geen ampelike toesprake gelewer nie, behalwe tydens 'n informele geselligheid na 'n gholf-byeenkoms."

Op die vraag of ampelik bevestig kan word dat die Staatspresident wel teenwoordig was, herhaal die woordvoerder: "Dit is nie beleid om die program van die Staatspresident bekend te maak tensy toestemming verleen word nie."

Druk op regter

VWB se onthulling verlede week dat regter WH Booyens van die Nataliese regbank 'n lid van die Broederbond se Uitvoerende Raad (UR) is, het opslae in regte- en politieke kringe veroorsaak. Met die uitsondering van die NP, het alle ander politieke partye sy lidmaatskap van die AB en die UR veroordeel.

Die voorste van die Johannesburgse Barieraad, adv Wim Trengove, SC, het Woensdag die volgende verklaring uitgereik: "The Johannesburg Bar Council has taken note, with concern, of recent press reports relating to the presence of a Supreme Court Judge on the executive council of the AB."

"It is fundamental to the administration of justice that judicial officers not only be impartial, but they be perceived to be impartial by the public at large. Any derogation from an unqualified public perception of impartiality will undermine confidence in the judiciary and will ultimately undermine the administration of justice itself."

"For this reason, it has long been recognised that the holding of judicial office is incompatible with membership of a political party or any organisation with essentially political objectives. The holding of judicial office is all the more incompatible with membership of such a party or organisation which functions in secret. The public will inevitably, rightly or wrongly, perceive a judicial officer who is a member of such an organisation as committed to the furtherance of the objectives of the organisation to the detriment of his judicial duty of impartiality."

"The Afrikaner Broederbond is a secret society which pursues objectives which are essentially political in nature. Accordingly, membership thereof is improper and incompatible with the proper administration of justice."

Die AB se scenario's

"DIE Afrikaner se selfbeskikking is onlosmaaklik verbind aan Suid Afrika en aan die mense van hierdie land. Dit beteken eerstens dat 'n nuwe Grondwet vir 'n gesamentlike bestel deur 'n veteenwoordigende onderhandelingsproses daargestel moet word. Tweedens beteken dit dat almal die praktiese implikasies van ons gemeenskaplike losgebondenheid sal aanvaar."

Met dié oproep sluit die Uitvoerende Raad van die Broederbond sy beleidsdokument "Selfbeskikking" (Junie 1992) af.

Dié dokument, tesame met 'n beleidsdokument wat kort daarna uitgestuur is - "Die rol van die Afrikaner in 'n nuwe Suid-Afrika" - kyk na die politieke toekoms van die Afrikaner na die Ja-orwinning in die referendum verlede jaar.

Die dokument beklemtoon dat daar is geen "pasklaar bloudruk beskikbaar waarmee ons ons probleme oomag kan oplos nie, en moet ons daarteen waak om ons tot kitsoplossings soos gewone meerderheidsregering, partisie of 'n diktatuur te wend."

Dit behandel vyf moontlike staatkundige scenario's.

Scenario 1: As die onderhandelinge misluk, is daar die moontlikheid van anargie. Dit kan lei tot 'n militêre of burgerlike staatsgreep en moontlike buitelandse ingryping deur die VN.

Scenario 2: As onderhandelinge misluk, is daar die moontlikheid van 'n regse oormame. So 'n stap sal tot verdere onstabilitet en sanksies lei.

So 'n regse oormame kan een van drie gevolge hê:

Die buiteland gryp in om meerderheidsregering af te dwing, anargie ontstaan vir 'n onbepaalde tyd, of opeenvolgende staatsgrepe word die patroon.

Scenario 3: Uitgerekte onderhandeling kan lei tot 'n verslegende binnelandse situasie. Die regering bly aan bewind, probeer apartheid uitwis, maar onderhandelinge sleep voort.

Die AB voorsien een van drie gevolge:

Die buiteland gryp in om meerderheidsregering af te dwing, of die regering word deur 'n regse of militêre bewind vervang, of Suid-Afrika sink weg in 'n toestand van anargie.

Scenario 4: Weens faktore soos binne- en buitelandse druk, onversetlikheid van sekere onderhandelingsvennote en die onvermoë of huiwering van sommige onderhandelingspartye om effektiel vir volwaardige minderheidsbeskerming te beding, word sonder meer na 'n gewone meerderheidsregering oorgeskakel.

Volgens die AB verskaaf so 'n meerderheidsregeringstelsel "geen strukturele voorsiening vir die akkomodasie van minderhede nie", behalwe 'n handves vir individuele regte.

Só 'n stelsel wat minderheidsbelange verwaarloos, sal tot frustrasie, opstand en geweld lei. Daar is twee moontlikhede: Opeenvolgende staatsgrepe deur verskillende leiers om orde te herstel, of voortslepende anargie.

Scenario 5 is 'n onderhandelde demokratiese oplossing, wat die AB ondersteun. Maar dit word beklemtoon dat so 'n demokratiese oplossing minderheidsbeskerming moet verleen.

Bo en behalwe sake soos proposionele verteenwoordiging en 'n handves van individuele regte, moet daar beskerming wees van taal-, kultuur- en godsdienstbelange en die reg op moedertaal-onderrig; minderhede moet in die kabinet verteenwoordig word; en daar moet 'n tweekamer-parlement wees om gewone meerderhede teen te werk.

Die AB sien die rol van die Afrikaner só: "Die toekoms is in die hande van God, maar ons as mense is sy instrumente. In daardie opsig hou die blanke en meer spesifiek die Afrikaner, in 'n groot mate die sleutel tot die toekoms. Nie deur oor ander te bly heers of om totaal van ander af te skei nie, maar deur sy onmisbaarheid verder uit te bou."

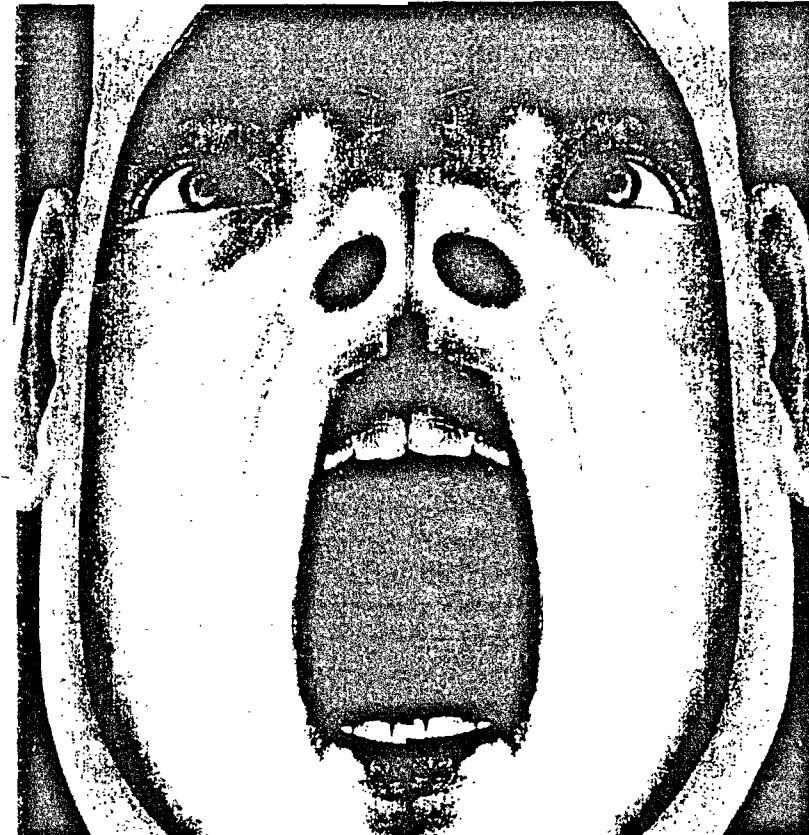
Author WILLIAM STYRON described his descent into the horror of long-range depression in the book, ***Darkness Visible: A Memoir of Madness***. Here, in a piece written for *The Nation*, he casts his baleful eye on two drugs prescribed to control depression which, he argues, often have the effect of turning mere misery into potential suicide

Profits and Pills: Prozac days, Halcion nights

In the spring of 1991 I was invited to give the keynote address at a symposium to be held in Washington, DC, for the purpose of discussing depression and the ways to cope with the disease. The gathering, I was told, was to be made up of what might loosely be called semi-professionals, that is, people who, though not psychiatrists or therapists, had an interest in knowing more about depressive illnesses; they would include social and welfare workers, hospital administrators, public health and police officials, paramedics and the like. As a result of my book *Darkness Visible*, in which I describe my successful struggle with severe clinical depression, I have received a lot of such invitations, and accepted a few (perhaps more than I should have) out of some missionary urge.

I wanted to point out that my own bleak experience had convinced me that virtually all the commonly prescribed minor tranquilizers (also known as benzodiazepines) are of questionable value even for healthy people; for those suffering from depression they should be shunned like cyanide, and of them all the most indisputably monstrous is a tiny gray-green oval called triazolam, better known by the brand name Halcion.

HALCION HAS BECOME a kind of famous national gargoyle, part nightmare, part joke. People who haven't heard of Listerine know the name Halcion. Wasn't Halcion the sleeping medicine George Bush was on when he barfed in the lap of the Prime Minister of Japan? TV comics have made sport of it. But Halcion is not a very funny pill, as I discovered through personal experience. I took this tranquilizer as a remedy for the insomnia that so often accompanies depression. Although the depression I describe in my book was not

directly caused by Halcion, and I said as much, I've become convinced that the pill greatly exaggerated my disorder, intensified my suicidal feelings and finally forced me to be hospitalized. I was not aware of this cause-and-effect relationship at the time, for when my illness occurred, in 1985, Halcion had yet to be implicated as the origin of such dire mischief, and I made no connection myself.

When the book was published I was stunned by the volume of mail I received, but nothing impressed me more than the large number of correspondents - I would estimate perhaps as many as 15 to 20 percent - who spoke of their own Halcion-induced horrors, homicidal fantasies, near-suicides and other psychic convulsions.

This outpouring has given me a rare perspective on all aspects of depression, including the effect (or non-effect) of medications. Other pills were mentioned, notably Prozac, the antidepressant, which appears to be beneficial for many people; the spontaneous testimonials in favor of that medication convince me that, if my thick archive of correspondence is a revealing cross section, Eli Lilly's bonanza drug cannot be lightly dismissed.

BUT PROZAC, SCARCELY an all-purpose miracle medicine, is merely an improvement on an old formula. What is distressing is the fact that a significant number of people do have very bad reactions to Prozac, chiefly suicidal im-

pulses (the letters to me reflect this), and it is Lilly's concerted efforts to minimize such sinister side-effects that remain even now indefensible.

In the December 7 issue of *The Nation* magazine, Alexander Cockburn describes how Lilly, annoyed by evidence that its remedy might cause such harmful reactions (while already suffering a \$150 million lawsuit based on this proposition), and further distressed by attacks on their product by the Church of Scientology, turned matters around by enlisting the press in a campaign that resulted in lurid onslaughts against the church in *The Wall Street Journal* and in *Time*, where the church was the subject of a cover story. There were other craftily orchestrated PR tie-ins, but this was basically the old chronicle of overpowering corporate muscle and defeating propaganda, successfully applied.

Meanwhile, the advisory committee of the Food and Drug Administration that was organized to study Prozac - five of whose eight members, according to Cockburn, had financial backing from Lilly - gave the medication its OK.

I'm afraid my esteem for the Church of Scientology, unlike that of Cockburn, is lower even than my esteem for *Time*. The church's indiscriminate attack on virtually all psychiatric medicines is nothing but medieval zealotry, and one would wish that the adversarial voice raised against Lilly were backed by credentials sounder than those deriving from L Ron Hubbard's loony theology. While Cockburn's attempt to incriminate Lilly for its sorry excesses is a worthy one, he never addresses the nature of Prozac, which for many people is a very effective antidepressant. It is not a wonder drug but it is by no means without value, and, as I say, my correspondence has reflected this fact. Lilly's ►

► wrong springs not so much from its product as from a hucksterism that admits to no deficiencies.

BUT NO ONE who wrote to me had anything but ghastly tales to tell about Halcion, and in my Washington talk it seemed necessary to focus on my own devastating experiences with this pill, made by the Upjohn Company.

Not long ago *The Nation* ran a piece describing the disgraceful hype Upjohn brought to bear in advertising its potent and (like all benzodiazepines) potentially hazardous anti-anxiety drug Xanax, another multimillion-dollar winner, attempting to make it appear as free of the need for precaution as Gatorade. Even closer to its snake oil origins is Upjohn's recent campaign for liquid Rogaine, an only marginally effective treatment for baldness whose capacities, according to Consumer Reports, the company has attempted to inflate by putting it into a totally ineffective shampoo called Progaine.

But beyond this relatively commonplace sleaze lies Upjohn's refusal to face up to the Frankenstein's monster its Kalamazoo laboratories let loose in the shape of Halcion. Public awareness of the dangers of the pill dates back to 1979, when a Dutch psychiatrist, Dr C van der Kroef, disquieted by the psychotic symptoms reported by many patients taking Halcion, carried out an in-depth investigation and sounded the alarm; the pill was soon categorically banned in the Netherlands. Shamefully, Upjohn's own awareness of the serious risk inherent in its medication goes back to the early 1970s, when the company's experiments with a volunteer group of inmates at the Jackson State Prison in Michigan came up with disturbing - or what should have been disturbing - results. The human guinea pigs developed all sorts of aberrant reactions - memory loss, paranoid feelings - that were not consonant with the safe readily tolerated hypnotic that Halcion was intended by its makers to be.

ABOUT A YEAR AGO, both in a 60 Minutes program and a BBC documentary (in which I had a cameo role as a damaged

but recovered victim), evidence that can only be described as revolting revealed that Upjohn had had full knowledge of the injurious nature of its product but put it on the market anyway. After that, sales of Halcion, which had been a top earner for years, were mercifully slowed by the adverse publicity it received; the pill has been implicated in numerous suicides and acts of violence, including several murders, the most recent of which, in Dallas County, Texas, resulted in a jury deciding that the drug was partly responsible for the killing.

Halcion has now been banned in Britain and four other countries. Despite this and its appalling record, and the obvious fact that the other readily available tranquilizers don't produce such calamitous side-effects, Halcion last spring was once more approved by the ever-supine Food and Drug Administration, which insisted only that Upjohn strengthen its warning about the dosage. In fairness, it should be pointed out that it is frequently an inadvertent overdose - though more often than not an extremely small one, amounting to a fraction of a milligram - that produce these evil reactions. Even so, the normally prescribed dosage has many times precipitated disastrous behaviour.

AT THE BEGINNING of his new novel, *Operation Shylock*, which I've read in manuscript and which will be published this year, Philip Roth has a brilliant and harrowing description of Halcion-induced madness, based on his own experience in 1988, when he had been innocently taking the pill for sleep after minor knee surgery. "I thought about killing myself all the time. Usually I thought of drowning: in the little pond across the road from the house... if I weren't so horrified of the water snakes there nibbling at my corpse afterward; in the picturesquely big lake only a few miles away... if I weren't so frightened of driving out there alone. When we came to New York that May... I opened the window of our fourteenth-floor hotel room... and, leaning as far out over the interior courtyard as I could while still holding tight to the sill, I told myself, 'Do it. No snakes to stop you now.'"

Halcion en Prozac 'aanvaarbaar' in SA

Die veelbesproke middels Halcion en Prozac waaroor William Styron dit in die artikel langsaan het, word vrylik deur dokters in Suid-Afrika voorgeskryf. Volgens die Suid-Afrikaanse vervaardigers en plaaslike mediese dokters en sielkundiges is daar geen ernstige besware teen die beskikbaarheid en gebruik van dié middels nie - mits dit op doktersvoorskrif gebeur, berig PEARLIE JOUBERT

PROZAC is 'n anti-depressant en volgens mediese dokters en sielkundiges is dit nie die soort middel wat werklik misbruik word soos verslankingsmiddels en ander dwelmmiddels nie. Dit is ook, wêreldwyd, die mees gewilde middel wat vir depressie-verwante siektes voorgeskryf word.

Dit word in Suid-Afrika vervaardig deur die farmaseutiese maatskappy Eli Lilly. Die generiese naam vir Prozac is Fluoksetien en dokters meen dat dié middel baie veiliger is omdat oordosering van Prozac nie so gevaelik is soos ander anti-depressante nie.

Prozac, 'n skedule 5-middel wat dus net op 'n doktersvoorskrif verkry kan word, word voorgeskryf vir abnormale depressie en depressie-verwante siektes. Dokters maak 'n groot onderskeid tussen bloot depressief voel vir 'n spesifieke tyd en depressie verwante siektes. Laasgenoemde siektes veroorsaak 'n afname in eetlus en 'n onvermoë om behoorlik te slaap. Dié mense se energie-vlek daal skerp, hul wil om na hulself te kyk, hul lus om eniglets te doen neem af en hulle ervaar ook 'n afname in hul libido. Selfmoordneigings neem toe.

"Mens kry mense wat hulle hele lewe lank depressief van geaardheid is - soos mens vrolike en gelukkige mense kry - en dus nooit Prozac behoort te gebruik nie omdat dit nijs aan hul gemoedstoestand sal verander nie. Prozac word voorgeskryf vir 'n siektetoestand," sê die hoof van die Departement Sielkunde aan die Universiteit van die Witwatersrand, prof George Hart.

Die soort mense aan wie Prozac voorgeskryf word, val gewoonlik in 'n hoë selfmoord risiko-groep. Dokters is redelik optimisties oor die uitwerking van Prozac omdat oordosering nie noodwendig (of so maklik) tot selfmoord lei vergeleke met ander anti-depressante nie.

Prozac word gewoonlik voorgeskryf vir langdurige gebruik (ses maande en langer) en eers na ses weke se gebruik kan pasiënte verwag om die effek daarvan te ervaar. Die newe-effekte van Prozac is naarheid, 'n omgekrapte maag, hoofpyn en rusteloosheid.

Volgens Hart is die verband tussen die gebruik van Prozac en selfmoord nog nêrens bewys nie. "Prozac word, in die meeste gevalle, voorgeskryf aan diegene wat in elk geval 'n hoë risiko loop vir selfmoord. Indien dié mense nie behandel word nie, is die risiko net soveel groter. Weens 'n gebrek aan bewyse is dit myns insiens nie moontlik om te sê dat Prozac selfmoord veroorsaak nie," sê Hart.

Hart sê ook dat dit nie moontlik is om verslaafte raak aan Prozac soos mens verslaaf kan raak aan alkohol of morfien nie. Dit is wel moontlik, sê Hart, dat mense verslaaf voel omdat Prozac 'n tipe van psigologiese kruk vir hulle geword het.

'n Mediese dokter sê dat alle anti-depressante newe-effekte het. "Mens moet van die standpunt uitgaan dat chemikalië en pille nie natuurlik en goed is vir jou nie, maar dat dit wél goed kan wees indien dit reg gebruik word en indien jou liggaam en brein positief daarop reageer. Prozac veroorsaak, met oordosering, baie minder kardiotoxische (hartritme-afwykings, bloeddruk verhogings ens) as ander anti-depressante en is daarom veiliger.

"Enige middel het newe-effekte. Individuele pasiënte se reaksie op Prozac is altyd onvoorspelbaar, maar die meerderheid gebruikers van dié dwelm ervaar nie enige ernstige newe-effekte nie," sê hy.

HALCION IS OOK 'n skedule 5-produk. Upjohn, die maatskappy wat Halcion vervaardig, sê dit is onder geen omstande de veronderstel om sonder 'n voorskrif deur apotekers aan lede van die publiek voorsien te word nie.

"Dit is wêlbekend dat middels soos Halcion misbruik word deur mense deurdat meer pille gedrink word as wat voorgeskryf word, maar ons kan nijs daaraan doen nie omdat ons dit nie beheer nie," sê Jan Peters, algemene bestuurder van Upjohn. "Indien gebruikers van Halcion by die voorgeskrewe dosering bly, het Halcion 'n totaal aanvaarbare risiko-faktor" sê Peters.

Halcion, 'n benzo-diazopiens soos Valium en ander verdowingsmiddels, is basies 'n slaappil en sal in sommige gevalle voorgeskryf word aan mense wat ook behandeling vir depressie ontvang.

Halcion, in teenstelling met Prozac, is egter net veronderstel om vir 'n kort tydperk ('n maand en selfs bietjie meer) gebruik te word en beslis nie langer nie. Indien Halcion ook aan depressie-lyers voorgeskryf word, behoort dit te gebeur net wanneer die dokter weet dat daar 'n verbetering gaan wees. Halcion verminder mense se angstigheid (wat slaaploosheid veroorsaak) en kan selfs in gevalle van epilepsie minder aanvalle veroorsaak. Dokters sê egter dat dit nooit vir epilepsie voorgeskryf behoort te word nie omdat dit slegs vir 'n kort tydperk geneem behoort te word.

Indien mense van geaardheid min slaap, sal Halcion nie help om hulle meer te laat slaap nie. Die liggaam raak ook baie gou immuun vir die uitwerking daarvan. Die newe-effekte van Halcion is potensieel gevaelik omdat mense maklik farmaseuties daarvan verslaaf kan raak.

"Mense wat Halcion vir té lank gebruik, kan vind dat hulle lige hallucinasiës kry wanneer hulle ophou om dié middel te gebruik en dat hulle nog meer sukkels om behoorlik te slaap sodra hulle dit nie meer gebruik nie," sê prof Hart.

Peters sê dat Halcion reeds vir tien jaar lank in Suid-Afrika vervaardig word en dat hulle nog geen klages oor die produk ontvang het vanaf die publiek óf die mediese beheeraad nie. "Die hele kontroversie rondom Halcion het in September 1991 in Engeland begin en ek glo dat die overhede daar 'n té vinnige besluit geneem het deur die produk van die rakke te haal vir 'n tydperk. Hier in Suid-Afrika het die mediese beheeraad ook na toetsing op die produk besluit dat daar geen rede is waarom die produk van die mark gehaal moet word nie."

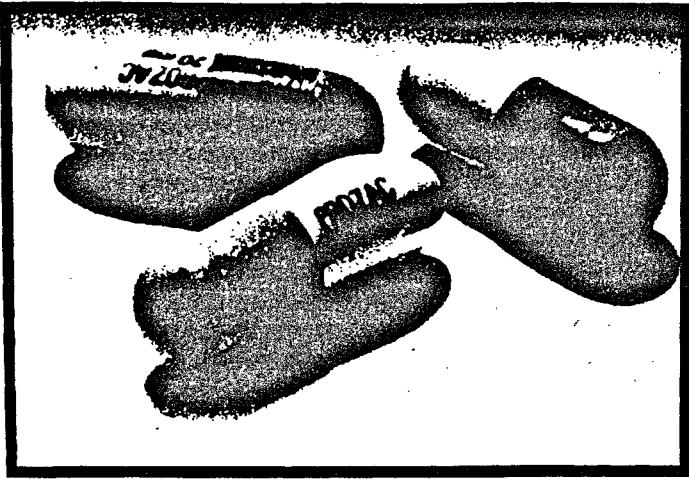
Critical Health

A PUBLICATION DEALING WITH HEALTH AND POLITICS IN SOUTH AFRICA

P O BOX 16250 DOORNFONTEIN JOHANNESBURG
2028 SOUTH AFRICA TEL (011) 484-3078
FAX (011) 484-3557

VIOLENCE and health

issue no. 41 order it now

► Withdrawal from Halcion invariably results in a disappearance of the symptoms, and Roth of course survived, as did I. But the ordeal verges on being beyond description in its unalleviated anguish. Like Roth, I thought about drowning. And like Roth's, my own trial began with a surgical problem: A long-ago injury to my neck, received when I was a Marine in the Korean War, had caused a nerve compression that resulted in my losing much strength in my right arm. An operation in Boston was imperative but was delayed, and during the two-week wait I had time to brood and was ravaged by anxiety. The anxiety began to hinder sleep, and to conquer the sleeplessness I commenced taking Halcion, still serenely unaware of the pill's involvement in my breakdown four years before, which was described in *Darkness Visible*. I had gone to California, fulfilling an obligation to teach at Claremont College. There, in that sunny landscape, I was all but totally consumed by thoughts of suicide that were like a form of lust.

SOMEHOW I MANAGED to get through my classroom duties, but my mind was never free of exquisite pain, a pain that had but one solution - self-extinction. One night, visiting at my daughter's house in Santa Monica, I stayed awake for hours thinking only of walking out into the ocean and being engulfed by the waves. At Claremont, I kept constant schemes in mind to have my wife lured away so I could secrete myself in a closet and end it all with a plastic bag.

I held on to my sanity long enough to fly back to Boston for the operation. Although the procedure was a complete success, the raging depression hung on during the postoperative convalescence. Many times I contemplated sneaking out of the hospital and leaping into the Charles River from the bridge I could see from my window. Then suddenly a curious intervention occurred. I was consulting with a staff psychiatrist, and he asked about my sleeping habits. I told him that I was sleeping poorly but that what sleep I did get was courtesy of Halcion.

The eyes of the doctor, a man plainly privy to the latest pharmaceutical alarms, sharpened interestingly, and it required no more than a few seconds for him to tell me that he was switching me immediately to a new drug. A day or two later, peering into my shaving mirror, I realized the bizarre configuration around my lips was a smile. Thus began my education about Upjohn's baneful remedy, and my shaky and haunted but eventually full recovery...

This was the chronicle I related to the audience in Washington, not the gladdening sermon that had been expected of me, perhaps, but a cautionary tale that I felt very much needed telling. But I must back up for a moment. Just a few days before my appearance the lecture agent who had arranged my visit called me with some stimulating but hardly surprising news. The fee I was receiving for my lecture, he said, would be paid by Eli Lilly and Company, makers of Prozac, which was underwriting the symposium.

After my talk, which was in a hotel ballroom, there was a press meeting billed as "A Conference With William Styron." At the conference, where there was a microphone and podium, I faced 25 or 30 journalists, most of them reporters from medical and other scientific publications.

The first question was, "Mr Styron, that was quite a story about Halcion. Now, what is your opinion concerning Prozac?" I replied that I had very mixed feelings about Prozac. Although I had never used it myself, I had gained contradictory evidence that it was quite beneficial for many people, while for some others it had no effect at all; for a significant few it produced sinister reactions, primarily suicidal fantasies. The many letters I had received, I continued...

But I got no further. Courteously, the acting director of the National Institute of Mental Health edged me away from the microphone. Every medication has unpredictable side-effects, he said, in an I'm-taking-charge voice, but it has been clearly determined that Prozac is virtually free of the serious reactions that have plagued antidepressants in the past. No safer and more reliable treatment for depression has ever been available to therapists and physicians - a truly remarkable development in psychopharmacology. Any more questions?

The gathering had become a conference with the acting director of the National Institute of Mental Health. There was no more talk about Halcion but a great deal of talk about Prozac, most of it from the acting director, all of it fulsome and rich with commendation. After 15 minutes the acting director briskly declared the meeting closed.

1993

die jaar van besluite

(maar 'n mens mag darem seker ook plesier hê?)

Hoe nader Suid-Afrika kom aan die verwesenliking van 'n heeltemal nuwe politieke en sosiale bestel, hoe meer deurmekaar en verwarrend word alles.

Vrye Weekblad gaan vanjaar jou gids wees met betroubare, vars inligting, eerlike en ingeligte ontledings en 'n wye verskeidenheid van prikkelende menings. Oor die politiek, die nasionale lewe, films, die kunste, gesondheid, boeke.

Ons steek niks weg nie, en ons neem die wêreld (en onself) nooit te ernstig op nie.

Maak seker jy bly by - en die sekerste manier is om in te teken op **Vrye Weekblad** en dit elke Vrydag op jou voorstoep te hê.

Ons doen huisafleverings op die volgende plekke:

Die PWV-gebied, wat insluit Johannesburg, Pretoria, Verwoerburg, Midrand, Sandton, Randburg, Roodepoort, Randfontein, Krugersdorp, Florida, Germiston, Alberton, Bedfordview, Kemptonpark, Benoni, Boksburg, Springs, Brakpan, Vereeniging en Vanderbijlpark.

In Transvaal is ons ook beskikbaar in die sentrale dele van Witbank en Nelspruit, en in die Vrystaat ook in sekere dele van Bloemfontein.

As jy buite een van die streke val, stuur ons VWB teen dieselfde koste per pos aan. So moenie elke Vrydag skarel om jou gunsteling nuustydskrif in die hande te kry nie, stuur liewer nou R150 en ontvang VWB vir 'n jaar of R80 vir ses maande (BTW en aflewinging ingesluit).

Vul dié vorm vandag nog in en stuur saam met jou tjek of poswissel aan:

VWB Verspreiding,

Posbus 177,

Newtown

2113.

Stuur VWB vir my per pos/tuisaflewing aan vir

1 jaar

6 maande

Naam

Adres (aflewing)

.....

Adres (korrespondensie)

.....

Poskode

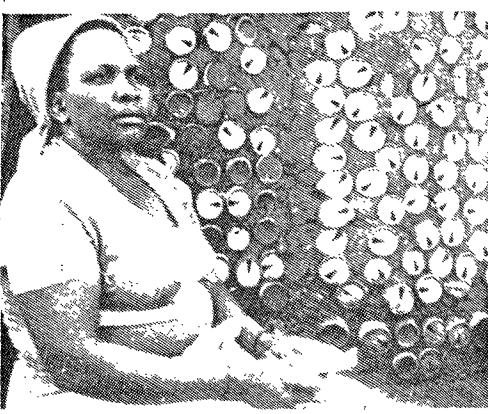
Telefoonnummer

Hluphekani beteken Plek van Swaarkry. Dit is die naam wat die Mosambiekse burgers wat roofdiere en elektriese heinings getrotseer het om hul ommenslike lot in hul eie land te ontvlug, vir die vlugtelingskamp naby Giyani in Gazankulu gekies het. Artse sonder Grense (Médecins Sans Frontières), wat betrokke

is by kosvoorsiening in die vlugtelingskampe en oor die gesondheid van dié mense waak, bied van volgende Sondag 'n foto-uitstalling in die Newtown-galery by die Markteater in Johannesburg aan wat die vlugtelinge en hul lewensomstandighede uitbeeld.

Die foto's is geneem deur Artse sonder Grense se veldoffisier by Hluphekani, **RALF GRÜNDER**

mense sonder grense...

Dié vrou het in Hluphekani gewoon voordat die vlugtelingskamp daar gevestig is.

"As Renamo 'n jong vrou in die rivier gekry het, het hulle haar borste afgesny. Sommige mense se monde is gesny," sê die vlugteling Pilele Soyani.

Links: Daar is darem nog blomme.

Regs: Die aanvallers vra jou nieks nie. Hulle kom maar net en maak jou dood. Hulle brand die huise af - of daar nou iemand in is of nie," sê die vlugteling Anna Mhlongo, hier met haar kinders.

MAAK jy iemand per ongeluk dood, is dit strafbare manslag. Maak jy iemand met opset dood, is dit moord. Tussen die twee is daar 'n wêreld se verskil. Moordsake word in 'n Hoogregshof verhoor. 'n Skuldige kan die doodstraf kry. Meestal word 'n skuldige baie lang tronkstraf opgelê. Die straf vir strafbare manslag, afhangende van die mate van nalatigheid en die omstandighede, kan wissel van 'n volledig opgeskorte vonnis tot 'n boete of 'n paar jaar tronkstraf.

Honderde moordenaars word jaarliks net van strafbare manslag aangekla en kom lig daarvan af. Dit is 'n siek toedrag van sake - en die ergste is dat dit plaasvind met die volle wete en goedkeuring van die Prokureurs-generaal. Om die waarheid te sê, dit weerspieël 'n doelbewuste beleid aan hul kant.

Laat ek 'n gevallenstudie ter illustrasie noem:

VIER VROUWE loseer in 'n huis wat aan 'n 78-jarige ouma behoort. Die ouma raak al seniel en tree eksentriek op. Een Saterdag begin die vier loseerders drink en besluit om die ouma dood te maak. Hul motief is onduidelik. Straks wou hulle die huis

My kliënt en twee van die vroue gaan toe na 'n naburige huis en bel 'n ambulans. Hulle vertel die hospitaal daar is 'n siek vrou in die huis, stuurasseblief 'n ambulans. Die ambulans kom twee-ur dieoggend daar aan. By die plaaslike hospitaal word die ouma as dood gesertifiseer.

In 'n nadoodse ondersoek bevind 'n jong dokter die ouma is dood weens bloeding op die brein en inwendige bloeding. Sy is voos geslaan. Die onervare dokter kyk nie na die ouma se hare nie - wat straks in elk geval was - en teken nie aan dat dit aan die brand gesteek is nie.

Die dokter se bevinding dat die ouma doodgeslaan is, verplig die polisie om 'n ondersoek te doen. Hulle ondervra die betrokke vroue en elkeen blamer 'n ander. Die twee wat die meubels verskuif en aanmoediging geskree het, sê my kliënt het die ouma se hare aan die brand gesteek en die ander twee vroue het haar geslaan. My kliënt sê sy het niets gedoen nie, die een vrou het die meubels weggeskuif, die ander twee het die ouma geslaan en die vierde het hulle aangemoedig. Die twee wat die ouma geslaan het, sê my kliënt het haar hare aan die brand gesteek, die ander twee het die ouma geslaan; hulle het niets gedoen nie.

Te veel mense wat 'n ander mens uit woede, dronkenskap, jaloesie of sommer net 'n minagting van menselewens doodmaak, word bloot van strafbare manslag aangekla, skryf **JURIE DE WET** in sy ongerekende rubriek **REGSPRAATJIES**

die lewe is maar goedkoop

oorneem wat in die ouma se naam geregistreer was. Hulle het later gesê hulle was doodmaak omdat sy 'n heks was.

Seweur die aand neem een loseerde 'n elektriese kabel en 'n ander 'n knopkierie. Hulle bring die ouma na die sitkamer en begin haar slaan. Sy probeer onder die meubels wegkruipt. Die derde vrou skuif die meubels weg sodat die ouma beter geslaan kan word. Die vierde vrou skree heetyd aanmoediging.

My kliënt het in die huis langsaan gewoon. Toe sy om 9:30 terugkom van 'n sjeben, hoor sy die ouma gil. Sy gaan soontoen en sien die geslanery. Sy sê sy's die vier vroue gevra om op te hou daarmee, maar hulle wou nie. Om 9:30 die aand gaan koop sy en een van die vier vroue bier by 'n sjeben. Hulle bring dit terug en begin weer drink.

En die geslanery duur voort. Naderhand steek een vrou - die staat sê dit was my kliënt - die ouma se hare aan die brand met 'n brandende koerant. Die aanranding duur voort. Elfuur die aand lê die ouma roerloos, gekneus en bebloed.

Die verklykings en die nadoodse ondersoek-verslag is na die Prokureurs-generaal se verteenwoordiger gestuur en miskien na die Prokureurs-generaal self, wat toe in sy wysheid besluit my kliënt en die twee wat die ouma geslaan het, moet van strafbare manslag aangekla word omdat hulle nalatig haar dood veroorsaak het.

My professionele plig is om my kliënt te verdedig. Haar opdrag aan my is dat sy heeltemal onskuldig was; sy is na die huis omdat sy die ouma se gille gehoor het en het die twee vroue onsuksesvol probeer oorred om die aanranding te staak. Sy erken sy het gaan bier koop en elfuur die aand die ambulans gebel.

Waarom het sy nie by bure gaan hulp soek nie? Sy sê die vier vroue het die deure gesluit en wou nie hê sy moet uitgaan nie. Ek het haar gesê dis die mees ongeloofwaardige storie wat ek in 'n lang tyd gehoor het en dit sou nie vir 'n minuut onder kruisondervraging staande bly nie.

Sy het egter daarby gehou en omdat ek professioneel is, het ek my kliënt verdedig. Met al die selfvertroue en sjarme van 'n grootstadse prokureur het ek die aanklaer

en sy senior genader.

"Here," het ek gesê, "wat presies, word beweer, het my kliënt verkeerd gedoen?" 'n Kykien die dossierverskaf die antwoord: Sy 'n stuk koerantpapier aan die brand gesteek en die ou vrou aan die brand gesteek. "O," sê ek, "maar vir strafbare manslag moet bewys word dat daar 'n verband is tussen my kliënt se optrede en die vrou se dood - terwyl die nadoodse ondersoek duidelik wys dat die vrou dood is weens die houe op haar lyf en kop. Julle kan tog nie bewys my kliënt was aanduidig aan dié dood nie." Dít het hulle laat kopkrap en na dat hulle so'n bietjie gedink het, kom sê hulle vir my: Ons sal al drie in een verhoor aankla van strafbare manslag en as ons dit nie kan bewys nie, sal ons vra dat jou kliënt weens aanranding skuldig bevind word.

"In dié geval," antwoord ek, "sal ek beswaar maak kragtens artikel 85 teen die klag van strafbare manslag."

Die twee jong en onervare aanklaers het nog nooit te doen gehad met 'n prokureur wat beswaar maak kragtens artikel 85 nie. Met net 'n basiese begrip van strafregtelike prosedure en bang dat hulle dalk gekke van hulself sou maak, kondig hulle toe aan hulle sal my kliënt dan maar afsonderlik van aanranding aankla.

"Welhere," vra ek toe, "hoe gaan julle bewys my kliënt het 'n koerant opgerol en die vrou se hare aan die brand gesteek? Die nadoodse ondersoek maak géén melding daarvan nie. Daar is nie duidelike tekens daarvan op die foto's nie en al getuies is die twee vroue wat heetyd met die aanranding teenwoordig was. Hulle gaan in 'n ope hof én onder eed sê hulle het niets daarmee te doen gehad nie."

"Daardie vroue is volslae leuenaars en in die afwesigheid van enige stawende getuenis uit die nadoodse ondersoek-verslag sal die hof g'n woord glo wat hulle getuig nie."

Toe is hulle raadop. "Here," sê ek, "staak dié verspottigheid. Trek die klag teen die drie vroue terug en kla hulle, sowel as die twee staatsgetuies, vir moord aan."

"Op grond van die bewyse tot julle beskikking sal al vyf beslis skuldig bevind kan word op grond van gemeenskaplike opset of voorsienbaarheid."

"DIT IS VERREGAANDE dat twee mense wat heetyd teenwoordig was by dié brutale aanranding van 'n hulpelose vrou en wat na bewering die meubels verskuif het sodat sy nie kon wegkruipt nie én voortdurend aanmoediging geskree het, as staatsgetuies skotvry daarvan moet afkom. Julle het nie hul verklarings nodig nie - hulle sal seersekerlik mekaar inkrimineer."

Die twee aanklaers dink toe weer na - en besluit my voorstel sal te veel administrasie verg: die dossier sal weer aan die Prokureurs-generaal voorgelê moet word. Hulle wil die saak nou afhandel. Hulle sal die klag teen my kliënt terug trek,

maar voortgaan met die klagte van strafbare manslag teen die ander twee.

"Nou maar goed," sê ek. En ek sê my kliënt die klagte teen haar is teruggetrek, sy kan maar gaan. Naar op my maag, loop ek toe maar ook.

Die twee vroue is toe skuldig bevind op strafbare manslag en was elk drie jaar tronkstraf opgelê. Een derde daarvan sal hulle afkry vir goeie gedrag en nog 'n derde sal hulle op parool kry. Hulle sal hoogstens 'n jaar in die tronk sit.

Dit is nie 'n geval waar geregtigheid geseevhet nie.

Die gemeenskap het egter wel hul eie soort geregtigheid laat geskied: al die vroue, insluitende die twee staatsgetuies is uit hul huise gesit en uit die township verban. As hulle terugkeer, sal hulle heel moontlik doodgemaak word. *C'est la vie.*

IN DIE LANDDROSHOWE kom tale strafbare manslag-sake voor. Voorvalle waarin mense mekaar doodsteek of doodslaan met kieries - in sjebens, in die straat, om geen goeie rede nie behalwe woede, jaloesie, dronkenskap en 'n algemene minagting vir menselewens.

Ek sou raai dat tot 80 persent van die mense wat ander mense om dié redes doodmaak, word van strafbare manslag aangekla. Die bekendste voorbeeld - net omdat hulle die openbare aandag trek - is dié waar 'n boer 'n swart plaaswerker doodslaan omdat hy 'n hoender of iets gesteel het. Die boer word dan aangekla van strafbare manslag bloot omdat hy sê hy het nie bedoel om die man dood te maak nie, hy wou hom net 'n les leer.

As dié boer dan skuldig bevind word en 'n opgeskorte vonnis word opgelê, sê die media die howe bevoordeel witmense. Soos genoemde voorval egter wys, is dit meestal swartmense wat baat vind by dié praktyk. Hier gaan dit oor suiwer rassisme: moord op 'n swartmens is in ons land onbelangrik. Swartmense se lewens is goedkoop. As hulle mekaar wil doodmaak, laat dit dan so wees.

Die Prokureurs-generaal gaan nie ons eerbiedwaardige Hoogregshof oorlaai met dié onbenullige sake nie en daar kan nie van ons gerespekteerde regters verwag word om hul tyd met dié soort voorvalle te mors nie. Dit wil voorkom asof die Hoogregshof gereserveer word vir swartmense wat witmense doodmaak of andersins sake waar die media en publiek om vergelding skreeu.

DIÉ VERAGTELIKE GEBREK aan respek vir die lewens van gewone swartmense is 'n aanklag teen onsregstelsel.

Word my mening en waarnemings gevraagteken, raai ek die twyfelaars aan om met die landdroste te praat wat dié sake verhoor. Dié landdroste deel my misnoeë en frustrasies.

Ons Prokureurs-generaal, wat dekades lank die apartheidstaat se wetstoepassers was, moet die verantwoordelikheid dra vir dié skandalige stand van sake. Hulle moet daarvan rekenskap gee en die skade regmaak wat reeds gedoen is.

(*Jurie de Wet is 'n praktiserende prokureur.*)

die aide agter die troon

'n Kort petite vroujie met 'n sagte, innemende persoonlikheid bevind haarself die afgelope drie jaar in een van die warmste stoele in Suid-Afrika se politiek - as ANC-president Nelson Mandela se spesiale assistent. **Jesse Duarte**, 'n selfverklaarde politieke dier en boonop digter van faam, vertel aan **CHRISTELLE TERREBLANCHE** van haar lewe as Mandela se regterhand

Ndie eerste vyf minute antwoord Jesse Duarte al die vrae wat ek in die volgende uur wou vra - in 'n uiters gekondenseerde formaat. Of dit net oefening is en of sy met die talente van antisipering en opsomming gebore is, wil sy nie sê nie. Maar dit is presies waarom sy so 'n besondere rol vervul.

Haar pligte in Mandela se ultra-besige kantoor en waar hy ookal reis, vereis hoofsaaklik dat sy die massas inligting, versoek en eise waarmee hy gepeper word, so vinnig moontlik deurlees, beoordeel, ontleed en dit dan so gekondenseerd moontlik aan die president oordra. In werklikheid is sy sy "hands-on" adviseur van die een spannende oomblik tot die volgende krisis.

Dit is alles behalwe 'n agt tot vyf werk, beklemtoon sy. En agter die innemende glimlag en stemtoon, skuil 'n baie taai stukkie mens. Sy weet duidelik hoe om die koring van die kaf te skei.

Maar Duarte is meer as net iemand se assistent, en sy het 'n lang agtergrond van struggle. Trouens, sy wys daarop dat almal in die Mandela-kantoor 'n geskiedenis van aktivisme het, en hoe besonder dit is dat feitlik almal vroue is. (Maar sy voeg ook vinnig by dat die ANC nog 'n ver pad te loop het met vroue-regte.)

Net voor 'n mens dink dat sy 'n opkomende ster in die nasionale politiek is, maan sy dat sy geen aspirasies vir 'n regeringspos koester nie, hoewel "die politiek sedert kindsbeen in my bloed is". Sou sy nou moes kies, lyk 'n pos as staatsamptenaar in 'n toekomstige departement van ontwikkeling vir haar meer aantreklik.

Sy het nie verniet as jong meisie 'n beurs aan 'n Amerikaanse universiteit van die hand gewyster wille van haar jeugliefde, John Duarte, en die gemeenskapswerk wat hulle saam aangepak het nie.

Dit is nie maklik om die vele fasette van die ma van twee tieners saam te vat nie. Sy praat vinnig en sonder inhibisies, so asof sy dink dat niets in die wêreld so ingewikkeld is dat dit nie oor 'n middagete uitgepluis kan word nie. Maar sy erken datanneer sy soggens op kantoor kom, sy haar doelbewus van die werklikhede van buite

moet afsluit. "Dit is nie soseer warm nie, maar dol," lag sy.

Duarte het in 'n baie arm Afrikaans-sprekende Indiëer-werkersklas gesin in Newclare grootgeword. Haar ma was 'n klerewerker en baie betrokke by die vakbondspolitiek en haar pa 'n skoenverkoopsman. Die nege kinders was soms in die sorg van hul ouma, 'n vrou wat volgens Duarte 'n baie groot invloed op haar lewe gehad het.

"Ons het in die soort area gebly, waar ek dink, as jy nie polities betrokke geraak het nie, jy waarskynlik nie reguit gedink het nie," vertel sy.

"Maar dit het van vroeg af eintlik vir my gegaan oor menseregte en burgerregte. My ouma was waarskynlik een van die min ware sosialiste wat ek in my lewe ontmoet het. Vir haar was gelyke regte onlosmaaklik verbind tot 'n politieke stelsel. Sy het altyd gesê, Jesse, jy kan al die fancy idees hê, maar as jou beginselbasis verkeerd is, sal jy net een stel valse waardes vir 'n ander verrui."

Vandag skroom sy nie om oor haar sosialistiese ingesteldheid te praat nie en verklaar onomwonde dat sy 'n lid van die SAKP is en altyd lid sal bly.

Op hoëskool het Duarte met die Swart

Bewussynsbeweging kennis gemaak. Intussen het sy op vyftien saam met ander jongmense 'n jeuggroep begin om behuisingsbehoeftes te bepaal vir mense wat deur gedwonge verskuwing in hul gebied haweloos gelaat is. In die groep het sy haar man, John, deesdae 'n grootkop in die Cosaw-uitgewery, ontmoet. Sy vertel hulle het toe onder die vaandel van die Arbeidersparty gewerk - "wat toe nog kosher was".

"Maar eintlik is ons gebruik om van deur tot deur te werk", vertel sy. As belowende leerling het sy kwaai met haar konserwatiewe skoolhoof gebots oor haar aktivisme. Maar toe sy ná matriek as uitruilstudent in Amerika 'n studiebeurs kry, het sy besluit om liewer terug te kom en met John te trou. Sy het eers by 'n fabriek as boekhouer gewerk, waar sy dadelik begin het om vakbone vir die swart werkers te organiseer en haar middaggetes afgestaan het om vir hulle geletterheidsklasse aan te bied.

Intussen het sy vir haar B.Com studeer. Nadat die gesin uiteindelik 'n huurhuis in Riverlea bekom het, waar hulle steeds woon, het sy haar tot die behoeftes van die gemeenskap gewend. In die vroeë tagtigerjare is die Riverlea Bronnesentrum gestig, waar sy sê sy 'n "jack of all trades" in die plaaslike struggle geword het.

"Maar 'n mens leer ook gou om nie paternalistiese werk te gaan nie. My groot ding is om my kennis en ondervinding aan ander oor te dra sodat hulle hulself kan help. As dit nie werk nie, maak mens 'n ander plan," verduidelik sy en verklaar dat sy in wese 'n pragmatis is.

Sy is vandag nog nou betrokke by die sentrum, maar het met die opkoms van die UDF dadelik by sy strukture ingeskakel. Soos ander aktiviste was sy voortdurend prooi van die veiligheidsmaatreëls en is in 1988 agtmaande sonder verhooraangehou. Sedert 1984 was sy algemene sekretaris van die Federation of Transvaal Women tot met sy ontsluiting onlangs ter wille van die eenheid van die ANC Vroue-Liga. Sy is en bly 'n vurige kampvegter vir die regte van vroue en hul potensiële mag as daar maar minder kibbelry tussen hulle kan plaasvind.

Foto: Sally Shorkend

Oordie jare het sy nou saam met Beyers Naudé egewerk en sy praat met groot bewondering van hom en die deurslaggewende invloed wat hy op haar gehad het. Hoewel sy Afrikaanssprekend grootgeword het - "op skool het ek volkspele en "Die Stem" geleer" - het sy met die gebruiklike diepe wantroue in blankes en veral die Afrikaners grootgeword. Sy sê Naudé het haar tot ander insigte gehelp, en ook die rol van godsdienst as 'n fasiet van die gemeenskapslewe aan haar huis gebring. Sy self is as Moslem grootgemaak, maar voel dat sy haarself in 'n groter gemeenskapsverband wil uitleef.

Duarte is op 1 Maart 1990, pas na Mandela se vrylating, aan hom voorgestel nadat vriende haar aan hom aanbeveel het. Hy het haar dadelik gevra om sy assistent te word. Sy glo dit is te danke aan die feit dat sy toenemend haarsel in die vryheidstryd dik gemaak het oor al wat kwessie is. "Jy moet verstaan dat ek altyd 'n baie hoë profiel as aktivis gehad het. Soos almal wat vir Mandela werk, het ek my toewyding bewys en my vermoë om binne 'n organisasie te werk. En dit is waar die kern van die saak lê. Jy kan nie self ambisieus wil wees as jy vir 'n man soos Mandela werk nie. Hy het 'n oorweldigende persoonlikheid."

En nee, hy is nie veleisend nie. "Hy beplan saam met sy span, en hulle eise is sy eise. Hy is in werklikheid 'n spanmense," sê Duarte. Sy sê sy kan net in 'n span werk en dat sy alles behalwe 'n alleenloper is.

In haar dagtaak word haar geduld die meeste beproef. "My instink is om dinge so gou moontlik af te handel. Maar ek moet my pas markeer om vir prosesse en konsultasie voorsiening te maak. En dit is wat ek van Mandela geleer het. Hy kan net sowel diktteer, maar hy doen dit nooit nie. Hy konsuleer altyd diep en wijd."

Duarte het Mandela reeds op sy reise regoor die wêreld vergesel, van die Kongo na China na Europa. Dis dan wanneer sy voel sy skeep haar rol as maalkaak bietjie af. Sy voel sy sou nooit die werk kon doen as dit nie vir haar man se bystand is nie. "Een van ons is altyd by die kinders," beklemtoon sy.

Sy kry min tyd om by die huis te wees, bieg sy. Tans is sy steeds diep betrokke by die Suid-Afrikaanse streek van die ANC en bestee haar naweke en aande nie net by die bronnesentrum en vroue-groepe nie, maar ook vir kiesersvoortligting en takstigting in die groter Wes-Rand gebied.

Wanneer sy wil ontsnap - "ek vind daar is nooit meer tyd daarvoor nie" - skryf sy gedigte, waarvan al gepubliseer is. Sy hou ook van kook, veral kerrie, en om in haar tuin rond te krap. Elke week maak sy bietjie tyd om kontemporêre fiksie te lees. Sy droom daarvan om 'n paar jaar "af te vat" en Afrika-letterkunde te bestudeer, veral om die verband tussen die taalkwessie en politieke ontwikkeling vas te stel.

Duarte glo die kleurkwessie in die land verberg 'n diepgewortelde klassestelsel, wat baie lank sal vat om aan te spreek. "Ek weet dit is nie deesdae in die mode om 'n sosialis te wees nie. Maar vir my is dit van ontsettende belang dat waar ek woon, die mense politieke mag moet hê, en nie net deur te kan stem nie. Hulle moet elkeen self hulle politieke toekoms kan help vorm."

Sy word soms gevriteer deur die feit dat mense haar net sien as Mandela se "sidekick", terwyl aan die ander kant radikale haarsoms as 'n politieke "hak" bestempel. "Ek glo die ANC is 'n merkwaardige organisasie, en die aantygings van elitisme is totaal ongegrond. Soos in elke party is daar individue met magobsessies, maar hulle kan baie by Mandela leer," sê sy met volle oortuiging.

FYNPROE MET NETTIE PIKEUR

RUDI IS DOOD, KOM ONS DANS EN HUIL en eet Russiese beetkos

TOE Rudolf Nureyev vandesmaand dood is, was dit asof 'n ou deel van my siel ook daarmee heen is. Op die tere ouderdom van sewe het ek begin dans, en Rudolf se lewensverhaal, sy boek oor hoe hy oorgeloop het na die Weste, hoe hy hier begin werk het, het my aangegep. Sy dood het my vreemd geroer, want ek is lankal nie meer 'n balletomaan nie. Deesdae verveel ballet my.

Toekyk ek deur my ou geliefde biografie van hierdie wonderlike danser, en sien weer die verruklike foto van hom as Albrecht waar hy in sy swart kleed stadig oor die verhoog loop, sy arms swaar gelaaai met wit lelies om op Giselle se graf te plaas.

Toedoen Mies Pikeur iets wat vyftien jaar laas gebeur het: Ek haal die ou blyktrummel uit, die een met ou foto's en ander efemera, en my laaste paar balletskoene.

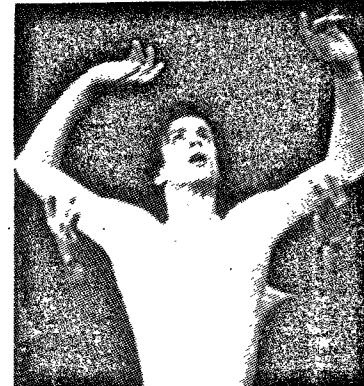
Ek trek hulle aan - en die blok op die punt waarop jy staan het amper vergaan, dis amper stof, die skoene is te klein vir my, maar hulle was altyd te klein, dis hoe balletskoene pas, twee nommers te klein. Ek strik die pienk satynlinne vas, klou aan die koperbed se reling, en staan *sur pointe*. Dadelik voel ek weer die salige, bewerige, wonderlike pyngvoel: Ek is amper agt sentimeter langer, elke spier in my liggaam moet strek om die moeilike balans te hou, my rug moet so reguit soos 'n naald bly. Toe los ek die reling en draai een perfekte pirouette.

EN AI, daarhuil Mies Pikeur hartseer trane oor Rudi wat dood is. Want dit was hy, hy alleen, wat my begeester het om week na week in die Pretoriase somershitte dansklas toe te gaan, vyftien jaar lank, eers met die sagte leerskoene, later, op een trotsdag, toe ons ons eerste blokskoene saam met Paula, ons dansjuffrou, gaan koop het en *sur pointe* kon staan.

Soms lees ek weer my ou biografie van die wonderlike danser wat sedert die ouderdom van vyf jaar in Rusland dansklas geneem het. Try that here, seuns hier wil op vyf jaar rugby speel, hulle sien nie kans om in 'n leotard 24 keer na mekaar sta-a-a-adig met reguit bene op hul tone open af beweeg nie. Probeer dit self, sommer net daar waar jy staan, en voel hoe voel dit.

Ek het lank gelede 'n movie gesien van Rudolf in oefenklas, by die barre, vas gebalanseer op die tone van een voet, die ander herhaal stadig: punt, flex, punt, flex, oor en oor, seker veertig keer. Hy staan botstil, die een arm elegant uitgestrek. En toe hulle sy gesig wys, tap die sweetstraaltjies onder sy hare uit. Ballet is harde, harde werk en dit mag nie wys nie.

Toe ons kinders was, het ons dieselfde snack ná balletklas as ná swem geëet: dik snye witbrood, beplak

met botter en appelkooskonfyt. Op dertien jaar worry jy nie oor jou gewig as balletdanser nie, maar ek onthou goed hoe ons later betig is oor gewig. Dis 'n vreemde verskynsel dat balletdansers met hul gewig sukkel. Mens sou dink die tonne oefening sou hulle maer hou, maar die feit is, dis nie maer genoeg nie. Jy moet plankdun wees om te kan dans, gespierd en sterk, maar so maer as moontlik.

MAAR GENOEG VAN balletomanie. Vandag bring ons hulde aan Rudi Nureyev se geboorteland, nie sy aangename Frankryk nie.

Hy was 'n Tartar, en hulle is blybaar 'n moeilike nasie, kortgebaker en vol saais. Almal het dié sy van die beroemde danser en direkteur geken, maar ek is seker hy moes baie lief gewees het vir die kos van sy kinderde. Hier onder telveral beets.

Dis 'n snaakse groente, 'n wortel waarvan jy verfynde suiker kan maak, met omtrent die sterkste kleur in die hele groentespektrum. In Rusland het arm mense één beet opgekook om borchst te maak, en dan die yl sop net so met sout geëet. Op ander plekke in Rusland word die rou beet in fyn repies gesny, en dan soos sauerkraut laat gis sodat dit suur word en dan in ander geregte gebruik kan word.

Ek het in docteur de Pomiane (hy was Pools, maar hulle is net sulke beeteters) hierdie kleurryke somerreseppe gekry.

KOUE BEET MET ROOM

Kook sowat vier groot beetwortels in water en skil af - oppas vir die vlekke op jou klere. Meng 125 ml dik room, 2 teelepeljes Franse mosterd en 1 teelepel wynasyn met 'n bietjie sout in 'n bakkie. Sny die gaar koue beet in fyn skyfies en rangskik op 'n mooi bord. Strooi 'n knippie sout oor hulle en gooi dan die sous bo-oor. Laat vir 1 uur staan en bedien dan as 'n voorbereegjie met brood.

'n Variasie op die tema is warm beet met room - gebruik gesmelte botter, dik room en 'n lepel wynasyn vir die sous, en kook die fyngekapte rou beet daarin. Die hele lot word natuurlik helderrooi. Bedien net so op uit die pan.

Peperwortel is net so lekker saam met beet - ek meen dis 'n Joodse geregt. Maak weer eens 'n sous vir gekookte beet, hierdie keer met 'n groot eetlepel peperwortelsous in die room gemeng. Ek gebruik 'n klaargemaakte een van die Robertson-speserymaker, en dis heerlik. Gooi ook oor koue beet en bedien met 'n braiboud, of nog beter, sê die liewe docteur, met kouevleis.

Dan maak die Toskane 'n beetgeregt wat jy in die oond bak.

BARBIETOLE ALLA PARMIGIANA

Skil 'n klompie gaar klein beetworteltjies en plaas in 'n oondvaste bak. Strooi bo-oor sout en peper, 'n koppievol room, gekapte grasui, sowat 60 g gerasperde Parmesankaas en paar stukkies botter. Bak in die oond tot die kaas gesmelt het, en bedien veral met 'n warm gereg van beestong.

Salut, Rudi, rus die Tataarse siel.

HOW LOW CAN YOU GO?
OUR FRESH PRODUCE COMES FROM BELOW
Sfuzy's

C- LEVEL
SEAFOOD RESTAURANT
Seekosrestaurant
MILPARK
TEL 7265803 / 7268406

brolloks

PAS OP VIR MANS MET LANG NEUSE

DIE storie van Piet Koornhof en Marcelle Adams is miskien 'n hartseer een vir Lulu Koornhof, maar eintlik is dit 'n mooi storie.

In die eerste plek is dit die storie van 'n man wat tot nie lank gelede nie 'n steunpilaar van eksklusiewe Afrikaner-nasionalisme, van die Broederbond, van piëtistiese Boere-Calvinisme en, kortom, van die ideologie van afsonderlikheid was.

En hier leer sy hart toe vir hom die les wat die Nasionale Party nooit wou leer nie.

Onthou een ding: as Piet Koornhof tien jaar gelede gedoen het wat hy nou doen, was hy as 'n gewone krimineel in die tronk gesmyt.

Brolloks had nog altyd 'n halwe sagte plekkie vir Piet Promises. Hy was nooit so kliphard ideologies soos die res van die apartheidsprofete nie, en hy het meer van 'n humorsin as al die kabinetsministers die laaste twee dekades saam. (Hendrik Schoeman miskien uitgesluit - wonder wat oom Hendrik oor sy vriend Piet se manewales te sê het?)

En dis mooi vir Brolloks, wat self chronologies ietwat begaafda raak, dat 'n ou bok weer hartkloppings kan kry en 'n jong blaar met liefde en warmte kan naderklap.

Liefde is nooit lelik nie.

Dis hoekom dit jammer is dat Koornhof nie dadelik uitkom met die hele waarheid nie. Daar is duidelik soveel gate in die storie dat dit tog onvermydelik is dat die hele verhaal uiteindelik moet uitkom. Nou gaan dit stukkie-stukkie en skinder-skinder uitkom.

* Piet en prins Charles se amoreuse manewales het Brolloks ook laat terugdink aan 'n formule wat seker vandag nog onder standerd sewes oraloor vir die waarheid aangebied word - naamlik dat die lengte van 'n man se neus 'n aanduiding is van hoe goed hy bedeed is.

Te oordeel na Piet en Charlie se neuse moet daar iets in dié storie steek.

HOEKOM SO, MINISTERS?

Brolloks wonder hoekom die regsterveneenwoordigers van die staat en die polisie en weermag wat voor die regterlike ondersoek na David Webster se dood optree, so hard argumenteer dat daar geen prima facie-sak vir 'n kriminele vervolging is nie.

Brolloks het nou al baie keer die verduideliking gehoor dat 'n mens nie 'n procureur of advokaat moet verkwalik as hy byvoorbeeld 'n massa-moordenaar of verkragger met mening verdedig nie, want dit is in die belang van reg en geregtigheid dat die ander kant van die saak ook sterk gestel word. En Brolloks aanvaar dit as 'n algemene beginsel.

Maar in die Webster-geval werk dit nie heeltemal so nie. Niemand word aangekla nie. Die hof soek die waarheid. En as adv Eberhard Bertelsmann sê daar is genoeg rede om minstens die man na wie soveel vingers gewys is, aan te kla, dan stem almal wat hoegenaamd in die verrigtinge belangstel, saam. Let wel, hy sê nie Ferdi Barnard is skuldig nie, hy sê daar is genoeg getuienis wat sê hy behoort aangekla te word sodat sy skuld of onskuld bewys kan word.

Die advokate wat die staat en sy tentakels verteenwoordig, stem nie saam nie. Hulle praat namens hul verantwoordelike ministers wat hulle opdrag gegee het om in die saak te verskyn. Dus sê die ministers ook hulle stem nie saam nie.

Is Hernus Kriel en Gene Louw en Kobie Coetsee nie gretig dat die Webster-sak nou opgelos word nie? En indien nie, hoekom nie?

Broeders aim at role in new SA

The Afrikaner Broederbond (AB) is drawing up a secret plan to ensure its survival and continuing influence, even under an ANC government.

20 074 Afrikaners are at present members of the organisation -- a clear indication that the controversial AB remains a growing force in spite of the dramatic changes in SA.

Vreemd dat die grootste en rykste en bekendste dagblad in Suider-Afrika hom tot plagaat moet wend! Op versoek van *The Star* het VWB verlede week sy eksklusiewe berigte oor die Broederbond die vorige dag al aan hulle beskikbaar gestel sodat hulle 'n beter berig oor VWB se berig kon skryf. En toe word die storie Vrydagoggend as *The Star* scoop aangebied, kompleet met 'n foto van die onderneemende journalist. Die feit dat VWB eintlik die hele bron van die storie was, word terloops in die honderdste lyn van die berig genoem. Ook g'n wonder nie dat die radio en TV wat na die storie verwys het, dit as 'n eksklusiewe berig van *The Star* aangebied het. 'n Mens moet daarem maar bankrot wees as jy jou scoops by 'n ander koerant steel!

DIENS-WAT?

Net jong manne met 'n verdraaide sin van patriotisme en/of wat nie weet wat om ná skool met hulle lewens aan te vang nie, doen nog diensplig.

Maar wat Brolloks die meeste pla, is hoekom die Weermag dit so geheim hou dat baie opgeroepes nie opgedaag het nie. Hulle weier om syfers te verstrek, sê hulle herhaaldelik.

Nou wie se weermag is dit dan dat ons landsburgers nie mag weet nie? Ons is mos nie in 'n oorlog dat getalle hoogs sensitief is nie!

Wag maar so 'n jaar of vyf - en sien hoe dieselfde mense wat nou so geheimsinnig optree en die geheimhouding goedpraat, blou moord gaan skreeu as 'n ANC-regering dieselfde as sy voorgangers doen.

SPU HOM

As jy op 'n dag verby rasse-moordenaar Barend Strydom verbyloop en jy het toevallig 'n koeëlvaste onderbaadjie aan, spoeg gerus in sy oog - dié keer in die naam van Oupa Mabena.

Mabena, so word Brolloks dié week deur *The Star* herinner, lê vandag nog verlam nadat een van Strydom se koeëls by Strijdomplein sy rugstring deurgedring het. Hy sal nooit weer werk of vir homself kan sorg nie.

En dit terwyl Strydom soos 'n kapokhaantjie rondhardloop en weer met oorlog dreig en sekere Afrikaanse koerante seker maak dat hy 'n held bly.

* Spoeg hom sommer in sy ander oog ook.

Hier is net die T-hemp vir Piet Koornhof. Die skepper daarvan is Patricia Beart van Pretoria-Vrye Weekblad wonder of hulle haar nie moet huur om plakkate te skryf nie...

SOL SE HOL

Brolloks hoor Sol Kerzner was nie in die hospitaal met 'n hartprobleem nie, maar met 'n anale probleem: daar was te veel joernaliste in...

"pynlik" deur elsabe van wyk

VANAAND is uitpakaand, dink Suzanne. Sy't dit vermoed toe van die bottel Nederburg op die tafel neerplak so met die kom sit. Sy stem is half-aan-die karing soos iemand wat pas uit die Johannesburgse verkeer geklim het: "Vanaand soek ek 'n antwoord op 'n vraag. 'n Hel-deep vraag."

Stilte.

Ivan is 'n landdros. Gebore aan die gatkant van Suid-Afrika en het met baie aspirasies en departementsgeleende geld 'n gemeenskapsleier geword. 'n Gemeenskapsleier soos die bankbestuurder en die posmeester en die skoolhoof op 'n paarstraatdorp. Maar nie soos die spietkop nie. Ook nie die stasiermeester nie.

SUZANNE KYK VIR Megiel wat vroeër as almal langs 'n oop bottel met die bottermes sit en strepies trek op die tafeldoek. Megiel was ook 'n landdros. Snobgatgiet het hom laat el-el-bee sodat hy adv. agter sy naam in die telefoonboek kon sit. Later het hy snr. voor die adv. geskryf nadat hy in die departement geskuif het na 'n lessenaar met agt pote en 'n beter mat. As jy lank en diep in sy oë gekyk het, so ses of sewe jaar terug, sou jy groot-Afrikaner-politikus-en-broeder in sy hart sien klop. Intussen het 'n bosveldplaas en 'n metaalkleur Caravelle meer belangrik geword en nou spartel hy om sy miljoene rande ronde getalle te hou en die volgende miljoen by te sleep voor die freedom charter hom inhaal. Megiel het professioneel getrou.

"En wat is die diep vraag, u Edelbare?" Megiel se stem het net-net iets gemoedeliks in.

"Megiel, dink jy ooit aan Angola? Wat die oorlog daar beteken het, toe ons almal daar was?" Ag nee, waar val dié vraag uit, wonder Suzanne.

Sy spel haar naam anders as al die Suzanne en variasies want sy het haarself nog altyd as 'n beter klas Afrikaner beskou.

Die kelner van eienaardige spraak en profiel kom staan so tussen die vraag en die antwoord tussen Ivan en Megiel.

Ons is aldrie wit, oor die dertig en die afdraandjare wys in ons hare en om ons oë, dink Suzanne. Ons geslag het dit moeilik gehad. Patrioties grootgeword, hoendervleis gekry as die vlag gehys word op die wysie van "ons sal lewe en/of sterwe/..." vir wat? Toe almal Angola beleef. Meisies biddend en wagtend en briefskrywend. Megiel en Ivan gedwing om 'n tweede jaar "op die grens" te beleef. Alles net maar 15 jaar gelede, dink Suzanne. Nou is ons die leiers van mōre in dié land en ons raak naar oor geldstellers in ons liewe "bantoe-tuislande". Ons wonder ook of ons kinders voms in Zoeloe sal moet invul.

ANGOLA HET ONS almal opgefok." Megiel se baard het skielik bo-oor sy gesig gevou. Definitief pyn, dink Suzanne. "Julle twee het mos darem nie soveel ergenis gehad nie? Julle was gelukkig om terug te kom en nog 'n dag te leef." Suzanne se woerde slaan 'n bietjie teen twee geslote gesigte vas. Dit lyk asof Ivan skaamkwaad oor sy eie vraag is. Suzanne probeer die atmosfeer draai: "Komaan ouens, daar's nuwe pyn en nuwe vrees wat ons moet aankyk. Vir wat hang julle julleself op aan 'n ophaalklyn wat nie julle valskermis gaan laat oopgaan nie? En dit net voor 'n goeie naweek?"

Ivan ignoreer haar en praat met die vloer: "Toe ons in Angola was, het ek aan iets - aan goeters geglo. Ek het geglo dat ek die swart oormag van my ma en susters en toekomstige vrou af weghou. Ek het geglo ek sorg dat niemand hulle verkrug of gebreekte koeldrankbottels in hulle... (hy huiwer lank genoeg om 'n volle rondte deur die restaurant te kyk) opsteek nie."

Suzanne skud haar skouers. Sy onthou van films wat vir soldate gewys is oor "wat terroriste alles met vroue doen". Hierdie is 'n swanger stilte, dink Suzanne - soos kitsch Afrikaans. Herinnering aan ongelooflike kitsch politiek - en ons het dit almal teen ons mure gehang.

Ivan se stem is effens sagter: "Ek het ook geglo ons hou kommunisme uit die land uit. Onthou julle? As ons dit nie in Angola beveg nie, dan veg ons net nou op die walle van die Oranjrivier."

Suzanne meen sy sien 'n glimlag op Megiel se gesig. Maar dis eerder soos wanneer iemand per ongeluk 'n vals noot op 'n klavier druk en jy jou asem deur jou tande intrek: "Daar is goed wat ek baie goed onthou. My elanddrywer byvoorbeeld. Ek moes hom altyd vloek en dreig met die dood net om in pas met die groep se bevele te bly. Wonder hoe dit met hom gaan, deesdae. En die kapelaan wat die "Onse Vader" uit sy pet voorlees en maak asof God agter die wit soldaat van Suid-Afrika staan téén die verdomde terroriste. Ek onthou ook die dag toe ek 'n draer was by 'n militêre begrafnis ná 'n grensaanval en die stukke binne-in die kis heen en weer geskuif het."

DIT VOEL OF EK bloed gaan hoes, dink Suzanne. Die spanning van onthou klou aan die tafel. Ivan lyk of hy na 'n pakkie sigarette soek: "Onthou hulle Katimo Molilo, 1977? 'n Missielval en sewe manne is dood. Netso. Kadoef." Hy slaan met sy vuis in sy hand: "Manne wat ek opgelei het. Manne wat ek leer skiet en marsjeer en in pype leer pis het."

"Hel, Ivan, jy klink net 'n kleuterskoolonderwyseres." Megiel loer in die kombuis se rigting. Vir Suzanne gee dit die kans om ligter woorde in te gooi: "Ek onthou Megiel het vir my kom sê dat as hulle een mōre op parade aankondig dat die

tydperk na twee jaar verleng word, gaan hy net daar omval en lê tot hy stink en die wind die stank na my toe aanwaai.

"Twee weke later word dit wáár en ek moes veg met 'n gevoel om buite te gaan staan en wind-op te snuff. Toe bel ek 'n vriendin en sê, Megiel lê op die pantserparadegrond en stink." Rondom-die-tafel-gelag.

"Wat's dit met Angola, Ivan?" Megiel se stem is saaklik soos wanneer hy 'n kliënt ondervra voor 'n hooggereghofsaak.

"Lees jy nie koerante nie, Megiel. Suzanne, vertel jy bietjie vir hom hoe min vrede daar nou vandag, op hierdie oomblik in Angola is. Daar vloei tonne bloed, my broer!" Suzanne raak skielik verveeld met die gesprek: "Dink mooi, Ivan, hulle het beslis nie in Angola gaan veg om vréde in daardie land te bring nie."

Megiel vat aan sy hart asof dit daar pyn. Hy klaal lankal dat hy tien jaar voor sy tyd hartkenis wys. Die miljoenärwees sit 'n gasvlam onder sy stresvlak, het hy 'n ruk gelede gesê: "Kyk só daarna, Ivan, dis soos 'n verbreekte verhouding. Jy's daardeur. Jy kan nie omdraai nie. Jy kan nie die ding oorhê en ander besluite neem nie. As dit verby is, is dit verby. Vervlaks man, loop weg. Draai jou rug en loop weg."

IVAN SKINK DIE Nederburg uit tot half: "Dit sou darem beter wees as iemand net wou sê, sorry boys, dat ons julle vir 'n kak rede Angola toe gestuur het. Sorry ons kon hulle nie vooraf vertel dat hulle buddies gaan vrek sonder enige rede nie."

"Ivan, miskien moes ek en jy gemaak het soos ou Suzanne hier. Sy't amper die ANC in '86 gejoin toe sy uitvind hoe swart die breedgeskouerde boere se harte is."

Suzanne stoot haar stoel met mening terug en is vir 'n oomblik spyt dat dit geen geluid op die dik mat maak nie: "Moenie nou op my kom dinges nie. Daardie paadjie wens ek vir geen Afrikanervyand of -vriend nie. Julle blérrie Afrikanermans is almal eenders. Julle het almal iewers 'n ongoddelike pyn. Kyk hoe skiet julle julle vrouens en kinders dood en druk die haelgewere teen julle eie koppe om net die pyn te ontsnap. Is julle bang dat as julle julle pyn gaan aankyk en dit weggooi, en dan in die spieël kyk, dat julle gekastreerd daar sal staan?"

"Gekastreerd?" Albei mans vorm die vraag in 'n asemvakuum. "Ja, vriende, sonder 'n penis." Sy sit haar glas met mening op die tafel neer. Die manne lig hulle wenkbroue vir mekaar. Wat 'n geklikte gesprek, dink Suzanne. Ons praat nie oor dinge nie - nie openlik nie - en tog doen ons dit. Alles so half-mas. Ivan haal diep asem: "Kalm meer mense, nik en niemand kon nog ooit die Afrikaner onderkry of wegjaag of iets nie. Ek is seker ons kan enige krisis oorleef. Wie se ouma was dit nou weer wat in die Boere-oorlog die kakies van haar plaas afgevloek het?"

MEGIEL LEUN VORENTOE: "Nou praat jy soos 'n akademikus met 'n volstruisgatsiekte. Ons sal nog almal ons eie paadjie moet uitlê in hierdie land. Die Eendrag-maat-mag-storie is lankal by die toilet afgespoel. Buitendien, ek wou my hele lewe lank al vir jou vra, Ivan Brown, wat maak jou nou sodanig 'n Afrikaner? Jou ma se familie? Die speldekodorp waar jy gebore is? Die feit dat hulle jou 'n luitenant gemaak het in die pantserkorps?"

Suzanne verwag 'n ontploffing maar die ouderdom en die werksituasies het die twee manne geleer om woorde min of meer te weeg en vuiste weg te bêre. Ivan het bietjie van 'n onderwyserstem wat 'n kind terewys: "Ek was nog altyd 'n Afrikaner. So gebore en so sal ek doodgaan."

Megiel fluister effens deur sy tande: "Ons sal lewe, ons sal sterwe..."

Die kelner laai borde kos van 'n skinkbord af op die tafel. Ivan swaai sy glas wyn teen die lig in: "Kom ons drink op 'n nuwe Suid-Afrika of wat ons dit oo kal sal noem."

Suzanne is nie heeltemal lus nie. Megiel tik met sy mes teen haar glas: "Volgens jou vriende sou die land al lankal 'n bloedbad gewees het. Wat sê hulle nou?"

"Suid-Afrika is 'n bloedbad. Hang net af wat jou velkleur is."

Suzanne klink soos iemand wat vroegoggend eerste ding die foon moet antwoord en nie heeltemal 'n stem het nie.

Van oral af klink gesels en lag en eet op. Net hier tussen die drie is meters van stilte. Ek moet iets doen, dink Suzanne.

"Jammer ouens. Eet julle kos. Dit word koud. Lyk my maar ons Afrikaners ry almal met donkiekarre vol bondels skuld wat ons nie kan verkwansel nie. Dis net 'n kwessie van wie ons op daardie oomblik die skuldigste laat voel, dan sleep ons die bondeltjie uit, knoop dit oop en bekijk dit oor 'n bottel Kaapse wyn. Dis nou as jy intellektueel is en kan filosofie daaroor. Ander ouens, soos ek gesê het, skiet hulself daaroor dood."

Ivan praat met Megiel asof hy nie 'n woord van die laaste sinne gehoor het nie: "Sy bedoel die gemors in Natal. Die bloedbad wat sy van praat. En sommige plekke hier in die Transvaal ook."

Daar is effens hoendervleis op Suzanne se vel: "Wat ek bedoel is dat 'n swart vrou wat ek ken se suster, wat geen politieke party volg nie óf enige betrokkenheid het in dinge behalwe by haar huis en vier kinders nie, een oggend opstaan - nou-die-dag - en terwyl sy trein toe loop, tref 'n opslagkoeël haar in die nek. Netso. Pieng. Slagaar af. Dood."

Weer wenkbroue wat lig saam met skouers. Messe en turke word opgetel. Suzanne sit en wonder waarom die pizza soos gister se bordoorskiet-op-deeglyk.

Diepsinnige snert

Oor Koos Prinsloo se *Slagplaas* gaan meer onsin verkondig word as oor enige ander boek in Afrikaans, voorspel LIBERTYN

"AFRIKAANS reviewers have widely reported the publication of *Slagplaas*, with reviews in the major newspapers. But English critics, possibly aware that authors such as James Joyce, Henry Miller and William Burroughs have fully explored the limits of literary (sic) profanity, have been unanimously silent."

The Star Tonight, 23 December 1992

EK wil die voorspelling waag dat oor Koos Prinsloo se *Slagplaas* meer onsin verkondig word as oor enige ander boek in Afrikaans. 'n Mens kan nou reeds 'n indrukwekkende lysie van verbouereerde uitsprake saamstel.

So is ons reeds getrakteer op Tom Gouws wat in *Beeld* 'n vagina vir 'n anus aangesien het, en op 'n "bekende" maar nietemin naamlose "literator" (was dit Joan Hambidge, *Beeld* se in-house leweransier van opinies?) wat in dieselfde koerant verklaar het dat die boek die ergste voorbeeld van "persoonlike verraad" is.

Dit word blybaar die gewoonte dat resensente en letterkundiges al hoe minder oor die boeke onder bespreking praat. Vir die rekord: dis aanmatigend en banaal om van *Beeld* se onbekende segspersoon om van "persoonlike verraad" te praat. Geen literator is in 'n posisie om so 'n uitspraak oor *Slagplaas* te maak nie.

Maar die verslane kersie op die koek, tot dusver, kom uit *The Star Tonight!* se Sapa-berigcie onder die titel "Gay" profanity evokes apathy among English".

Op 23 Desember, twee weke ná die incident "this month" toe Ralph Rabie vir Koos Prinsloo in *De Kat* se kantore toegetakel het. Nogal flink berigging as 'n mens in ag neem hoe lank dit soms duur voordat *The Star* agterkom dat iets gebeur het.

Dis onbekend wie hierdie Sapa-berigcie geskryf het wat so insiggewend is: helaas nie ten opsigte van *Slagplaas* nie, maar as aanduiding van die vlak van bewustheid wat by 'n Sapa-joernalis aangetref mag word.

En dié is allesbehalwe indrukwekkend, dié laat 'n Britse tabloid-skrywer na 'n baie op-en-wakker persoon lyk. Want afgesien van die joernalis se gehamer op die deuntjie dat ons hier met 'n "gay" geskif te make het, is dit ook net die sogenaamde "profanity" wat tot hom of haar deurgedring het. Nie in die boek nie, let wel, maar in al die praatjies rondom die boek.

ONDER AL DIE ditzies en datjies wat hier as nuus opgevysel het, is die volgende wel besonder deprimerend: "Young Afrikaners say the book is one of the first 'alternative' works on the Afrikaans market, because its

values are so warped and whacky."

Terwyl die meeste godvresende mense die etiket "alternatief" al afgeskud het, is dit klaarblyklik een van die min terme wat binne Sapa se bevatlikheid lê. Die berigcie impliseer dat daar net twee soorte Afrikaners is: mainstream en alternatief.

Ek wonder wat die polities-korrekte alternatiewe skoolmeesters daarvan vind om deur so 'n noulettende waarnemer saam met 'n gay skrywer as "warped en whacky" geklassifieer te word.

Waar die Sapa-joernalis sy melkbaard Rip van Winkel-segspersone oor die alternatiewe aangetref het, word natuurlik nie vermeld nie. Maar hulle het wel sy indruk bevestig dat *Slagplaas* "bears testimony to the emergence and acceptance of homosexuality in Afrikaner literature".

Vir hom is daar nog 'n Afrikanerletterkunde. En vir hom lyk dit blybaar ook asof die verskynsel van homoseksuele letterkunde saamval met die nadae van "Afrikaner culture and its presence as an overbearing demographic component in South Africa". Diepsinnig getoetseer, inderdaad.

MAAR DIE MEES opsienbarende Sapa-uitspraak bly die slotsinne, wat ek hierbo aangehaal het, die sinne waarin die nuuswaardige mededeling verskyn dat "English critics" oor 'n Afrikaanse boek swyg. 'n Betekenisvolle stilte dus. 'n Apatiese stilte, soos die paradoksal opskrif reeds aankondig: "Gay" profanity evokes apathy among English".

My *Concise Oxford Dictionary* verklar apathy as "insensitivity to suffering; passionless existence; indolence of mind". 'n Situasie waar die luite van die gees al so dig toegemaak is dat byna niemand van buiten af indring nie, 'n gesteldheid wat, soos die domheid, so intens is dat dit oor enigets sal triomfeer.

Kortom, dit is moeilik om jou voor te stel hoe apatie "evoke" kan word. Apatie gaan vooraf aan alle evokasies of provokasies, dit is immuun teen evokasie en provokasie, dit oorleef evokasie of provokasie. En dit lyk vir my inderdaad na 'n redelike noukeurige aanduiding van English critics se houding ten opsigte van enige Afrikaanse boek.

Die feit dat English critics niemand sê oor 'n Afrikaanse boek nie, is dus geen nuus nie. Wanneer het hulle dit al ooit gedoen? En waarom sou hulle dit doen? Die berigcie stel dit inmers duidelik dat Burroughs, Joyce en Miller reeds op hulle boekrak pryk.

As die English critics literêr reeds so versadig is, as hulle hulle goed gedoen het aan die volheid van die grense van die profane, is die relletjies tussen die Afrikaanse mainstream en sy afvalliges, die "emergence" van gay profane alternatiwiteit, tog nie iets wat die apyt meer kan opwek nie. Alles gesien, alles gelees.

Die een ding wat in die berigcie nie verduidelik word nie, is waar die joernalis die English critics teëgekom het. Ek het nie geweet hul bestaan nie. Ek is ook nie bewus dat die Engelstalige pers, *The Star* inkluis, kennis neem van wat in die Suid-Afrikaanse letterkunde aangaan nie, laat staan nog in die Afrikaanse letterkunde.

In Suid-Afrika is daar nie 'n entiteit soos English critics nie - nie in die sin dat 'n reaksie, of 'n gebrek aan reaksie, van hulle kant as 'n feit van betekenis beskou kan word nie. Toe Nadine Gordimer die Nobelprys ontvang het, was hulle 66% byna "unanimously silent".

DOWNSTAIRS THEATRE WITS

THE HOMOSEXUALS (OUT IN AFRICA)

DIRECTED BY PETER HAYES
TILL 30 JAN
8.30 PM SAT 6 & 9

"n Stylvolle produksie wat nasionale blootstelling verdien"
- BARRY HOUGH, RAPPORT

BOOK AT COMPUTICKET

ADULT LEARNING PROJECT A Project for Adult Basic Education

VACANCY FOR AN AFRIKAANS TRAINING CO-ORDINATOR

Applications are invited from persons who share our commitment and vision of a non-racial, non-sexist and literate South Africa. This person is expected to join the project's department of training and focus will be the designing of an Afrikaans mother tongue course.

FURTHER REQUIREMENTS

- 1) Some experience in community development
 - 2) Some experience in adult education
- It would also be an advantage if the person has skills or could contribute in one or more of the following areas:
- 1) Numeracy training
 - 2) English second language training
- The last date of applications will be 5 FEBRUARY 1993
Letters of application must be sent to the following address:

THE DIRECTOR, ADULT LEARNING PROJECT, P. O. BOX 478,
POST OFFICE BUILDING, ATHLONE, 7760
TEL: (021) 696 9791/2 FAX: (021) 697 1819

'naked girl at stones party'

MARIANNE FAITHFULL was a high profile symbol of the Swingin' Sixties. She blazed headlines as Mick

1950 - aged three

1966 - the first weeks with Jagger

Jagger's lover, as a hardcore blonde

1964 - the innocent blonde

sex kitten, a junkie folk\rock singer, a tragic tabloid Ophelia. *Telegrams From*

Hell is a new

cabaret on at the Market

Theatre. Starring FIONA

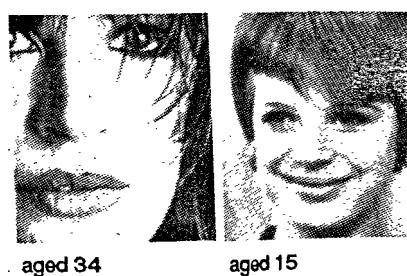
RAMSAY as Marianne

Faithfull and directed by

1964 - In I'll Never Forget What's 'is Name

Vanessa Cooke, the show bounces off the headlines and symbolism to reveal the woman in its shadow. **CHARL BLIGNAUT** picks up on Faithfull's life

aged 34

aged 15

POP figures, especially Marianne's former contemporaries from the Sixties, have become fundamentally dull in three ways: they either succumb to blandness, cabaret or caricature," writes Mark Hodgkinson in *Tears Go By*, the first com-

prehensive biography of Marianne Faithfull. Proof enough that Faithfull doesn't fall into any of the above categories is her refusal to offer information for the biography, a literary form she feels should be written near the end of someone's life or only after their death. But then again,

Marianne Faithfull has been evading categorisation for 47 years.

MARIAN EVELYN Faithfull is her actual name and she was born on the 29th of December 1946 in Hampstead. Her mother, Eva Faithfull, was of Austrian

stock and was otherwise known as the Baroness Eriko or Eva Von Sacher-Masoch (whose uncle, Leopold Sacher-Masoch penned the likes of the bondage classic *Venus In Furs* and gave his name to the creation of the term 'masochism'). The singer's father was a university lecturer who became bored with family life and left his wife and six year-old daughter for another woman.

With little money to support Marianne, Eva began to give dance classes and opened her Reading home to local artists. She instilled in her daughter a love of literature and the arts and, although Marianne saw little of her parents, she grew up in the glow of easy bohemia. At seven she was enrolled in the convent down the road, visiting home on weekends. She was a bright student who refused to adjust to the attitude of "sport, servility and loyalty" fostered by the convent and instead found her escape in books.

HER FIRST taste of the stage came when she began working with the Progress Theatre, an amateur company which spawned the talents of her contemporaries Kenneth Branagh and Rosalyn Shanks. By the time she took the stage, Faithfull had developed as both a singing talent and a strikingly innocent blonde. Boyfriends in Cambridge, singing folk songs in Reading pubs, completing her A-levels, learning of a new youth culture that was emerging, she met Mick Jagger at a friend's party in March 1964. Rumour has it that Jagger deliberately spilled some wine on her dress to capture her attention.

Meanwhile a friend, Andrew Oldham, had organised her a voice test at Decca Records. Two months later she was recording her debut single, 'As Tears Go By' - entering the charts in 27th spot. Her trained mezzo-soprano voice grabbed the attention of the public and the first of her 16 albums to date was released while she was still finishing off her studies.

She began touring and the press followed her on the road, up the charts and into the psychedelic vortex of the Sixties. And they were never to leave her alone again. She soon established herself as a "strangely anarchic figure that spoke with frankness...". On stage she would approach the mike apprehensively, her hands hanging at her sides, backed by a lone guitarist. In a 1965 interview she claimed to be "terribly shy and fantastically introverted...". Throughout her life she has never understood the image created of her as a morbid and dark figure in the music world.

By 18 she'd hardly dented the sales charts (the ruling women of the time were Cilla Black, Brenda Lee and Dusty Springfield) but was already touring relentlessly and had been discovered as a photogenic beauty whose affairs made the gossip columns. And back in the recording studio she had become increasingly self-assured. Her third single, 'Come And Stay With Me' climbed to fourth position on the charts. She didn't know at the time that the song would mark the peak of her singles career.

CHELSEA, 1965. Pop Art; Be Bop; the Beat; Bob Dylan; Twiggy; turtlenecks; Timothy Leary; miniskirts and the Mini car. Faithfull was pregnant and in May she married her longtime boyfriend John Dunbar. But she was already losing her fascination with the Cambridge student. She met Dylan and Baez, hung with John and Yoko, was a girl to be seen with, held drug parties, decorated her Chelsea flat in Bohemian\LSD flavour, topped folk billings. In April her debut albums, *Come My Way* and *Marianne Faithfull* were re-

leased by Decca. The latter peaked at #12 on the charts and was devoured by the teen market.

Turning her style towards a jazz\R'n'B flavour and spending an exorbitant amount of money on clothes, Faithfull gave premature birth to Robert Nicholas Dunbar. But all around her the underground Sixties was racing to street level. She entered the romantic world of drugs and sexual liberation and found herself increasingly attracted to the Rolling Stones. In later interviews she claimed to have slept with three of them - Jagger, Richards and Jones. She also did her first LSD trips. By early 1966 the mother-and-wife days were all but declared void.

She kept bumping into Mick Jagger socially. After an Ike & Tina concert they found themselves alone in a room, stoned fantastic. They made love in a motel. On holiday with her son in Italy, Faithfull played the Stones tunes and read letters from Jagger while her husband stayed in Chelsea and became an acidhead. Back in London, Jagger and Faithfull were a unit. Underground concerts with the Stones, Pink Floyd, a guitar-masturbating Jimi Hendrix. Dope plus LSD plus amphetamines, spending sprees, domicile with Jagger at Harley House, another album. Astronauts were burned in early orbit and The Stones recorded their sixth #1 hit.

SHE WAS 20, he was 23 and they were in love. Marianne Faithfull's relationship with Mick Jagger was to reverberate through the pop press for close on three years. The Stones got banned by musicians unions and walked out of live TV transmissions, were subject to a drug raid and took refuge in Morocco. Back home, another album (an unsuccessful schizophonic mix) from Jagger's girlfriend and she decided to turn again to acting. She was cast as Irina in Chekov's *Three Sisters* and hyped by the press. Late in the run, approaching the end of the third act, she collapsed from fatigue.

But there was no slowing down, the drug bust came to court and Jagger was charged with possession of speed. Somehow Faithfull became the press feature. At the time of the bust she had been lying on the couch wrapped in a blanket. Headline: "Naked Girl At Stones Party". To the press she was the "the drug-taking nymphomaniac" as the bust gave birth to a bizarre Mars Bar cunnilingus scandal. Soon enough not just Jagger, but all the Stones had been nibbling at the Mars bar, even though three of them weren't present that night. A while later the press, from *The Times* to the tabloids, would apologise for their speculations. But a stigma is a stigma.

CULTURAL DETONATION - the summer of '67: Flower Power; war in Vietnam; black consciousness in the ghettos; The Beatles do Sergeant Peppers - and the youth of the new movement began to take themselves more seriously.

"Jesus wept, she's upstairs with a chick," Jagger was alleged to cry to Richards one night as, upstairs, Faithfull experimented with sex and drugs, mystic gurus and signs of the times.

But Mick and Marianne were a main number. She showed him the world of literature, took him to the ballet, he be-

came transfixed by the theatre. They took to the road, did drugs, spent time at their mansion in Berkshire which she began renovating. She declined a role in Russell's *Women In Love*, accepted ones in *Girl On A Motorcycle* (which became *Naked Under Leather* in the States) and *I'll Never Forget What's 'Is Name* (with Orson Welles and Oliver Reed). She became the first noted female movie star to utter the profanity "fuck" in a film. A controversial Bond play on the West End, a scandalous declaration on the value of LSD and the demerits of marriage on TV's *Personal Choice*. Battered by the press and pregnant by Jagger, Faithfull miscarried in November of 1968.

WHEN SHE returned to the studio, cigarettes\booze\coke\dope\speed had taken their toll on her voice, giving rise to the lower, huskier sounds that were to become her trademark. Then she landed her famous role as Ophelia in Richardson's production of *Hamlet*, later filmed by Columbia Pictures. And another drug raid - this time a small section of hash was found. Meanwhile Faithfull had developed a heroin habit, Jagger had taken to acting and The Stones were arguing. Together they were contracted to star in the Australian film *Ned Kelly*.

Before they left she consulted the *I Ching* and it predicted her friend and Rolling Stone, Brian Jones', death by water. The couple went to visit him and soon after he died by drowning. Marianne Faithfull was the sole guest wearing black at Prince Loewenstein's 'dress white' garden party.

Her divorce from Dunbar came through and she and Jagger left for Australia. She was

popping barbituates on the plane and in the hotel. She was depressed and muddled and took an overdose. Existential overkill, the Sixties stopped swingin' and the spirit of '67 faded. Her suicide attempt landed her in a coma which lasted 5 days. She was 22. She left the hospital and Australia a month later.

Though Jagger fussed over her and cared for her, by the summer of '69 she knew their affair was over. She was back on heroin and hiding the habit from Jagger, who had gone straight. While he had other lovers, hers was smack. On tour, Jagger learned in the press that Marianne had left him and moved in with Mario Schifano, a painter turned film director. Jagger got their number and phoned repeatedly. In an interview from her tranquil new home she said that she was penniless and was happy to start her career from scratch.

For a brief spell in 1969 Jagger and Faithfull were reconnected in London. But he was having an affair with Marsha Hunt and she was always wasted, falling into her food at restaurants. Still, he was a willing nursemaid. She didn't want a nursemaid. Ophelia returned in her mind and she went to stay with her mother. She was depressed and gained a lot of weight. Then she met Lord Patrick Rossmore in Ireland and 3 weeks later they announced their engagement. Soon enough, though, she landed herself legal hassles (refusing to pay customs on a fur coat). Her son was five years old, her affair with Rossmore died a sudden death, she was 20 pounds overweight and she returned to her

mother and a growing boredom. She finally submitted herself for drug rehabilitation, emerging in 1970.

THE CYCLE was repeated. In 1971 she lost a role in the rock version of *Othello* due to collapse from drugs. Mick married Bianca. Marianne emersed herself in the underground. Jim Morrison died in Paris and she and a friend were rumoured to have found his body. Dunbar, her ex-husband, tried to abduct their son and later won legal custody.

Back to junkie mode and a string of relationships. 1972 and back into rehab, emerging clean and reported to be in love (this time with Oliver Musker), back on screen (in *Ghost Story*), back on stage (in *Mad Dogs* and in *The Collector*), singing again (in concert with Bowie) and back in the gossip columns. And soon enough back on drugs. Whatever propelled her was also pushing the self-destruct button. 'Come and stay with me' and 'Go away from my world' had been tracks on her last album.

Her new partner in love and drugs was muso Ben Brierley. They married and set up home in a squat. Late 1975 they became interested in a new movement called Punk. They formed a band and she began to re-inscribe earlier songs and rehash covers. She was offered a contract to produce a Country album and a role in a film about the Sex Pistols. She was to play the romping, naked mother of Sid Vicious, but pulled out. The press called her an anarchist.

THEN IT gelled. Raw talent and suss, new material, a tour, two concerts in London. A leather-studded choker and a hoarse cackle of a voice. Heathcote Williams sent her a poem that became "Why D'Ya Do It". "Broken English" was on the flipside. Steve Winwood worked music for "The Ballad Of Lucy Jordan", John Lennon's "Working Class Hero" was re-recorded. *Broken English* was released in November 1979. Derek Jarman worked on the video footage. She was back on the charts.

Then it came apart again. A concert that was supposed to see her conquering America became a live television debacle. Two more albums followed. She came off heroin, but replaced it with Jack Daniels. Her voice was a mess, her marriage fell apart. She withdrew from the public and again came close to a fatal overdose, crashing down a flight of stairs and landing back in rehabilitation.

Emerging in 1987, Marianne Faithfull returned to the studio and recorded *Strange Weather*. She headed back to Ireland with her third husband, Giorgio della Terza. *Blazing Away* appeared in May 1990 and later that year she joined a host of artists to perform in Roger Waters' *The Wall - Live In Berlin*. Some sporadic but successful concerts in Canada and San Francisco followed. She said she had finally found, in Terza, her artistic soulmate. Early in 1991 the marriage was over.

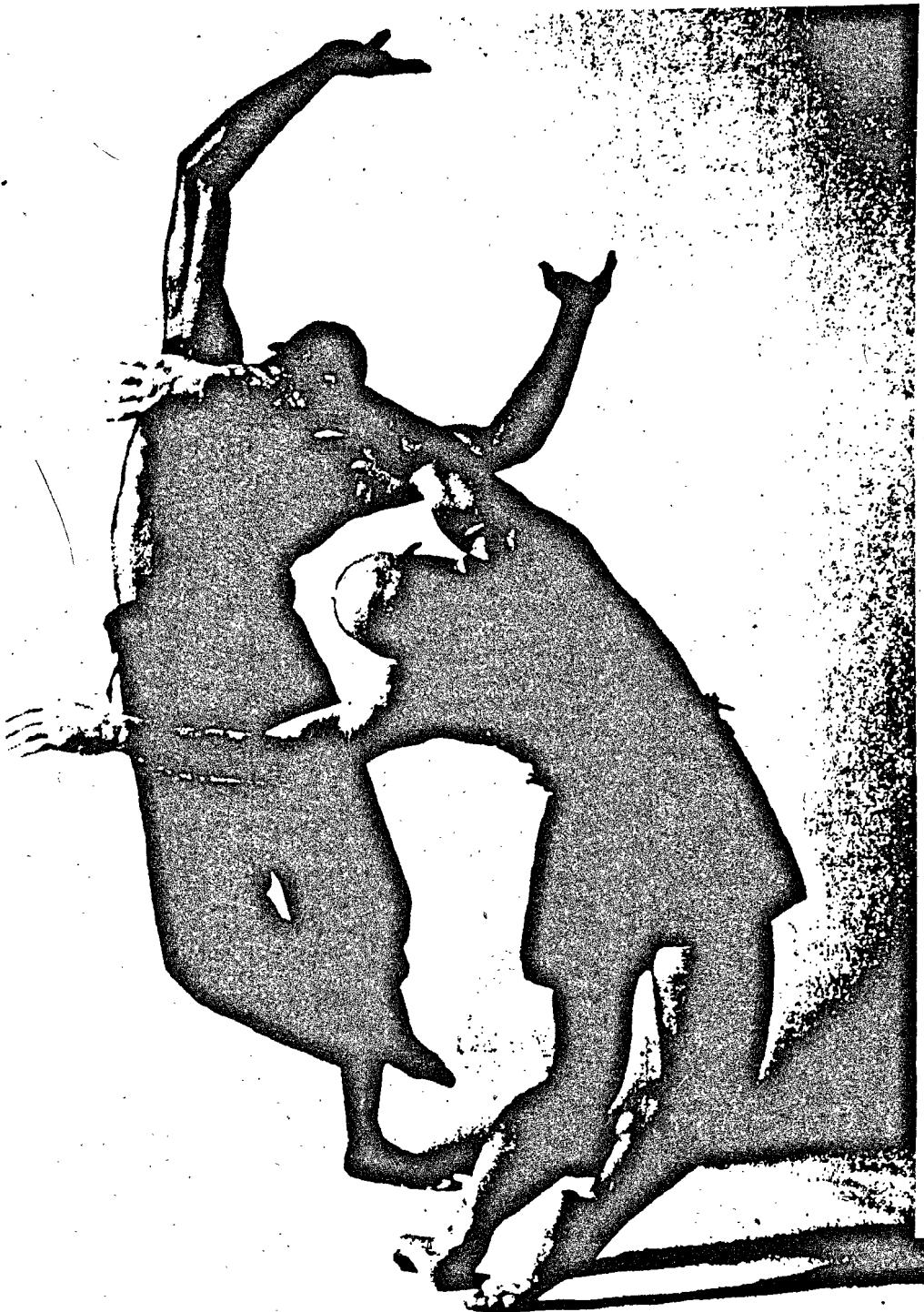
A silently strong figure has emerged in the past two years. Her most recent album is recorded live in a cathedral. Whatever forces have been at play in her life and her music, her name has never been forgotten and she has certainly never proven to be bland. Often dismissed as a minor talent, Faithfull's musical diversity - folk\rock\R'n'B\country\quasi-punk - has bred, for some, an important cross-over force.

Last heard of, Marianne Faithfull was alive and well and living in Ireland.

* SEE REVIEW OF TELEGRAMS
FROM HELL ON PAGE 35

On stage in 1990

in the time
of Aids

g
o
v
o

Apart from isolated artworks, South African artists have not begun to confront the Aids epidemic. Their counterparts in America have been producing Aids-related work since 1984. Sex and death is very much part of the vocabulary of American choreographer and dancer Bill T Jones, who last year celebrated his tenth anniversary as co-founder of one of New York's most innovative dance companies. **ANDREA VINASSA** spoke to him about not going gently...

UNLIKE much of the maudlin, ghoulish and just plain schmaltzy art produced in reaction to the devastation wreaked by the Aids epidemic, the work of Bill T Jones is by turns hedonistic, triumphant and gut-wrenching.

"There is something about coming to the end of one's life - the banging your head against the wall, the identity crisis - that somehow falls away in the face of the inevitability of death and you make sense of your life in those terms. This wall is not going to move. It doesn't matter what my opinions are about black-white relations, homosexuality and its place in human sexual history.

"Ultimately, it's not moving. You've had your time on this stage and now you must die. That's an insult to the thinking, ambitious ego that artists have, but it's the reality. It's liberating on one level, enraging on another level."

Bill T Jones is talking matter of factly, over breakfast in the ostentatious Chicago Hilton, about his own death, the inevitability of which he seems to have accepted. At age 40 the tall, lithe Jones is drop-dead handsome, smooth-skinned and radiates a barely contained feline sexuality. Intellectually he's not exactly backward either.

Even before I switch on the tape, Jones wants to know why I want to interview him, what my angle is, where I'm coming from. This is understandable. After all, Jones is black, gay and HIV positive. I am a white South African. The latter is the least of his concerns - he is not about to give me the Spike Lee treatment.

YOU SEE, Jones knows he gives good quote: "All the interviewers want to know what it was like to be living with and loving someone of the same sex and a different race - these are very interesting and important issues... it's a good story. And he [Arnie Zane] died of Aids. He was also very open about having Aids when he was alive. It is what I call a sexy story. So a lot of people think that is all I do." He is simply tired of being pigeonholed as black, gay and HIV positive.

"Once they [newspaper reporters] finally think they've figured out what you are - he's a political choreographer, he's a gay choreographer, he's a black choreographer - they want to read everything in that way. I've never been predictable. You can ask even my detractors: you won't know from one piece to the next what my strategy will be."

Whatever else Jones might be, he is one of America's foremost dance-makers. Ballet critics like the *New York Post*'s Clive Barnes situate him at the top of the pile: "...here is a company clearly, even dangerously, poised on the cutting edge of the future. Jones's choreography is typical of the new and hurling athleticism of so much modern dance, as well as its use of image, the breakdown of linear choreography, a unisexuality of casting, an almost

conventional irreverence to convention."

Jones's work is turbulent and beautiful, full of rage and conflict, but intensely focused and structurally complex. Jones chooses music as divergent as Bessie Smith, Kurt Weill, Felix Mendelssohn, Krzysztof Penderecki, David Cunningham, Paul Lansky and most recently Daniel Johnston, a poet-musician and manic depressive from Austin, Texas, who creates music with toy instruments.

As a choreographer Jones is most proud of his unpredictability: "My work is intensely personal and I indulge my tastes, what I love." His work is political inasmuch as it intersects with his personal experience. And the past ten years have presented him with more to draw on than most artists can deal with in one lifetime.

FOR MOST OF his creative life the choreographer was one half of a fertile partnership with Arnie Zane, his lover and the man who co-founded the Bill T Jones/Arnie Zane Dance Company. Since Zane died of Aids in 1988, Jones has been coming to terms with loss and unimaginable tragedy.

"A lot of the works made in 1989 were grieving works. There were some very important things articulated." In *Absence* he makes use of a lushly painful introspective song cycle and eccentric romantic costumes - also sheets that had wrapped Zane in hospital. *Forsythia* incorporates Zane's dreams and is a duet for Jones and his new lover, Arthur Aviles, about going forward to find new loves, not being able to replace old loves.

D-Man in the Waters represents Jones's refusal to give in to sorrow. It was choreographed while Demian Acquavella, a company member and prominent member of the New York arts community who died in 1990, was battling various opportunistic diseases.

This is one of the pieces I saw in the company's retrospective season in Chicago late last year. "D-Man was a piece that was saying 'to hell with death, we are alive'. It was a piece very much for the living, but thinking about the dead. The programme dedication is a quote from Jenny Holzer: 'In a dream you saw a way to survive and you were filled with joy'."

This often comic piece, has the company swimming ferociously through metaphorical waters, a tribute to the indomitability of the human spirit.

THEN, IN 1990, Jones made a huge impact on not only the dance community with *Last Supper at Uncle Tom's Cabin/The Promised Land*. For more than ten years he and Zane were pushing the envelope with chamber pieces in the modernist tradition. With *Uncle Tom's Cabin*, Jones threw modernist caution to the wind, creating "a huge salad with lots of literary imagery, lots of text."

He opens the three-hour piece with a

story book telling of the novel *Uncle Tom's Cabin* and ends it with a hundred naked dancers on stage, to signify rebirth and continuity. "I was looking for this great summation work. I was thinking about my own life and what I want my life to mean. A lot of it is confusion and anger that comes from being a marginal person - a person whose parents were potato pickers from the South who decided that they wanted their children to be black Yankees, to have the benefits of Yankee-hood. My father moved us to the North, but in doing so, there was a huge cultural division between us and them. I went through high school with middle class, white, Italian kids. We began to speak, to ignore the white English. We began to have outrageous ideas about God and class and race.

"These things were frightening to my parents because they thought we were risking our lives according to the world they came from, but the world they came from was changing. In 1969 I was senior in high school - you know how arrogant most high schoolers are in the first place, then for me to be part of a 'youth movement'... constantly my parents values were being exploded in their faces. I was dating white women, smoking pot. When I brought Arnie home, that was the ultimate... but my parents saw it all and absorbed it all.

"WHAT WAS LOST was that we had no black community. My parents didn't associate with the white community, I associated with their children. There was a cost to being a black Yankee. I didn't realise what this identity problem meant until I found myself twenty years later in the art world, lover gone, who had made me not a black man, but a member of an interracial couple and once you are no longer with a white man, you are a black man again. Very unsettling.

"The work began to speak with the voice of a black gay person, but one with a very particular history. I will never deny that my friends are white people. I have no interest in living in Africa. I am not an Afrocentrist in my art making.

"However, *Uncle Tom's Cabin* was asking difficult questions about racial, sexual and social identity. That piece tied up a whole other group of essays and interviews about what it meant to be black and gay, what it meant to be an outsider, asking questions about whether AIDS is punishment from God, whether Christianity is a slave religion.

"What an Uncle Tom has become is nothing like what an Uncle Tom is in the book. The term has become pejorative, but Uncle Tom was a man truly worthy of respect. He was brave, he was strong, he had a calming influence, he could inspire people, he would rather die than betray his principles about whipping another slave. It has come to mean, because he did not rise up, he used passive resistance,

Bill T. Jones

that he was betraying black people. I was called an Uncle Tom in the 60s because my friends were white or I was dating a white woman."

Jones acknowledges that he is a product of the white liberal establishment and his struggle has been to be visible to black people. Being gay and part of an interracial couple meant that he did not have to confront the same issues as do Spike Lee and today's young rappers.

Rather, he has had to cope with homophobia from the black community who insist that he is confused and that "the imperialist white establishment has finally deprived you of your masculinity, because only white people are gay."

AS PART OF A CREATIVE duo Jones and Zane provided each other with the protection from the harsh realities of the world. They met at the State University of New York at Binghamton. Zane's father was an Italian who converted to Judaism on marrying his mother. "He was marginalised since he was born. Technically he was Jewish because his mother was. But we knew better. In the real world he would always be a half-Jew in the eyes of his relatives."

Zane was a visual artist and photographer who got into dance at Jones's insistence. His lover's gung ho attitude to dance cured Zane of his fear that he's "look funny in tights".

"We connected as working class people with all the ambitions that accompanies that. There's an upward mobility that has compelled the lower classes throughout this country's history. When two boys with outsider's drive meet each other... when we came together we were unstoppable."

By the time Zane died they had achieved everything they had set out to achieve. Jones has made dances for the Berlin Opera Ballet, the Boston Ballet, the New York City Opera and the Berkshire Ballet. The Lyons Opera Ballet commissioned his *Love Defined*, a remarkable and bizarre piece about love in the time of AIDS. It's an unsettling work in which Jones gives a new notion of what love and community is.

He is as compelling a performer as he is a dance-maker. Contemplating his own death, he choreographed a sensual

solo called *Last Night on Earth* about living, dying and restorative anger. "I wear a dress and dance to a lot of singers. There is a good deal of heat and anger coming out of the piece. I will go out of this life at being born into a world that didn't want me."

When I ask him about America's current obsession with multiculturalism and separatism he says "it's a very arrogant attitude that believes that you can go home to Africa. But you must understand that the black church is important as a political organ, as a historical archive. We did as much to develop that religion as it did to influence us. Have Christians ever sang or moved or talked or thought about God as we did? We brought our Africaness to that thing. The diaspora is evident in my speech, in my take on light and colour, all the things that artists grapple with. It's not about wearing a map of Africa around your neck and talking about Shaka Zulu."

"The more sophisticated argument is that we are all products of the diaspora - you are not here under the same circumstances that the others are here - and that means you must embrace your ancient roots and interpret your Westernisation through the eyes of an African descendant. This means you can play classical music, but you must play it as a black person, give it that African taste; make your visual art, but let it be known that this is one of Africa's children making it; interpret the alphabet through the eyes of an African descendant. I say I'm an African American with great pride. That's how I interpret the mysticism in me."

JONES WILL NOT go gently. He will go flamboyantly, provocatively and wildly into that good night, but he does draw a certain comfort from his roots: "One of my detractors said 'there seems to be this anger that runs through the work and I don't know what it is, why is he angry?' For me, any artist in the late 20th century should be outraged. There is so much to be outraged about. In *Last Night on Earth* anger is a metaphor for the desire to live and question and struggle. It ends almost acquiescent. I lay down. It's that black American thing: 'I'm gonna lay down my burden, down by the riverside'."

Die Alternatiewe Afrikaanse sanger is nou wel 'n uitgestorwe spesie - maar die beweging het die weg gebaan vir jong Afrikaanse musikante wat (tot elke prys) nie op die FAK-snaar wil saamtokkel nie. Een van dié groepe is Joos Tonteldoos en die Dwarstrekkers.

Tonteldoos
vertel

CHRISTI VAN DER WESTHUIZEN van sy Lou Reed-verwerking van Eugéne Marais se "Diep Rivier", die FAK se "dingetjie" en die veilige Kerkorrel

Joos Tonteldoos...
"ek glo nie ons
funksie is net om
mense kwaad te
maak nie"

Die Kasset
Vulkaan is by
die Bizarre
Centre Record
Shop, Yeoville
te koop.

roff
& onbekof

Wat is jou indruk van Suid-Afrikaanse hoofstroombusiek?

Negatief. Suid-Afrikaners het die gewoonte om mekaar op die rug te klop en te sê hoe goed ons is, hoe uniek ons is, hoe die res van die wêreld nie van ons weet nie. As mens selfs ons musiek vergelyk met musiek van Kenia, Wes-Afrikaanse musiek, dink ek nie dis tot dusver so goed nie.

Steur julle julle aan Afrika-invloede? Gebruik jy dit enigsins in jou eie musiek?

Uhh... miskien netstruktureel... baie basiese goed, maar nie direkte invloede nie. Ons musiek is meer uit 'n Westerse oogpunt.

Dink jy nie dis effens Eurosentrism nie - as mens nou daai vieslike woord moet gebruik...?

Ja [ons lag]. Ja, ek dink tot 'n mate is dit. Aan die ander kant es 'n mens kyk wat maak hulle in Indië, Turkye en so aan... As mens bietjie NME [in Britse musiekkoperant] lees... sien jy in die res van die wêreld maak mense maar kontemporêre musiek in hulle eie taal, en met hulle eie invloede.

Voel jy jy kan kitaar speel? Hoe goed is jy?

Ja... ek's nie 'n virtuoso nie - ek glo nie iemand sal my bel vir 'n kitaarkliniek nie.

Wat's jou vernaamste invloede?

Sjoe, dis 'n moeilike vraag. Ek luister na alles, maar meestal maar na rock. Soos in die laaste tyd... Ministry. Uitstekend. Ek moet dit vir jou speel... Industrial Metal... verskriklik monotonous. Dis ongelooflik. Ook vroeëre goed soos Deep Purple, Led Zeppelin, dis die goed waarmee ek groot

geword het. Black Sabbath veral, ekuister nog baie na hulle.

En lirieke, waaroer skryf jy? Is dit maar Luuurrve?

Dis vir my moeilik, want dit kan baie maklik corny klink, dit word maklik geyk en vervelend, dieselleou ding. Die probleem met rock is dis baie mysogynist. Led Zeppelin byvoorbeeld. Ons doen nie meer baie politieke goed nie. Ek hou daarvan om goed redelik Suid-Afrikaanse te hou. Uhm... wat dink jy van Eugéne Marais?

Hy's een van my gunsteling Afrikaanse digters.

Jy weet, as Langenhoven verjaar, dan hou die Afrikaanse establishment fees. En as Eugéne Marais verjaar, is dit doodstil. Sylaaste blyplek daar in die Magaliesberg langs daai - wat's daai tasteless kernreaktor? Pelindaba - hulle wou die ding [Marais se woning] al gesloop het. Ek het "Diep Rivier", die gedig, gevat, toe toonset ek die ding. En ons het... jy weet die een interpretasie is mos 'n morfientrip: "en jou omhelsing eindig in smart". Ons het hom 'n full-on Lou Reed-tipe song gemaak.

Doen julle dit live?

Ja. Ons het so twee maande terug die ding begin live speel - en dis pandemonium as ons die ding speel. Marais verdien definitief meer erkenning. Ag man, hy's een van die tweé Afrikaanse skrywers wat dit gemaak het in Penguin Classics. Die ander een is Etienne Leroux. Wonderful!

Voel jy musiek moet polities korrek wees - jy't net nou verwys na mysogynist-tipe musiek?

Nee, nee. Ek sal na bands luister met wie

ek hoegenaamd nie saamstem nie. Maar lirieke is net een deel van die musiek. Andersom sal ek ook na Bob Dylan luister.

Voel jy lirieke moet polities relevant wees?

Ag, as ek die dag reg so voel, as ek voel dit raak my persoonlik... maar ek wil nie een of anderspreekbuis vir 'n groep wees nie. As dit iets polities is, sal dit wees soos [Frank] Zappa - ah, nog 'n groot invloed: Zappa. Lets soos Primus, waar jy die mense spot, eerder as verskriklik ernstig raak.

Dink jy nie daar's iets wat van 'n obsessie met die FAK en Johan Stemmet onder die oorblywende paar sogenaamde Alternatiewe Afrikaners nie?

Ja, tot 'n mate. Baie keer as mense jou vrae vra, is dit net daaroor. Mense wil jou graag sien as "in reaksie". Ek glo nie ons funksie is net om mense kwaad te maak nie. Jy weet die establishment, die FAK, die ou klomp-ag, hulle tyd is kort... ek het nou soort van tot 'n mate van hulle vergeet. Al wat ek wil hê, is dat hulle ou dingetjie net nou moet platval.

Die Alternatiewe Afrikaner - goed was heel oulik, maar na 'n paar keer voel mens, okay, dis nou genoeg...

Ja, dankie, jy kan nou maar waai. [Ons lag.]

Is daar enige van die Afrikaanse sangers wat jou in die minste aanstaan?

[Hy lag.] Ja, uhh, laat ek dit so stel... daar's niemand wat ek op die oomblik sal na luister en dink WOWWW!! nie. Ek hou van wat Anton Goosen doen, en hierdie laaste plaat van hom... dis vir my dalk te

smaakvol, te slick, te smooth. Te maklik om in te sluk, geen uitdaging nie. Dis die probleem met kontemporêre Afrikaanse musiek - dis te maklik. Jy weet, by die Vrye Weekblad-fees: toe Ralph Rabie, ofte wel Kerkorrel opkom, het ek daai energie gemis - ek't gedog: it's very tasteful, thank you, but where's ROCK? I mean, Shakin' Stevens het ook wit rock 'n roll gemaak. It's very safe...

Mmm... het jy 'n boodskap aan die publiek?

Staan van julle gatte af op en doen iets. Soos wat?

Lag vir julleself: Doe'n iets werkliks om die plek te verbeter. En dis nie 'n committee join en op die platteland te gaan werk as 'n onderwyser nie.

Ek sien in Beeld jy wil daai Prinsloo platslaan.

Ja... ek was heel verbaas toe ek dit lees. Ekhet in 'n grap gesê "Slaan daai Prinsloo plat" - as jy daai lirieke vervang van "slaan daai padda plat" [lirieke uit Kerkorrel se "Pers Reën"]. Ag, ek gaan nie 'n hoe-ha maak daaroor nie - as Prinsloo my kom platslaan, sal ek dalk. Of my in 'n volgende storie sit of iets.

Ek het nou die dag 'n onderhou met Sting gehoor waar hy sê dat die oomblik toe hy "Every Breath You Take" geskryf het, het hy geweet dit sal gewild wees. Kry jy partykeer ook so 'n gevoel - soos met "Vulkaan", miskien?

NEE! Dis op 'n hang-over geskryf. Ons het hierdie deurnagparty gehad... toe moes ons perform. My kitaar het gevallen en toe's hy out of tune. [Hy lag.]

KLIPPOOG ON THE WEEK'S TV

Water, water everywhere

TALKING ABOUT media flops, let us turn our sad and wistful gaze on the Rothmans Cape to Rio yacht race.

It was with some excitement that Klipoog tuned in to the start of the race last weekend. The poetry of those tall silken sails, the cut of bow through wave, the sheer heroism of those frail and optimistic craft in the immensity of sea.

You put that together with the combat of competition, the metaphors of Cape and Rio, the liberation of the race that politics killed, now back on the international map, and you'd think you had a magic media formula.

In fact the race has been little short of a disaster from the media point of view. Even the start, in the buoyant setting of Table Bay, was shapeless and incomprehensible as a spectacle, without drama as a test of either man or machine against... whatever they were being tested against.

Since then it has only got worse.

Telephone connections on GMSA with the participating yachts have been so bad as to be almost inaudible, and when you can hear what people are saying, it's so bland as to make you wish the connection had failed in the first place.

THE COMMENTARY, mainly by Springbok sailor John Martin, erudite though it is, has more than matched the general coverage. Valiantly though in vain struggling to make the slow technicalities of sailing into drama without the help of visuals - which anyway when they do appear show all they can show: a boat going nowhere in particular on a formless canvas of sea - the analysis of the race has made the weather report look positively exciting by comparison.

Maybe the SABC has just not been handling the race adequately. Maybe the swoop of camera over boat, the use of zooms to catch the human drama would have helped to bring the event alive, or

onboard cameras, or perhaps a different kind of commentary.

But Klipoog doubts it. The problem is built into the nature of the event and into the nature of the television. Not only the viewership but the television medium itself has a short attention span, and in equal measure it lacks imagination.

You can't make television drama out of contests where 500 miles separate contestants, nor can you make it out of gladiatorial rings the size of the Atlantic Ocean. Television is short and sharp; it makes snooker into higher drama than motor racing, it prefers the bastardised one day cricket game to the real thing. It knows only what it can see.

It is sad that the elegance and the romance of transcontinental sailing answers none of these demands. And it is equally sad that the race the changing political situation revived may yet be killed off by cruder more mercenary considerations.

AFRIKAANS STEREO SE HOOGTEPUNTE DIÉ WEEK

DOKUMENTÊR: EK HET MY WERK VERLOOR

TYD: SONDAG 24 JANUARIE, 4.30 NM.

IN DIÉ PROGRAM ('N HERUITSENDING) KAN GELUISTER WORD NA DIE ERVARING VAN TALLE MENSE WAT HUL WERK VERLOOR HET.

REGISSEUR: FRANCOIS VAN WYK

KOMMENTAAR

TYD: SONDAG 24 JANUARIE, 9.15 NM.

KOERANTREDAKTEURS NEEM DIE WEEK SE NUUSGEBEURE IN OËNSKOU.

AANBIEDER: NIEKIE VAN DEN BERG

KLANKBORD - MENSE, MENINGS EN MUSIEK

TYD: MAANDAG 25 JANUARIE, 9.15 NM.

'N PROFIEL VAN NICOL STASSEN, CHEMIESE INGENIEUR WAT BOEKWINKEL-EIENAAR GEWORD HET.

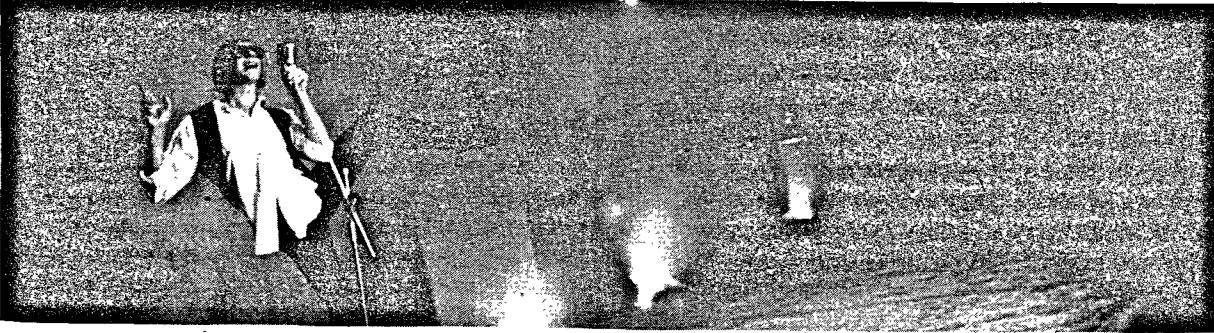
AANBIEDERS: SUSAN BOOYENS EN DAWID VAN LILL

BURE - KUIER OOR DIE KULTUURGRENSE

TYD: DONDERDAG 28 JANUARIE, 10.15 VM.

AANBIEDER SUSAN BOOYENS GESELSET MET INTERESSANTE MENSE VAN VERSKILLEND KULTURE IN ONS LAND.

Orrelmusiek IS STEUREND EN OPRUIEND.

r a d i o s o n d e r g r e n s e

As Jobannes Kerkorrel laat waai, gaan party mense se harte staan.
Ander se voete begin jeuk.

Afrikaanse musiek is lankal nie meer 'n eenhoondeuntjie nie. Want Afrikaanssprekendes dans nie meer almal na dieselfde pype nie.

Die klanke het uitgespat in 'n duisternis nuwe rigtings en by Afrikaans Stereo vang ons dit alles op. Ons luister met 'n fyn oor en voor jou die beste terug.

In stereo.

Sinfonieë, nuwe klanke, volkswyses uit 'n verre, vergete verlede, jong stemme, vars stemme, kabaret, musiek uit die stamlande, wysies van oral. Ons lei jou 'n hele nuwe wêreld binne en vertel jou dinge oor musiek, oud en nuut, wat jou ore sal laat tuit.

Ons dink onafbanklik en ons saai landwyd uit op 100/104 FM:

Diepteprogramme, insigprogramme, nuus, musiek, drama, humor. Ons is reg om 'n hele paar nuwe snare te roer.

VIVAIA

menopause, moffies, Marianne and Moholo!

Dit was 'n goeie week in die teater, meen CHARL BLIGNAUT nadat hy vier nuwe produksies gaan kyk het

Shirley Valentine (Diane Wilson) kry 'n lewe

SHIRLEY VALENTINE (VICTORY-TEATER)

"**MARRIAGE** is like the Middle East. There's no solution," vertel 'n gatvol Shirley Valentine aan haar kombuismuur. Die lewe het haar verbygegaan, sy het 'n man wat haar nie waardeer nie, 'n dogter wat haar misbruik, 'n vegetariese bloedhond by die werk, 'n kompulsiewe leuenaar van 'n buurvrou, 'n ou skoolmaat wat 'n hoëklasprostituut geword het en haar enigste vriend het haar pas 'n gratis vakansie in Griekeland aangebied.

Sy's middelklas en middeljarig - haar instinkte sê dis belangrik om 'n droomvakansie te oorweeg. Sy moet by die huis bly en TV kyk, haar man se kos berei, die huis skoon hou en met haar

kombuismuur praat - die groot voorstedelike picket fence dilemma. Maar sien, sy't die gereelde Woensdagaand-maalvleis vir die onderdrukte bloedhond gevoer en haar man gaan lalk te kere wanneer hy sien dat hy tijps en eiërs moet eet. Stadig maar seker dring die boodskap deur - jissis vrou, get a life.

As ons weer vir Shirley sien, sit sy op 'n Griekse strand. Sy's heeltemal chilled, het 'n sekslewe, 'n nuwe uitkyk op die lewe en praat nou eerder met rotse.

WILLY RUSSELL - hy is 'n afstammeling van die Mersey poets beweging - se werk is eenvoudig, sonder diep metaforiese verwysings en intellektualisering. Hy is veral bekend vir sy uitbeeldings van die werkersklas dws gewone mense en die konflik tussen hulle en die heersersklas: van *Educating Rita* se kommentaar op die Britse onderwysstelsel tot *Blood Brothers* oor tweeling-broers wat aan teenoorgestelde kante van die sosiale spektrum groot word.

Met *Shirley Valentine* draai hy hierdie konflik na binne enwerp 'n blik op die grense wat mense aan hul moontlikhede stel.

DIE NARUK-PRODUKSIE van hierdie gewilde solo-vertoning het dié week in Johannesburg geopen met die Kaapstadse aktrise Diane Wilson in die titelrol. Haar vertolking is geïnternaliseer en genuanseerd, haar tydsberekening is gemaklik en haar hantering van die komiese sowel as ernstige elemente van haar karakter is uitstekend. Ek onthou haar rol as die morfien-verslaafde ma in O'Neill se *Long Day's Journey Into Night* en voel geneig om te gush: Wilson is een van die beste aktrises op ons verhoë.

Murray McGibbon se regie is effektief en Andrew Donald se ontwerp eenvoudig, maar doeltreffend.

Die stuk is dikwels corny, maar neem homself ten minste nie te ernstig op nie. Dit is by die

Jay Pather en Greg Hoffman in *The Homosexuals*

Victory-teater in Orange Grove op die planke - ons eie klein stukkie West End.

THE HOMOSEXUALS - OUT IN AFRICA (WITS-TEATER)

GUY, 'n joernalis, vertel hoe hy, tydens groepterapie, verlief geraak het op sy terapeut. Hy vertel van hoe hulle verhouding begin het, hoe Tom bang is dat hy miskien HIV-positief is en hoe hulle saam vir die toets gegaan het. Tom is positief, Guy is nie. Dis aanvanklik moeilik om te begryp, die siekte is 'n monster. Tom lê in die bed. Hy lees van kunstenaar Keith Haring se laaste dae. Dis nie grusame angst nie, dis die

werklikheid en Guy se ervaring word naderhand 'n verhaal van hoop.

David het 'n goeie skool bygewoon, is Joods, weet hoe om te giel en, al het hy uit die closet uitgemoer, weet hy nie hoe om vir sy ouers te vertel nie. Later bekommert sy ma haar dat hy 'n Joodse krel hui toe bring vir Hanukkah.

Eric, 'n sijurg, vertel van sy cruising-dae en van sy verhouding, hoe hulle by 'n konsert ontmoet het en eers vir vier maande uitgegaan voor hulle betrokke geraak-het. En Previn het 'n hele paar stories om te vertel van gay én swart wees, hoe sy pa, sy gemeenskap en ander gays stigmatiser.

DIE VIER Kaapstadse akteurs is die drama-dosent Warren Nebe, die reklame-student Greg Hoffman, die operasanger Federico Freschi en die Jazzart-danser Jay Pather. Hulle is die Hearts and Eyes Theatre Collective en hulle werkinkelproduksie *The Homosexuals (Out In Africa)* is al as 'n baanbrekende stuk inheemse gay-teater beskryf. Die stuk, met regie deur Peter Hayes, het dié week by Wits se Downstairs-teater geopen.

Die produksie is eenvoudig en subtel, met 'n suggestiewe dekorstel en kostuums. Dans, sang

gay mans. Geen woord word gerep oor vroulike homoseksuele uit Afrika nie.

Daar's ook onnodige sensasionalisme: soos twee mans wat, sonder enige rede en net voor die einde, mekaar soen. Groovy, maar so what?

Uniek en eerlik mag die stuk wel wees, maar dit is ook nie vry te spreek van sy eie soort eensydige visie nie.

TELEGRAMS FROM HELL (MARKTEATER)

"**EVEN** in disgrace, she was always a lady," said Nik Cohn of Marianne Faithfull, words that form the backbone of Fiona Ramsay's interpretation of Faithfull in a new rock cabaret to open Upstairs at the Market Theater this week.

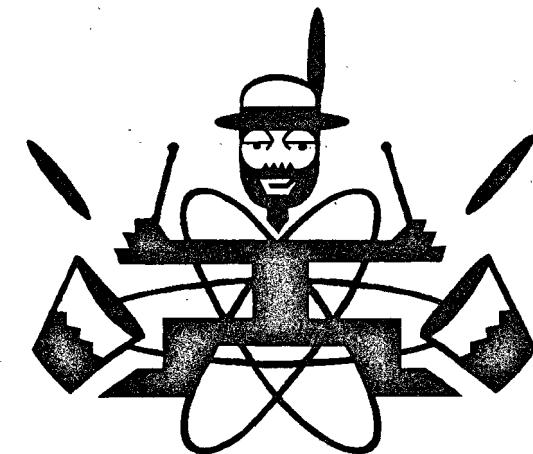
Telegrams From Hell, directed by Vanessa Cooke, offers a cross-section of Faithfull's 30 year long music career and is loosely structured around incidents, dialogue, reflections and fragments of biographical material.

It's a great role for Ramsay, who gets to show those that think she's only an actress that she's

isn't deafening and actually tends to be a bit soft in the Stones numbers.

MUSICALLY, THE show offers most people's favourite Faithfull tunes and puts Ramsay's talents to excellent test - how to go from "As Tears Go By" to "Why'd Ya Do It" without having mutilated your voice on drugs and booze. And it's as a musical that the show has the most merit.

The text is at times iffy, not quite a biography, not quite a dialogue, providing not quite characters, but not quite caricatures. The "hell" of Faithfull's experiences is never fully evoked in the text and comes through clearer in the lyrics and the tone of the songs. Nonetheless, *Telegrams* offers excellent musical entertainment and a glimpse at the underbelly of crazy times and crazy places.

Funky session by die Mark

VIVA LA BLACK (MARKTEATER)

EK weet niets van jazz af nie en voor Maandagaand wou ek ook niets weet nie, maar Louis Moholo en sy band, *Viva La Black*, het my oortuig dat daar iets in die kunsvorm steek. 'n Mens hoef ook nie 'n jazzkenner te wees nie om te besef dié groep is van die skitterendste "free session" musikante wat nog plaaslik opgetree het.

Die gehoor is eers stomgeslaan, maar later het hulle begin juig. Met 'n acid backdrop, eiesoortige uitrutings en 'n eiesoortige humorsin het *Viva La Black* 'n besonderse styl wat beweeg en pols. Hulle improviseer en daag uit met 'n stormagtige soort "gut funk".

'n Vriend wat wel 'n jazzkenner is, sê *Viva La Black* het die grense van tradisionele jazz te pletter geslaan met 'n styl wat ons nog nooit gehoor het nie. Sy sê die musikante se verbeeldings en emosies onderskraag hul musiek, en die grassroots-benadering word gemeng met Europese swierigheid.

MOHOLI HET, saam met sy groep, Blue Notes, in 1962 die land verlaat en in ballingskap ingegaan. Hy word beskou as een van die beste "free drummers" in Europa. *Viva La Black* speel reeds ses jare saam en bestaan uit Moholo (tromme en leier), Claude Depa (trompet en flugelhom), Sean Bergin (tenoor-sax, fluit en konsertina), Thebe Lipere (slaginstrumente), Pule Pheto (klavier), Roberto Bellatella (basviool), Tobias Delius (tenoor-sax) en Jason Yarde (alt- en sopraan-sax).

Die vertoning is tot Saterdag in die Markteater te sien en, soos *The Citizen* se resensent gesê het, "Don't miss this show... Cancel weddings, postpone funerals or reschedule plane tickets." Of, soos die Amerikaanse jazz-resensent wat langs my gesit het, elke dan en wan uitgeroep het: "Aw Lawdy. Lawdy, Lawdy, Lawdy!"

"Even in disgrace, she was always a lady": Fiona Ramsay as Marianne Faithfull in *Telegrams From Hell*

en sketse vloei inmekaar. Die opvoerings is natuurlik en chatty en sonder pretensie. Maar soms val die stuk tussen dokumentêr en drama sonder om 'n doku-drama te wees. En soms is die oorgange net te geforseerd.

Dis maklik om die stuk se meriete te herken en erken. Dis openhartig, sonder hang-ups, het 'n sterke gemeenskapteater-gevoel, is nie skaam vir die werklikheid nie en, van eerste liefde tot Vigs, is die boodskap: mense is maar mense ongeag hul seksuele voorkeure.

MAAR "ISSUE-TEATER" gaan altyd gepaard met 'n gebruiklike ironie en *Homosexuals* is nie vry te spreek daarvan nie: vervang die woord "straights" met die woord "faggots" en jy verstaan die meganika van diskriminasie. "Straights", sê hulle, moet ophou diskrimineer want mense is mense. Maar "homoseksuele", sien, is besonderse mense wat die reg het om 'n issue van hul sekslewe te maak al is dit nie 'n issue nie.

En van "homoseksuele" gepraat: my woerdeboek sê dis 'n term is vir mense "met seksuele neigings gerig op jou geslagsgenote". Volgens hierdie produksie is "homoseksuele" net

got a damn fine singing voice and vice versa. She presents a Marianne Faithfull that is full of contradictions and a strength to survive the full blast of the Sixties underground and its accompanying press onslaughts. The intellectual who consciously decides to do hard drugs and considers herself a new breed of sociologist, the innocent convent girl with a wild sex life, the pop icon that is somehow afraid of fame. The rough rock groupie with the refined English accent and a raw singing style.

On stage with Ramsay is a backing band with fictional appendages. Terence Reis on lead guitar gets to contort his lip muscles à la Mick Jagger, Lolly Sönmez, musical director and keyboard, also does a sexy, slurring Anita Pallenberg and Guy de Lancey on rhythm guitar does an expertly quirky Keith Richard. They're accompanied by leading musos Kai (on bass guitar) and Reuben Samuels (one of the few drummers in town with a good enough ear never to drown the band).

Cooke has kept the direction clean, making excellent use of Bruce Koch's lighting design and providing evocative outfits for Ramsay. For a change the sound (designed by Dean Pitman)

MARKET THEATRE

832-1641

LOUIS MOHOLO'S
VIVA LA BLACK
ONE OF THE WORLD'S
GREATEST FREE DRUM-
MERS IS BACK WITH HIS
LONDON BASED JAZZ
BAND.

LAST 2 SHOWS

LAAGER THEATRE

832 1641
MOOI STREET MOVES
FROM 28 JAN
DIRECTED BY:
PAUL SLABOLEPSZY
PERFORMED BY: MARTIN
LE MAITRE AND SEPTULA
DON SEBOGODI

UPSTAIRS THEATRE

832-1641
MARIANNE FAITHFULL'S
TELEGRAMS FROM HELL
FROM 18 JAN - 20 FEB
DIRECTED BY: VANESSA
COOKE
PERFORMED BY: FIONA
RAMSAY

KIPPIES

832 1641
A FESTIVAL ENTITLED "NOT
JUST JAZZ"
19 JAN - 13 FEB

MARKET GALLERIES

SAM NHLENGETHWA
FROM 24 JAN (OPENING
AT 6.00 PM WITH A LIVE
JAZZ BAND)
SA TODAY AND
YESTERDAY IS A UNIQUE
TRAVELLING EXHIBITION
OF COLLAGES BY SAM
NHLENGETHWA.

FLEA MARKET

SPEND YOUR SATURDAYS AT
THE ORIGINAL JOHANNESBURG
FLEA MARKET WHERE YOU
ENJOY LIVE ENTERTAINMENT
WHILE YOU BROWSE BARGAIN
HUNT IN OUR EXCITING SELEC-
TION OF STORES.

'n koninklike plesier

HENNING VILJOEN skryf oor 'n huldigingsuitgawe van Leonard Bernstein se werk wat die ouditiewe met die visuele aanvul

HOEWEL Leonard Bernstein al byna twee jaar oorlede is, kom platematskappye nog al die tyd met huldigingsuitgawes na vore. Een van die mees vindingryke uitgawes is SONY CLASSICAL se "Royal Edition" wat sentreer om opnames wat Bernstein self beskou as van die bestes wat hy ooit gemaak het.

Die "Royal Edition" bestaan uit opnames van 100 werke (119 laserplate) wat Bernstein aanvanklik vir CBS gemaak het in die jare vyftig, sestig en sewentig - meestal met die New York Philharmonic en die Londonse Simfonie orkes. Die uitgawe is tegelykertyd ook 'n huldiging van die New York Philharmonic, wat vanjaar hulle 150ste bestaansjaar herdenk.

Die naam "Royal Edition" is te wye aan die waterverfskilderye van prins Charles wat op omslae van die laserplate afgedruk word. Dié uitgawe is dus 'n vereniging van die kunste, waar die visuele gebruik word om die ouditiewe aan te vul. Daar is ook 'n pragtige koffietafelboek (uitgegee deur Little, Brown and Company, Londen), wat al die skilderye bevat wat vir die omslae gebruik is, met 'n waardering van die kunswerke deur John Ward en 'n baie interessante inleiding deur prins Charles oor wat dit vir hom beteken om te kan skilder. Hy het begin skilder omdat hy fotografie so vervelig gevind het en vandag speel dit 'n groot rol in sy lewe want "... in many ways it helps to keep me reasonably sane, and if it doesn't appeal to the critics, then it's just too bad".

VOLUME 1 - 29 laserplate - is reeds uitgereik en bevat hoofsaaklik opnames van werke van Bartok, Beethoven, Berlioz, Bernstein, Bizet, Bloch, Brahms, Britten en Bruckner. Uit dié volume het ek na die opnames van Beethoven se *Missa Solemnis* en *Koraalfantastie* met Rudolf Serkin as pianis wat gekoppel is met Haydn se *Theresienmesse* (SONY SM2K 47522) en opnames met werke van Berlioz geluister. Nadat ek jare lank met twee Von Karajan-opnames en een deur Böhm van Beethoven se *Missa Solemnis* grootgeword het, het die opname van Bernstein saam met die New York Philharmonic en Farrell, Smith, Lewis en Borg as soliste vir my as 'n groot verrassing gekom waarmee hy vir my nuwe vistas in die werk geopen het. Ek stem saam met die resensent van Classics dat "If ever there was a performance which succeeded in convinc-

Leonard Bernstein

Charlie ... nie net mnr Lady Di nie

ing me of the sublimity of Beethoven's *Missa Solemnis*, it must be this early 60s recording under Bernstein". Op 'n tipiese Bernstein-wyse word die dramatiese tot op die laaste druppel getap, sonder om egter ooit die gewydheid van die werk in te boet. 'n Groot bonus van die opname is ook Rudolf Serkin se meesterlike vertolkning van die klaviergegedeelte in Beethoven se *Koraalfantastie*. Bernstein se vertolkning van Haydn se *Theresienmesse* - ook op video beskikbaar - is baie energiek belaai metveral pragtige sang deur Lucia Popp en die tenoor Robert Tear. Ek verkies egter eerder sy benadering in Beethoven as in Haydn.

VIR MY IS BERNSTEIN die ideale Berlioz-dirigent en sy opname van die *Symphonie Fantastique* met die New York Philharmonic is al jare lank my gunsteling-opname van die werk. In die nuwe digitaal-verwerkte vorm (SONY SMK 47525) is ek weer eens beïndruk met die wyse waarop hy die emosionaliteit van die werk ten volle met grootse uitdrukkingskrag ontgin. Die res

van die opname word gevul met egte opwindende Bernsteinse vertolkings van Berlioz se ouverture tot "Benvenuto Cellini" en die Romeinse Karnival asook die Rakoczy Mars uit "Die verdoeming van Faust".

Ek is ook baie bly om Bernstein se weergawe van Berlioz se *Requiem* (SONY SM2K 47526) op laserplaat te kon hoor, wat hier gekoppel word met Jennie Tourel se "Die dood van Cleopatra", asook uittreksels uit "Romeo et Juliette". Die opname het ook baie gebaat by die hermeestering van die *Requiem*, hoewel dit net soms klink asof die orkes buite die katedraal speel. Dit bly vir my 'n wonderlik besielde opname, met eteriese sang deur Stuart Burrows in die Sanctus. Ek is minder beïndruk met Jennie Tourel se vertolkning van "Die dood van Cleopatra" veral as dit vergelyk word met Janet Baker se passievolle interpretasie saam met Colin Davis (EMI CDM7 69544-2).

Die Bernstein "Royal Edition" is 'n belegging word en ek sien met groot afwagting uit na die volgende volume met sy veelgeroemde vertolkings van veral die Mahler se simfonieë.

Steven Soderbergh se *Kafka* is geen biografie van die Praagse skrywer nie, maar 'n fiktiewe uitbeelding van die tema van vervreemding in sy skryfwerk. Die prent begin volgende week in teaters van Ster-Kinekor draai. Hier is ANDREA VINASSA se voorskou

Soderbergh in 'n doochoof

'n Toneel uit *Kafka*, waarin Jeremy Irons die naamrol speel

BAIE pseuds gebruik die term "kafkaesque" sonder dat hulle ooit 'n woord van die Praagse skrywer onder oë gekry het. Steven Soderbergh, die regisseur van *sex, lies and videotape*, se jongste prent, *Kafka*, vertel aan die oningeslotes meer van die wêreld wat die skrywer opgeroep het.

Soderbergh het 'n boete van 10 Tsjeggiiese krone opgelê as 'n lid van die filmpas die woord "kafkaesque" gebruik. Want die verfilmingsproses was... kafkaesque, sê hy. Dit was winter in Praag, en ondanks die "demokratisering van Europa", was die kommunistiese burokrasie nog min of meer onaangeraak. Vir die filmpas, gewoon aan die doeltreffendheid van Hollywood en die West-Europese rolprentwese, was die proses 'n beslommernis. Soderbergh sê egter dit was die moeite werd om in Praag te verfilm omdat 'n mens nooit die geboue en die stemming sou kon naboot nie.

Kafka is nie 'n biografie nie, maar 'n "fiktiewe meditasie op die temas wat Franz Kafka in sy skryfwerk ondersoek het". Soderbergh sê 'n mens hoef ook nie Kafka se werk te gelees het om die prent te geniet nie.

Die jaar is 1919, Praag die stad, 'n stad vol noustrate en Middeleeuse torings. Hier woon Kafka, die man met twee lewens: bedags is hy 'n klerk in die kantore van die Accident and Insurance Compensation Association, en snags is hy 'n skrywer op soek na die waarheid. Hy het min vriende, hy praat min. Elke dag is so vervelend soos die vorige.

Op 'n dag verdwyn sy beste vriend, Eduard Raban. Só begin die swart-en-wit riller wat die absurditeit agter die samelewings se netjiese fasade uitbeeld.

Kafka het die tema van die individu se vervreemding en sy sinlose soek na die waarheid in meesterstukke soos *Die Kasteel*, *Die Verhooren* en *Die Metamorfose* uitgebeeld - die ans, vrees en skuldgevoelens wat die individu ervaar wanneer hy onderwerp word aan outoriteit.

Die draaiboekskrywer, Lem Dobbs, het probeer om die wese van Kafka se nagmerrieagtige visie vas te lê sonder om Kafka se uiterlik rustige lewe te gebruik. Dobbs is begeester deur die repressieve tydperk en angswakkende visuele skoonheid van die stad waarin Kafka geskryf het. Praag is eens op 'n tyd beskou as die mooiste stad ter wêreld en dit is dié

argitektoniese kenmerke wat die visuele styl van Kafka voorgeskryf het.

"Voor ek *Kafka* geskryf het, wou ek 'n ekspressionistiese riller skryf. Toe vlieg die gedagte van Kafka as protagonis my in." Mense wat die prent gesien het sê dit het meer gemeen met Carol Reed se *The Third Man* en Alfred Hitchcock se *North by Northwest* en *The Lady Vanishes* as met Kafka. Dit lyk ook meer soos 'n Duitse ekspressionistiese prent uit die 1920s of 'n Hollywood-riller uit die 1930s as met Soderbergh se yuppie-storie oor leuens en seks in die voorstede.

Dobbs het *Kafka* in 1980 geskryf, maar dit het tien jaar geduur voor iemand daarin belang gestel het. (Soderbergh het egter die teks gelees - sy agent het dit aangewys as 'n voorbeeld van 'n goeie draaiboek.)

Soderbergh, wat diep in die harte van die 1989 Cannes-beoordelaars gekruip het, sê die sake waarmee hy hom bemoei is heeltemal eietyds en nie uit die filosofiese oudedoos nie. "Ek is gedurig verbaas as 'n situasie só voorkom en uiteindelik sis blyk te wees."

Die regisseur het 'n imposante roilverdeling gekies: Jeremy Irons speel die naamrol, Alec Guinness speel die rol van

die hoofklerk, Theresa Russell is die beeldskone anargis, Gabriela, Armin Mueller-Stahl is Inspekteur Gurbach, Joel Grey is die "oily creep", Burgel, die Shakesperianse meester, Ian Holm, is Dr Murnau en Jeroen Krabbé speel die grafgrawer.

Soderbergh het daarop aangedring om die prent in Praag te verfilm: danksy Adolf Hitler en die kommuniste lyk die stad nog soos hy in Kafka se tyd gelyk het. Ironies genoeg wou Hitler Praag gebruik om die skatte te bewaar wat die agente van die Derde Ryk by die Jode afgevat het. Die grafstenen van die ou Joodse begrafplaas en die 630 jaar oue brug wat die Ou Stad en die Mindere Kwartiere met die Praag-kasteel verbind, het Soderbergh die volmaakte ekspressionistiese dekorstel gebied.

DIE PRODUKSIE-ONTWERPER, Gavin Bocquet, het homself gate uit geniet: "Vir Kafka se wêreld het ek die klem gelê op die vervalle romantiek van die stad, soos die Kontinentale Kafee; vir die anargiste se uithangplek, het ek 'n anderwêrelde stemming geskep, en vir die Dr Mumau-gedeelte het ek die Russiese Konstruktivistiese styl opgeroep. Gelukkig is daar tale Russiese Konstruktivistiesestrukture in Praag," sê hy.

Die dekorstelle is in die Barrandovateljees gebou. Dié ateljees, waarvan die dak baie hoër is as dié van Hollywood, het 'n gruwelike geskiedenis: hulle is vroeër dié eeu deur Vaclav Havel se voorouers gebou, die Nazi's het hulle in besit geneem en vergroot om propaganda-prente daar te maak. Joseph Goebbels se kantoor was daar gehuisves, asook baie produksies van die regisseur Leni Riefenstahl. Weer eens kon Soderbergh en sy span die voordeel geniet van Hitlerse imperialistiese neigings.

DIT WAS OOK voordelig dat Soderbergh se vervaardigers sy besluit om in swart-en-wit te verfilm, ondersteun het. Stuart Cornfeld sê: "Ek is lid van 'n klein, unieke groep mense wat deelgeneem het aan die vervaardiging van 'n suksesvolle swart-en-wit prent - *The Elephant Man* - so ek het geen voorliefde vir kleur nie. As Steven dit só gesien het, was dit 'n stilistiese en estetiese besluit wat net so belangrik was as die keuse van die akteurs."

Soderbergh wou ook verseker dat die erns van die onderwerp getemper word deur humor: baie van die humor in die draaiboek onstaan wanneer die karakters die "vryheid in hul harte probeer vereenselwig met die repressie van die wêreld daar buite".

onafhanklike teaters

nu metro - jhb

VILLAGE WALK 883-9558 BEDFORDVIEW 616-6828

MIDNIGHT STING
James Woods, Louis Gossett Jr. (16)
MON-SAT: 9:45, 12:15, 2:30, 5:15, 7:45, 10:00
SUNDAY 2:30, 5:30, 8:00

STAY TUNED
John Ritter, Pam Dawber (A)
MON-SAT: 9:45, 12:15, 2:30, 5:15, 7:45, 10:00
SUNDAY 2:30, 5:30, 8:00

HONEYMOON IN VEGAS
Nicolas Cage, Sarah Jessica Parker (A)
MON-SAT: 9:45, 12:15, 2:30, 5:15, 7:45, 10:00
SUNDAY 2:30, 5:30, 8:00

THE BODYGUARD
Kevin Costner, Whitney Houston (16)
MON-SAT: 9:30, 12:00, 2:30, 5:15, 7:45, 10:15
SUNDAY 2:30, 5:30, 8:00

3 NINJA KIDS
Victor Wong, Michael Treanor (A)
MON-SAT: 9:45, 12:15, 2:30, 5:15, 7:45, 10:00
SUNDAY 2:30, 5:30, 8:00

KNIGHT MOVES
Christopher Lambert, Diane Lane (2-18)
MON-SAT: 9:30, 12:00, 2:30, 5:15, 7:45, 10:15
SUNDAY 2:30, 5:30, 8:00

BOOMERANG
Eddie Murphy, Robin Givens (2-18)
MON-SAT: 9:30, 12:00, 2:30, 5:15, 7:45, 10:15
SUNDAY 2:30, 5:30, 8:00

UNFORGIVEN
Clint Eastwood, Gene Hackman (2-16)
MON-SAT: 9:30, 12:00, 2:30, 5:15, 7:45, 10:15
SUNDAY 2:30, 5:30, 8:00

BEAUTY AND THE BEAST
MON-SAT: 9:45, 12:15, 2:30 SUN 2:30 (A)
PATRIOT GAMES
MON-SAT: 5:15, 7:45, 10:15 SUN 5:30, 8:00 (2-13)

NU METRO 1-6
HYDE PARK 447-3091 HORIZON VIEW 760-1732/3

MIDNIGHT STING
James Woods, Louis Gossett Jr. (16)
MON-SAT: 9:45, 12:15, 2:30, 5:15, 7:45, 10:00
SUNDAY 2:30, 5:30, 8:00

STAY TUNED
John Ritter, Pam Dawber (A)
MON-SAT: 9:45, 12:15, 2:30, 5:15, 7:45, 10:00
SUNDAY 2:30, 5:30, 8:00

MAN TROUBLE
Jack Nicholson, Ellen Barkin (A)
MON-SAT: 9:45, 12:15, 2:30, 5:15, 7:45, 10:00
SUNDAY 2:30, 5:30, 8:00

THE BODYGUARD
Kevin Costner, Whitney Houston (16)
MON-SAT: 9:30, 12:00, 2:30, 5:15, 7:45, 10:15
SUNDAY 2:30, 5:30, 8:00

HONEYMOON IN VEGAS
Nicolas Cage, Sarah Jessica Parker (A)
MON-SAT: 9:45, 12:15, 2:30, 5:15, 7:45, 10:00
SUNDAY 2:30, 5:30, 8:00

CAPTAIN RON
Kurt Russell, Martin Short (PG-13)
MON-SAT: 9:45, 12:15, 2:30, 5:15, 7:45, 10:00
SUNDAY 2:30, 5:30, 8:00 (18)

NU METRO 1-2
BALFOUR PARK 887-8548

MIDNIGHT STING
James Woods, Louis Gossett Jr. (16)
MON-SAT: 9:45, 12:15, 2:30, 5:15, 7:45, 10:00
SUNDAY 2:30, 5:30, 8:00

A FEW GOOD MEN
Tom Cruise, Jack Nicholson (P.G.13L)
MON-SAT: 9:30, 12:00, 2:30, 5:15, 7:45, 10:15
SUNDAY 2:30, 5:30, 8:00

LEBA KLERKSOPP* (018) 462-4564

HOME ALONE 2
Macaulay Culkin, Joe Pesci (A)
MON-SAT: 9:30, 12:00, 2:30, 5:15, 7:45, 10:15

DEATH BECOMES HER
Goldie Hawn, Bruce Willis (A)
MON-SAT: 9:45, 12:15, 2:30, 5:15, 7:45, 10:00

7 ARTS NORWOOD 483-1680/1

THE PLAYBOYS
Albert Finney, Aidan Quinn (2-16)
MON-THUR: 12:00, 2:00, 6:00, 8:00
FRI-SAT: 12:00, 2:00, 6:00, 8:00, 10:00

NU METRO 1-2
ALBERTON * 907-2362

STAY TUNED
John Ritter, Pam Dawber (A)
MON-SAT: 9:45, 12:15, 2:30, 5:15, 7:45, 10:00

THE BODYGUARD
Kevin Costner, Whitney Houston (16)
MON-SAT: 9:30, 12:00, 2:30, 5:15, 7:45, 10:15

VAAL VEREENIGING 016 21-1339

THE BODYGUARD
Kevin Costner, Whitney Houston (16)
MON-SAT: 9:30, 12:00, 2:30, 5:15, 7:45, 10:15

DO THE RIGHT THING
Spike Lee, Ruby Dee (18)
MON-SAT: 9:45, 12:15, 2:30, 5:15, 7:45, 10:00

MEGACITY NU METRO
MMABATHO (0140) 2-3553

MON-SAT: 9:45, 12:15, 2:30, 5:15, 7:45, 10:00
SUN: 2:45, 5:15, 7:45

SARAFINA
Whoopie Goldberg, Leonti Khumalo (2-14)

HONEYMOON IN VEGAS
Nicolas Cage, Sarah Jessica Parker (A)

DEATH BECOMES HER
Goldie Hawn, Steve Martin (A)

3 NINJA KIDS
Victor Wong, Michael Treanor (A)

JOHANNESBURG

SEVEN ARTS - Grantlaan, Norwood. (011) 483-1680

The Playboys

Tue: 12, 2, 6, 8; Vr-Sa: 12, 2, 6, 8, 10

KAAPSTAD

DIE LABIA. Oranjestraat 68, Kaapstad. (021) 24-5927.

My Own Private Idaho, Valmont, Leaving Normal, Naked Tango, Rosencrantz & Guildenstern, La Discrete, Windprints, Europa Europa, My Father's Glory, My Mother's Castle, Monty Python's Life of Brian.

DIE BAXTER.

Eating, Colonel Redl, Company of Strangers, Unforgiven, Dark Eyes, The Babe, Ruch, La Lectrice, Double Life of Veronique, The Music Teacher.

ster - kinekor / kaapstad

Albert Finney en Aidan Quinn in *The Playboys*

nu metro - kaapstad

NU METRO CLAREMONT 1-6

THE ATRIUM 683-1123

NU METRO V & A 1-11

WATERFRONT 419-9700/1

MIDNIGHT STING

James Woods, Louis Gossett Jr. (16)

MON-SAT: 9:45, 12:15, 2:30, 5:15, 7:45, 10:00

FRI & SAT: 12:30 MIDNIGHT SUN 2:30, 5:30, 8:00

STAY TUNED

John Ritter, Pam Dawber (A)

MON-SAT: 9:45, 12:15, 2:30, 5:15, 7:45, 10:00

FRI & SAT: 12:30 MIDNIGHT SUN 2:30, 5:30, 8:00

MAN TROUBLE

Jack Nicholson, Ellen Barkin (A)

MON-SAT: 9:45, 12:15, 2:30, 5:15, 7:45, 10:00

FRI & SAT: 12:30 MIDNIGHT SUN 2:30, 5:30, 8:00

HONEYMOON IN VEGAS

Nicolas Cage, Sarah Jessica Parker (A)

MON-SAT: 9:45, 12:15, 2:30, 5:15, 7:45, 10:00

SUNDAY: 2:30, 5:30, 8:00

HONEYMOON IN VEGAS

Nicolas Cage, Sarah Jessica Parker (A)

MON-SAT: 9:45, 12:15, 2:30, 5:15, 7:45, 10:00

FRI & SAT: 12:30 MIDNIGHT SUN 2:30, 5:30, 8:00

WHISPERS IN THE DARK

Alan Alda, Jill Clayburgh (18)

MON-SAT: 9:45, 12:15, 2:30, 5:15, 7:45, 10:00

FRI & SAT: 12:30 MIDNIGHT SUN 2:30, 5:30, 8:00

CAPTAIN RON

Kurt Russell, Martin Short (P.G.12)

MON-SAT: 9:45, 12:15, 2:30, 5:15, 7:45, 10:00

FRI & SAT: 12:30 MIDNIGHT SUN 2:30, 5:30, 8:00

THE BODYGUARD

Kevin Costner, Whitney Houston (16)

MON-SAT: 9:30, 12:00, 2:30, 5:15, 7:45, 10:15

SUNDAY: 2:30, 5:30, 8:00

HONEY I BLEW UP THE KID

Rick Moranis, Lloyd Bridges (A)

MON-SAT: 9:45, 12:15, 2:30, 5:15, 7:45, 10:00

FRI & SAT: 12:30 MIDNIGHT SUN 2:30, 5:30, 8:00

HOME ALONE 2

Macaulay Culkin, Joe Pesci (A)

MON-SAT: 9:30, 12:00, 2:30, 5:15, 7:45, 10:15

FRI & SAT: 12:30 MIDNIGHT SUN 2:30, 5:30, 8:00

BEAUTY AND THE BEAST

Walt Disney's Animated Classic (A)

MON-SAT: 9:45, 12:15, 2:30, 5:15, 7:45, 10:00

SUNDAY: 2:30, 5:30, 8:00

NU METRO SEA POINT 1-4

MAIN ROAD 434-7951

MIDNIGHT STING

James Woods, Louis Gossett Jr. (16)

MON-SAT: 9:45, 12:15, 2:30, 5:15, 7:45, 10:00

SUNDAY: 2:30, 5:30, 8:00

HONEY I BLEW UP THE KID

Rick Moranis, Lloyd Bridges (A)

MON-SAT: 9:45, 12:15, 2:30, 5:15, 7:45, 10:00

SUNDAY: 2:30, 5:30, 8:00

HOME ALONE 2

Macaulay Culkin, Joe Pesci (A)

MON-SAT: 9:30, 12:00, 2:30, 5:15, 7:45, 10:00

SUNDAY: 2:30, 5:30, 8:00

THE BODYGUARD

Kevin Costner, Whitney Houston (16)

MON-SAT: 9:30, 12:00, 2:30, 5:15, 7:45, 10:15

SUNDAY: 2:30, 5:30, 8:00

A FEW GOOD MEN

Tom Cruise, Jack Nicholson (P.G.13L)

MON-SAT: 9:30, 12:00, 2:30, 5:15, 7:45, 10:15

SUN: 12:00, 2:30, 8:00

NU METRO BRACKENFELL 1-4

CHECKERS CENTRE * 981-8100

HONEYMOON IN VEGAS

Nicolas Cage, Sarah Jessica Parker (A)

MON-SAT

nu metro -
pretoria

ster - kinekor johannesburg en pretoria

22-28 Jan (BOOK AT COMPUTICKET)

SUNDAY CINEMA
ALL CINEMAS ARE OPEN ON SUNDAYS EXCEPT WHERE INDICATED BY AN *

NU METRO 1-5 *
Sammy Marks Square 326-6614

MIDNIGHT STING
James Woods, Louis Gossett Jr. (16)
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

STAY TUNED
John Ritter, Pam Dawber (A)
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

HONEYMOON IN VEGAS
Nicolas Cage, Sarah Jessica Parker (A)
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

BEAUTY AND THE BEAST
Walt Disney's Animated Classic (A)
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

3 NINJA KIDS
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30 (A)
KNIGHT MOVES
MON-SAT: 5.15, 7.45, 10.15 (2-18)

NU METRO 1-7
Mentyn Park 348-8611

MIDNIGHT STING
James Woods, Louis Gossett Jr. (16)
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00
SUNDAY: 2.30, 5.30, 8.00

STAY TUNED
John Ritter, Pam Dawber (A)
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00
SUNDAY: 2.30, 5.30, 8.00

THE BODYGUARD
Kevin Costner, Whitney Houston (16)
MON-SAT: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15
SUNDAY: 2.30, 5.30, 8.00

THE LOVER
Tony Long, Jane March (18SN)
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00
SUNDAY: 2.30, 5.30, 8.00

HONEYMOON IN VEGAS
Nicolas Cage, Sarah Jessica Parker (A)
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00
SUNDAY: 2.30, 5.30, 8.00

A FEW GOOD MEN
Tom Cruise, Jack Nicholson (PG-13L)
MON-SAT: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15
SUNDAY: 2.30, 5.30, 8.00

BEAUTY AND THE BEAST
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30 (A)
WHISPERS IN THE DARK
MON-SAT: 5.15, 7.45, 10.00 SUN: 5.30, 8.00 (2-18)

NU METRO 1-6
Hatfield Plaza 342-2932

MIDNIGHT STING
James Woods, Louis Gossett Jr. (16)
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00
SUNDAY: 2.30, 5.30, 8.00

STAY TUNED
John Ritter, Pam Dawber (A)
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00
SUNDAY: 2.30, 5.30, 8.00

HONEYMOON IN VEGAS
Nicolas Cage, Sarah Jessica Parker (A)
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00
SUNDAY: 2.30, 5.30, 8.00

THE BODYGUARD
Kevin Costner, Whitney Houston (16)
MON-SAT: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15
SUNDAY: 2.30, 5.30, 8.00

BUFFY THE VAMPIRE SLAYER
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, SUN: 2.30 (2-18)
KNIGHT MOVES
MON-SAT: 5.15, 7.45, 10.15 SUN: 5.30, 8.00 (PG13-L)

3 NINJA KIDS
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30 SUN: 2.30 (A)
DEATH BECOMES HER
MON-SAT: 5.15, 7.45, 10.00 SUN: 5.30, 8.00 (A)

NU METRO OSCAR *
Jeppe Street, Sunnyside 341-7682

WHISPERS IN THE DARK
Alan Alda, Jill Clayburgh (18)
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

NU METRO NELSPRUIT *
The Promenade (0131) 25767

BOOMERANG
Eddie Murphy, Robin Givens (2-18)
MON-SAT: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15

BEAUTY AND THE BEAST
Walt Disney's Animated Classic (A)
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

DEATH BECOMES HER
Goldie Hawn, Bruce Willis (A)
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

STER-KINEKOR
22 JANUARY - 28 JANUARY
ADMISSION PRICES
R7.50 ALL SHOWS EXCEPT R11.00 FOR
MAIN EVENING SHOW
(BETWEEN 19H30 & 21H00)

CENTRAL

KINE ENT CENTRE
1-10 331-3841/2/3

Tickets: R7.50 ALL SHOWS EXCEPT R11.00 FOR MAIN EVENING SHOW (COMMENCING BETWEEN 19H30 & 21H00)

Mon-Thurs: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 pm
Fri-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.15, 8.00, 10.30 pm
Sun: 12.00, 2.30, 5.15, 8.00 pm

DO THE RIGHT THING (0-18)

Mon-Thurs: 10.00, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm
Fri-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.15, 8.00, 10.30 pm
Sun: 12.00, 2.30, 5.15, 8.00 pm

CAPTAIN RON (PG10)

HONEY, I BLEW UP THE KID (ALL)

Mon-Sat: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 8.00, 10.30 pm
Sun: 12.00, 2.30, 5.15, 8.00 pm

HOME ALONE 2 (ALL)

Mon-Thurs: 10.00, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm
Fri-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.15, 8.00, 10.30 pm
Sun: 12.00, 2.30, 5.15, 8.00 pm

RAPID FIRE (2-16)

Mon-Sat: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm
Sun: 12.00, 2.30, 5.15, 8.00 pm

MO' MONEY (2-16)

Mon-Sat: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm
Sun: 12.00, 2.30, 5.15, 8.00 pm

THE BODYGUARD (0-16)

Mon-Thurs: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm
Fri-Sat: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 8.00, 10.30 pm
Sun: 12.00, 2.30, 5.15, 8.00 pm

SARAFINA (2-14)

Mon-Thurs: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm
Fri-Sat: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 8.00, 10.30 pm
Sun: 12.00, 2.30, 5.15, 8.00 pm

BOOMERANG (R18-SL)

Mon-Sat: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 8.00, 10.30 pm
Sun: 12.00, 2.30, 5.15, 8.00 pm

BASIC INSTINCT (2-21)

Mon-Sat: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm
Sun: 12.00, 2.30, 5.15, 8.00 pm

UNDERCOVER PARKING AVAILABLE
AT FRONT ENTRANCE TO KINE CENTRE

CARLTON CENTRE
(THE GARDEN PAVILION)
1-5 331-2322

Tickets: R7.50 ALL SHOWS EXCEPT R11.00 FOR MAIN EVENING SHOW (COMMENCING BETWEEN 19H30 & 21H00)

Mon-Sat: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm
Sun: 12.00, 2.30, 5.15, 8.00 pm

A PRELUDE TO A KISS (0-13)

AN UNUSUAL LOVE STORY STARRING MEG RYAN & ALEC BALDWIN*

Mon-Sat: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm
Sun: 12.00, 2.30, 5.15, 8.00 pm

PRELUDE TO A KISS (0-13)

Mon-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm
Sun: 12.00, 2.30, 5.15, 8.00 pm

WHISPERS IN THE DARK (R18-L)

Mon-Sat: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm
Sun: 12.00, 2.30, 5.15, 8.00 pm

THE LOVER (R18-SN)

Mon-Sat: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm
Sun: 12.00, 2.30, 5.15, 8.00 pm

A FEW GOOD MEN (PG13-L)

Mon-Sat: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm
Sun: 12.00, 2.30, 5.15, 8.00 pm

WHISPERS IN THE DARK (R18-L)

Mon-Sat: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm
Sun: 12.00, 2.30, 5.15, 8.00 pm

THE LOVER (R18-SN)

Mon-Sat: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm
Sun: 12.00, 2.30, 5.15, 8.00 pm

A FEW GOOD MEN (PG13-L)

Mon-Sat: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm
Sun: 12.00, 2.30, 5.15, 8.00 pm

HILLBROW
1-3 725-3124/725-2061

Tickets: R7.50 ALL SHOWS EXCEPT R11.00 FOR MAIN EVENING SHOW (COMMENCING BETWEEN 19H30 & 21H00)

Mon-Sat: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm
Sun: 12.00, 2.30, 5.15, 8.00 pm

GAS, FOOD, LODGING (0-16)

A TOUCHING & FUNNY AWARD-WINNING DRAMA STARRING LONE SKYE*

Mon-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.15, 8.00, 10.00 pm
Sun: 12.00, 2.30, 5.15, 8.00 pm

HOWARDS END (ALL)

Mon-Sat: 12.15, 2.30, 5.15, 8.00 pm

WHISPERS IN THE DARK (R18-L)

Mon-Sat: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm
Sun: 12.00, 2.30, 5.15, 8.00 pm

THE LOVER (R18-SN)

Mon-Sat: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm
Sun: 12.00, 2.30, 5.15, 8.00 pm

DO THE RIGHT THING (0-18)

Mon-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm
Sun: 12.00, 2.30, 5.15, 8.00 pm

WHISPERS IN THE DARK (R18-L)

Mon-Sat: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm
Sun: 12.00, 2.30, 5.15, 8.00 pm

THE BODYGUARD (0-16)

Mon-Sat: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm
Sun: 12.00, 2.30, 5.15, 8.00 pm

THE LOVER (R18-SN)

Mon-Sat: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm
Sun: 12.00, 2.30, 5.15, 8.00 pm

DO THE RIGHT THING (0-18)

Mon-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 pm
Sun: 12.00, 2.30, 5.15, 8.00 pm

PRELUDE TO A KISS (0-13)

AN UNUSUAL LOVE STORY STARRING MEG RYAN & ALEC BALDWIN*

Mon-Sat: 9.45, 12.15, 2.30,

vryekeuse films

ROLPRENTES SONDER STERRE IS NOG NIE BEOORDEEL NIE; HIERDIE IS NIE 'N VERGELYKENDE SKAAL NIE; DIT IS ONMOONTLIK OM ROLPRENT IN VERSKILLENDEN GENRES MET MEKAAR TE VERGELYK

***** VOORTREFLIK
**** STERK AANBEVEEL
*** SIEN GERUS
** SO-SO
* VERMY AS JY NUGTER IS

**** GAS FOOD LODGING

Sam Shepard's *Gas Food Lodging*. Set in a God forsaken hole in the New Mexico desert, this working-class fairytale fashioned from life's emotional bare essentials, is more like a series of heartfelt moments than a whole film. While the feminists would have us believe that women don't need men to make their lives complete, director-screenwriter Allison Anders tells us that men and women can't do without each other - especially in the 90s. Ostensibly without much "substance", the director and her actors manage to generate an emotional charge of remarkable intensity. Filmmaking and camerawork is workaday, but performances resonate far beyond the narrow confines of the script and location. *ANDREA VINASSA*

**** DO THE RIGHT THING

Without doubt Spike Lee's best and most (only) coherent film. Set in the mixed Bedford-Stuyvesant district where the hottest summer in years fuels the fire of racial bigotry between Italian Americans and African Americans. Lee himself plays Mookie, a surly pizza delivery man who has a love-hate relationship with his employer Sal (Danny Aiello), the owner of the pizza joint. He also has a love-hate relationship with the mother of his child. Those who would call Lee a bigot and a sexist need only to cast their minds back to the recent racial conflict between African Americans and Hassidic Jews in New York: the director is ultra-perceptive and remarkably incisive in his observations of the nasty side of human nature. AV

** PRELUDE TO A KISS

The word that comes to mind is... silly. Meg Ryan and Alec Baldwin find true love, get married and then the trouble starts. Meg wants to skip the hard parts; Alec thinks she's the cutest thing on earth. Finally she realises that she wants to be with him. Lighthearted, with some DIY marriage therapy thrown in. AV

*** THE LOVER

Jean-Jacques Annaud konsentreer te intens op die skets van mooi prentjies - en dit doen hy goed: soet sekstonele en visueel aangrypende sonsondergange - wel, dis net te pragtig vir woerde. Die onderliggende wanhoop is net té subtel - daar word nie genoeg gewys om die film werlik substantie te gee nie. *CHRISTI VAN DER WESTHUIZEN*

MIDNIGHT STING

Met die immer opwindende James Woods en die kragdadige Louis Gossett jnr.

STAY TUNED

...at your own risk.

MAN TROUBLE

Harry Bliss is the owner of a guard dog agency with an uncertain future and Joan Spruance a choral singer who puts her life in his hands after a few mysterious events threaten her safety... not quite The Bodyguard you might say. Anyway, with Jack Nicholson as a conman with a heart of gold coupling

with Ellen Barkin, things shouldn't be too bad. Everyone's favourite Repo Man, Harry Dean Stanton and Paul Mazursky are also cast. Directed by Bob Rafelson (*Five Easy Pieces*, *The Postman Always Rings Twice*). Written by Carole Eastman who collaborated with Rafelson on *Five Easy Pieces* which was nominated for four Oscars.

**** UNFORGIVEN

Shortly after they kill a man, the rookie assassin says to Clint Eastwood: "Guess he had it coming." Clint turns, looks at him. Clouds scoot by in the cold distance. "We all have it coming, kid." RY

HONEYMOON IN VEGAS

Met James Caan, Nicolas Cage en Sarah Jessica Parker oor een bruid en twee bruidegomme.

BUFFY THE VAMPIRE SLAYER

'n Romantiese (onskadelike) komedie oor 'n tiener wat vampiere doodmaak.

RAPID FIRE

Diste goed om waaraan te wees - Brandon Lee, die seun van die legendariese Bruce Lee, is die ster van *Rapid Fire*, 'n karate-movie. Glo dit of te not. Die appel val nie ver van die boom af nie.

** WHISPERS IN THE DARK

Vol terte wat vermoor word en goede meisies wat uiteindelik trou met die boy next door. 'n Generiese riller wat ontstel, nie oor die inhoud nie, maar omdat maniere om vroue fisiek en geestelik af te takel al hoe meer gesofistikeerd raak. AV

** HONEY I BLEW UP THE KIDS

Ek het dié enert twee keer op vliegtuie in Amerika gesien. As jy nie aan 'n beter rede kan dink om Rick Moranis se idiotiese gedrag te aanskou nie, moenie moenie probeer nie. AV

*** A FEW GOOD MEN

As a pure exercise in one-liners, this snappy courtroom drama keeps you on your toes throughout - suspending your disbelief, that is. The characters are either outrageous stereotypes (Jack Nicholson as the psychopathic Marine; Demi Moore as the tough cookie with the soft centre) or unlikely candidates for the army. None of this matters because Tom Cruise and Rob Reiner are having such a good time with the sardonic dialogue and the predictable plot. In fact, it is the very predictability of the narrative and the recognisability of the situations that you enjoy most. Despite its odious Cold War message and a military bent to curdle the blood of any good pacifist, it's ripping entertainment. AV

CAPTAIN RON

Kaptein Kurt Russell, die man met die mooiste tande in Hollywood. Hy's 'n amfibiëse hippie wat sorg dat 'n Amerikaanse gesin nie soos die Swiss Family Robinson opeindig nie.

THE BODYGUARD

Larry Kasdan het die draaiboek geskryf, maar dis geen aanbeveling nie. Kevin Costner en Whitney Houston in 'n liefdeoor-die-kleurgrens-roman - dis die enigste goeie eienskap van dié riller.

I DON'T KISS

Mooi akteurs en Engelse subtitels. Emanuelle Beart (*Manon of the Spring*) en Philippe Noiret (*Cinema Paradiso*) vertolk die hoofrolle. 'n Jong man gaan Frankryk toe om akteur te word. Dis nie somaklik nie. Hy word 'n rentboy, maar

Uiteindelik, Spike Lee se *Do the Right Thing*

hy soen nie. Dit wys in die Rosebank Mall.

HOME ALONE 2

Lost In New York. Die vervolgverhaal van die mees suksesvolle komedie en derde grootste verdienaar in die filmgeschiedenis. Macaulay Culkin is terug, so cute soos altyd en nog ryker, maar weer deur syma agtergelaat. Die keer is New Yorksyspeelgrond. Meestal dieselfde roverdeling, met 'n verskynning deur Tim Curry, wat die hotel se concierge speel. John Hughes (*Breakfast Club*, *Ferris Bueller*, *Curly Sue*, *Pretty in Pink*, *Home Alone*) is weer skrywer/vervaardiger en Chris Columbus behartig weer die regie.

**** EATING

Henry Jaglom's brilliant docu-drama about a group of women at a party is back on screen and showing at a cinema called Monte Carlo. Wherever that is, it's worth travelling a serious distance to see it if you haven't already.

**** MEDITERRANEO

'n Lughartige en oënskynlik onskuldige storie oor soldate met die opdrag om 'n afgeleë eiland in die Tweede Wêreldoorlog te bewaak. Hulle verloor kontak met die buitewêreld en is dan afgesny van die grootse gebeure in Europa, tot die tande toe gewapen met niemand om te skiet nie. Die vraag duik keer op keer op: hoe kan jy teen die vyand veg as jy hom nie kan sien nie - of weet hoe hy lyk nie? *Mediterraneo* is 'n sjarmante kyk na hoe die "allerbelangrike" sake van die oomblik verdof en verdwyn in die verblindende lig van die midsomerson. C vd W

*ORKNEY SNORKNIE - DIE MOVIE

Faeces. Of meer presies: die kwantitatiewe uitskeiding daarvan is die hoof tema van *Orkney*. Willie Estershuizen, die regisseur en draaiboekskrywer, toets die perke van anale humor met sukse. *Orkney* is 'n banale, infantiele oefening in skatologie - volkome vermybaar. C vd W

*** BEAUTY AND THE BEAST

Music is sweet and cheery and there are loads of cute animals... no, actually they were pieces of furniture and a great ambiguous big guy. But this, like the last few Disney's, lacks the vital substance of the early ones. Still, due to some great visuals and heavy emotions, get chemically inclined and go see it. I mean, I'm pretty sure I felt a tear roll down my cheek at one point. RY

** MO' MONEY

I suppose it's not that bad, it's got some pretty funny lines and the music and MTV-style cutting really help to get you involved in what is ultimately a black, or at the very least a non-white fairy tale where everyone lives happily ever after except the bad guy, who of course dies a suitably gruesome death. And as villains go, on a scale of one to ten, he gets a six, penalised by trying too hard to be an upwardly mobile Dennis Hopper. RY

** KNIGHT MOVES

Oorvoedige uitbeeldings van verminkte vroue en benoude moederfigure sal fliekgangers se hare laat ry van pure lekker. Kille begin tonele en 'n spannende storielyn laat mens wel vir oomblikke effens sweet en aan jou

onderlip kou. Die Onvermydelike Groot Vou kom in die Hollywood-binde. Stap eerder tiem minute voor die einde uit en spaar jouself die vervelige voorspelbaarheid. C vd W

** MISSION OF JUSTICE

There is nothing worse than a film that aspires to pure morals when it can't even synchronise the sound of a punch properly. RY

*** SINGLE WHITE FEMALE

'n Uitmuntende Jennifer Jason Leigh is in dié spannende riller te sien. Leigh speel 'n vrou wat 'n obsesie ontwikkel oorhaar woonstelmaat (Bridget Fonda). Wat Single White Female uitsonderlik maak, is dat geen Great White Male die heldin op die ou end red nie. Ook is die gaymannie jou stereotipieselaggewrig Nellie - soos in *Frankie & Johnny* gesien is - nie. Die storie boei enduit - goeie ligte vermaak as jy nie kans sien vir Sarafina! nie. C vd W

*** HOWARD'S END

The Merchant Ivory team and crew have again been doing what they're best at - taking the charmed modernists, Forster or James, and transposing them, filtered yellows, period details, vast English landscapes and all, to the big screen. It goes on a bit, but it goes on beautifully. Forget the novel, go see the movie. CB

*** SARAFINA!

Uitstekend gechoreografeerde danses, oortuigende spel deur Leleti Khumalo en aangrypende geweldtonele maak *Sarafina!* sekerlik dié beste Suid-Afrikaanse film nog. Wat gewoonlik irriteer in struggle-films (soos *Cry Freedom* en *A Dry White Season*) is die stereotipiese uitbeelding van die polisie. Darrell James Roodt beland genadig nie in dié slaggat nie. Waar die film well faal, is in die idilliese en mitiese uitbeelding van Mandela en die Dag van Bevryding. Die storie verval aan die einde in pie-in-the-sky-retoriek wat gewoon naief is - veral noudat ons reeds die Groot Dag gesien het en die toekoms ongelukkig selfs meer troebel lyk as tevore. C vd W

*** CITY OF JOY

Roland Joffé is back in the missionary position. In his attempts to save the world, he undermines a great idea for a film. His chief failing is the incorporation of an American played by an over-emotive Patrick Swayze - he has some of the corniest dialogue ever written. Much more interesting is the story of the people who have to put up with this cigarillo-smoking Yank, the people of Calcutta. AV

*** EUROPA, EUROPA

Tot op 'n punt is *Europa, Europa* 'n aangrypende prent wat baie meer is as net nog 'n Holocaust movie. Die gegrond op die ware verhaal van 'n 13-jarige Joodse seun se oorlewing-strategie tydens die Tweede Wêreldoorlog. As rolprentkarakter is Solomon Perel sjarmant, geslepe en as verteller van 'n verhaal is hy ironies, snaaks en menslik. Sonder die gebruiklike propagandistiese onderpens, sou ek dit sonder voorbehoud kon aanbeveel. AV

* BOOMERANG

The movie's title sequence is a slick affair, all powder blue with light shadows, letters flung around an empty space with a shallow background. Which is very much a description of the film itself, I mean sweet Jesus, if you're going to make a film about sensitive males (get real) then at least include some decent rumpy-pumpy to keep the non-sensitive type interested. But no, not even one nipple in sight, just a lot of men hugging and getting in touch with their feminine sides and women talking about how good old Ed is in bed. He probably wrote the script, or at least conceptualised this turkey, in order to enhance his bed cred. RY